

BISMIL'LAHI'R-RAHMANI'R-RAHIM

**URDHËRIMI PËR VEPRA TË MIRA
DHE NDALIMI PREJ TË KËQIJAVE**

Imam Gazali

Prishtinë 2018

Ihjaul Ulumid-din
Ringjallja e diturive fetare
Imam Gazali

Titulli i origjinalit:
Kitabu'l-emri bi'l - maruf ve'n-nehji - ani'l-munker

Libri 19

Përgatiti dhe përktheu
Is'hak Shala dhe Abdullah B. Ferizi

Lektor
Shenaj Zeneli

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit

PARATHËNIE

Hamd (falënderimi) i takon vetëm Allahut, e me hamd ndaj Tij fillojnë librat. Lumturia dhe bereqeti përfitohet vetëm me mirësinë dhe dhuratën e Tij.

Salat dhe selam peygamberit më të madh, robit dhe të dërguarit të Allahut, Muhammedit s.a.v.s., familjes së tij të pastër dhe as'habëve të ndershëm.

Pas kësaj dije se,

*Urdhërimi për vepra të mira dhe për ndalim prej veprave të këqija (emri **bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker**)¹ është pika më e lartë e fesë dhe se bepi më i rëndësishëm në dërgimin e peygamberëve nga Allahu Teala, detyrë e secilit peygamber.*

Nëse nuk kryhet kjo detyrë, nëse dituria dhe veprimet lihen pas dore, atëherë edhe peygamberllëku bëhet i pa kuptim, feja pëson rënie, përhapet devijimi, dominon injoranca, në çdo anë zgjerohet intriga, qytetet shemben e njerëzit shkatërrohen, por vetëm në ditën e gjykimit e kuptojnë që janë shkatërruar.

¹ *Maruf* është ajo që e urdhëron feja, që e pranon mendja e shëndoshë, që mbështetet në parime të drejta dhe i qëndron besnik këtyre parimeve, lufton për zbatimin e tyre, nuk lëkundet, nuk lejon ndikime të huaja. *Munker* janë fjalët dhe veprat me të cilat Allahu Teala nuk është razi.

Dhe fatkeqësisht ndodhi ajo të cilës iu frikësuam, e në këtë situatë nuk kemi çare tjetër përpos të themi:

“Innalillah ve innailejhi raxhiun”

(“Ne kemi ardhë nga Allahu, dhe kthehemi te Ai”),

sepse u humb dituria dhe veprimi në këtë shtyllë, më të rëndësishmen të fesë, dhe, në përgjithësi, u humb hakikati dhe praktikimi i saj. Prandaj, njerëzve në zemra ju mbizotëroi dyfytërsia, ndërsa frika prej mbikëqyrjes nga Krijuesi u fshi plotësisht nga zemrat e tyre. Njerëzit u dalldisën pas dëshirave sikur kafshët në kullosa, dhe rrallë gjendet në rruzullin tokësor besimtar i singhtë i cili me tërë fuqinë e vet lufton në zbatimin e urdhrave të Allahut, dhe nuk ia vë veshin ofendimeve të askujt.

Kush mundohet t’a ringjallë këtë urdhër, ta mbyllë këtë boshllëk dhe të merr përsipër detyrën e vështirë për zbatimin e tij në praktikë, me ringjalljen e këtij sunneti ai i ka siguruar vetes më shumë shpërblim se sa me ringjalljen e sunneteve tjera, të cilat koha i la në harresë, e në sajë të kësaj ai lartësohet në gradë shumë të lartë.

Ne tash do të shpjegojmë diturinë e urdhërimit për vepra të mira dhe për ndalim prej veprave të këqija, në katër kapituj.

Kapitulli i parë

OBLIGIMI DHE VLERA E LARTË (FAZILET) E URDHËRIMIT PËR VEPRATË MIRA DHE NDALIMIT PREJ TË KËQJAVE

Përpos që mendja e shëndoshë e pranon obligimin dhe vlerën e *‘urdhërimit për vepra të mira dhe për ndalim nga e keqja’* (emri *bi’l - maruf ve’n-nehji – ani’l-munker*) ka edhe pajtueshmëri të gjerë të ummetit për këtë çështje, e atë e sqarojnë edhe ajetet Kuranore dhe hadithet.

AJETET NË KËTË TEMË

“Le të dalë prej jush një grup që të thërrasë për në mirësi, të urdhërojë për vepra të mira e të ndalojë nga e keqja! Këta do të jenë të shpëtuarit.” 3-Ali Imran: 104

Ajeti përmbanë shpjegimin se bëhet fjalë për obligim (farz), sepse fjalët e Allahut Teala:

“Le të dalë...”,

janë formë urdhërore, e forma urdhërore mbi të gjitha bartë kuptimin e obligimit (farz). Ajeti gjithashtu thekson se suksesi është i kushtëzuar, sepse ai sukses u takon vetëm atyre që urdhërojnë të mirën dhe ndalojnë nga e keqja; Allahu Teala thotë:

“Këta do të jenë të shpëtuarit”.

Ajeti gjithashtu shpjegon se ky është *farzi kifaje* e jo *farzi ajn*, sepse Allahu Teala nuk thotë:

“Të gjithë urdhëroni të mirën”,

por thotë:

“Le të dalë prej jush një grup...”,

prandaj kur urdhri zbatohet nga një individ ose grup, obligimi hiqet nga anëtarët e tjerë të shoqërisë. Por, *shpëtimi* u takon vetëm atyre që e zbatojnë urdhrin. E nëse në një vend gjendet ndokush që është në gjendje ta zbatojë këtë detyrë e nuk zbaton, të gjithë janë gjynahqarë, natyrisht, edhe ata që janë në gjendje ta zbatojnë.

“Ata nuk janë të njëjtë. Disa nga ithtarët e Librit janë në rrugë të drejtë: në orët e natës lexojnë ajetet e Librit të Allahut dhe falin namaz.

Ata besojnë Allahun dhe Ditën e Kiametit, e urdhërojnë të mirën, e ndalojnë të keqen dhe nxitojnë për të bërë punë të mira. Këta janë ndër të mirët.”

3-Ali imran: 113, 114

Allahu Teala në këto ajete nuk ka dëshmuar që ata janë të mirë (*salih*) vetëm për shkak të besimit të tyre në Allahun dhe Ditën e Kijametit, por ka shtuar edhe:

“...urdhërojnë të mirën, e ndalojnë të keqen.”

“Besimtarët dhe besimtare të janë miq për njëri-tjetrin. Ata urdhërojnë që të bëhen vepra të mira dhe i ndalojnë të këqijat; falin namazin, japin zeqatin dhe i përulën Allahut dhe të Dërguarit të Tij. Këta janë ata që do t’i mëshirojë Allahu. Se, Allahu me të vërtetë, është i Plotfuqishëm dhe i Urtë.” 9-Teube: 71

Në këtë ajet, Allahu Teala i cilëson besimtarët si ata që *urdhërojnë që të bëhen vepra të mira dhe i ndalojnë të këqijat*, e ata që e braktisin këtë detyrë, humbin këtë cilësi.

“Ata izraelitë që ishin mohues, u mallkuan me gjuhën e Dautit dhe të Isait, të birit të Merjemes, për shkak se kundërshtonin, shkelnin çdo kufi;

dhe nuk e ndalonin njëri-tjetrin të bënin vepra të këqija. Eh, sa të shëmtuara ishin veprat që bënin ata!”

5-Maide: 78, 79

Në këto ajete shprehet gjykimi i fuqishëm për këtë çështje dhe tregohet se ata merituan mallkimin sepse braktisën ndalimin e të keqes - *“nehj-i munker”*.

“Ju jeni populli (ummeti) më i dobishëm, i ardhur për të mirën e njerëzve, (sepse) ju urdhëroni që të bëhen vepra të mira, i ndaloni të këqijat...”

3-Ali Imran: 110

Ky ajet shpjegon vlerën e lartë (*faziletin*) të këtij urdhri, sepse tregon që ata që *urdhërojnë që të bëhen vepra të mira e i ndalojnë të këqijat*, janë ummeti më i mirë i zgjedhur nga mesi i njerëzve.

“E kur braktisën atë për të cilën ishin këshilluar, Ne i shpëtuam ata që pengonin nga të këqijat, ndërsa ata që kundërshtuan i kapëm me një dënim të fortë, ngase ishin të shfrenuar.” 7-Araf: 165

Allahu Teala shpjegon se ata merituan shpëtimin sepse ndaluan nga veprat e këqija, dhe se ky është obligim.

“(Allahu i ndihmon edhe) ata, të cilëve, nëse u japim pushtet në tokë, e falin namazin, japin zeqatin, urdhërojnë kryerjen e veprave të mira dhe largojnë prej të keqes.” 22-Haxh: 41

Duke i përshkruar besimtarët e devotshëm, Allahu Teala e ka shtuar urdhrin për vepra të mira dhe për largim prej të keqes në cilësitë më të mira të tyre.

Allahu Teala e ndërlidhi urdhrin me faljen e namazit dhe me dhënien e zeqatit:

“Ndihmoni njëri-tjetrin në punë të mira e në ruajtje nga të këqijat, jo në gjynahe dhe armiqësi!”

5-Maide: 2

Ky është një urdhër i prerë. Ndihma është përshtatshëm mundësisë që të ndërpriten rrugët e të keqes dhe armiqësisë, të lehtësohet rruga e të mirës dhe të inkurajohet për këtë.

“Sikur fetarët dhe dijetarët të mos i ndalonin ata, nga të folurit gënjeshtër dhe ngrënies së haramit, sa keq do të kishin punuar ata!” 5-Maide: 63

Këtu shpjegohet se ata bëjnë gjynah duke injoruar ndalimin nga e keqja.

“E përse të mos ketë pasur nga breznitë që ishin para jush, të zotët e mendjes e të nderit që të ndalonin çrregullimin e kaosit në tokë, përveç një pakice, të cilët i shpëtuan.” 11-Hud: 116

Allahu Teala na njofton se Ai e ka shpëtuar një numër të vogël të atyre që kanë ndaluar çrregullimin dhe kaosit në tokë, e të tjerët i ka shkatërruar.

“O besimtarë! Bëhuni zbatues të palëkundur të drejtësisë, duke dëshmuar në emër të Allahut, qoftë edhe kundër jush ose kundër prindërve dhe të afërmve tuaj.” 4-Nisa: 135

Kjo do të thotë *urdhërimin për të mirë dhe ndalimin nga e keqja* për prindërit dhe të afërmit.

“Në shumë biseda të tyre të fshehta nuk ka kurrfarë dobie, përveç (bisedës) kush këshillon për lëmoshë, për ndonjë të mirë ose pajtim mes njerëzve. E kush i bën këto duke pasur për qëllim vetëm kënaqësinë e Allahut, Ne do ti japim më vonë (në botën tjetër) shpërblim të madh.” 4-Nisa: 114

“Nëse dy grupe besimtarësh tentojnë të luftojnë ndërmjet vete, ju pajtoni ata...” 49-Huxhurat: 9

Pajtimi nënkupton ndalimin e dhunës dhe kthimin në zbatimin e urdhrave të Allahut Teala.

E nëse (pala tjetër) nuk e pranon këtë, Allahu urdhëroi që të luftohet me ta, duke thënë:

“...e në qoftë se ndonjëri prej tyre e sulmon tjetrin, atëherë luftojeni atë grup që vërsulet pa të drejtë, derisa të kthehet në urdhrat e Allahut.”

49-Huxhurat: 9

Kuptimi i kësaj është parandalimi dhe ndalimi i të keqes. Për këtë flasin edhe transmetimet në vazhdim:

HADITHET NË KËTË TEMË

Ebu Bekr es-Siddik, gjatë një hutbeje, tha:

- *O njerëz, ju e lexoni këtë ajet kuranor:*

“O Besimtarë! Ruajeni veten tuaj! Ai që ka humbur, nuk ju dëmton juve kur jeni në rrugë të drejtë.” (5-Maide: 105),

por e interpretoni gabueshëm, sepse unë e kam dëgjuar Resulallahun s.a.v.s., të thotë:

“Nëse dikush ka mundësi të ndalojë gjynahqarët në mesin e një populli, e nuk e bën, atëherë së shpejti vjen mbi të gjithë dënimi i Allahut.”²

Tregohet se Ebu Sa’lebe Hasheni kërkoi nga Resulallahu s.a.v.s., komentimin e ajetit të mësipërm (Maide: 105), e Resulallahu s.a.v.s., i tha:

- **O Ebu Sa’leb, urdhëro të mirën e ndalo të keqen.** E kur sheh se po dominon koprracia, po ndiqen dëshirat dhe epshet, dynjallëkut po i jepet përparësi ndaj ahiretit, dhe që secilit i pëlqen mendimi i vet, atëherë kujdesu për veten dhe largohu prej njerëzve. Para jush janë ditë të errëta, si nata kur hajdutët ndërprejnë rrugën. Ai që në atë kohë i mbahet sunetit tim, Rrugës së Drejtë ku jeni ju, do të ketë shpërblim sa pesëdhjetë prej jush.

² Ebu Davud, Tirmidhiu dhe Nesai.

Dikush prapë pyeti për shpërblimin, e Resulallahu s.a.v.s, e përsëriti:

- **Po, shpërblim sa pesëdhjetë prej jush, sepse ju gjeni ndihmës në punë të mira, e ata ndihmës nuk do të kenë.**"³

Kur u pyet Ibn Mesud r.a., për këtë ajet, ai tha:

- *Ende nuk është koha e kësaj, sepse sot **emri bi'l - maruf ve'n-nehji - ani'l-munker** ende po praktikohet. Por shpejt do të vijë koha kur nuk do të urdhërohet e mira dhe gjithçka do t'ju ndodhë. Do të flisni, por nuk do të merret parasysh. Atëherë veproni sipas këtij ajeti dhe:*

"Ruajeni veten tuaj! Ai që ka humbur, nuk ju dëmton juve kur jeni në rrugë të drejtë." (5-Maide: 105). Resulallahu s.a.v.s., thotë:

"Ose do të urdhëroni të mirën e ndaloni të keqen, ose Allahu Teala do të bëjë që me ju të udhëheqin më të këqijtë prej jush, pastaj më të mirët prej jush do të bëjnë dua, por duatë nuk do të pranohen."⁴

E Resulallahu s.a.v.s., e thotë edhe këtë:

"O njerëz, Allahu Teala thotë:

- Urdhëroni të mirën e ndaloni të keqen para se bëni dua, nëse dëshironi që dua ja e juaj të pranohet."⁵

³ Ebu Davud dhe Tirmidhiu. Ibn Maxhe thotë që është hadith hasen.

⁴ Bezzari nga Omer b.Hattabi dhe Taberani në 'Evsat', nga Ebu Hurejre r.a.

⁵ Ahmedi dhe Bejhekiu nga Ajsha r.anhum.

Gjithashtu, Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Të gjitha veprimet në krahasim me xhihadin në rrugë të Allahut janë si një pikë uji në krahasim me detin. E xhihadi në rrugë të Allahut edhe të gjitha veprimet tjera, janë një pikënë krahasim me *emri bi’l-maruf ve’n-nehji – ani’l-munker.*”⁶

Resulallahu s.a.v.s. thotë:

“Allahu Teala vërtetë do ta pyes njeriun:

- *Kur e shihje të keqen, çfarë të pengoi që ta ndalosh?*”

Dhe meqenëse Allahu do ta frymëzojë njeriun që të ofrojë përgjigje, ky do të thotë:

- *Rabbi im, mbështetesh në mirësinë Tënde, e frikësohesha nga njerëzit!*”⁷

Resulallahu s.a.v.s., tha:

- *Mos u ulni buzë rrugës!*; e as’ahabët thanë:

- *Jemi si të detyruar të rrimë aty, sepse buzë rrugës ne takohemi dhe bisedojmë për problemet tona.*

Resulallahu s.a.v.s., tha:

- *Nëse vazhdoni të uleni aty, të paktën kryeni obligimin ndaj rrugës!*; e as’habët pyetën:

– *Çfarë është ky obligim?*, e Resulallahu s.a.v.s., tha:

- *Kontrollimi i shikimit, mos-shqetësimi i të kalimtarëve, kthimi i selamit, urdhërimi në të mirë dhe ndalimi nga e keqja.*⁸

⁶ Mensur Dejlemi, pjesën e parë në *Musnedul-Firdevz* nga Xhabiri, me zinxhir të dobët. Pjesën tjetër e shënon Ali ibn Ma’bed në *Kitabul-taah vel-ma’sije* nga Jahja Ata, si *mursel* ose *mu’dal*.

⁷ Ibn Maxhe, dhe e kemi përmendur më herët.

Resulallahu s.a.v.s., gjithashtu ka thënë:

“Gjithçka që njeriu thotë është kundër tij dhe nuk është në dobi të tij, përpos kur urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja.”⁹

Resulallahu s.a.v.s., thotë:

“Allahu Teala nuk i dënon njerëzit e zgjedhur (havas) për gjynahet e njerëzvetë rëndomtë (avam), por kur një e keqe shfaqet dhe përhapet në mesin e njerëzve të rëndomtë, e njerëzit e zgjedhur janë në gjendje ta parandalojnë por nuk e bëjnë, atëherë dënimi i përfshinë të gjithë.”¹⁰

Ebu Uname Bahili transmeton se Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

- E si do të jetë halli juaj kur gratë të ngrejne kokën, rinia të lëshohet në gjynah, e ju ta braktisni luftën në rrugën e Allahut?

As'habët e pyetën:

- Vallë a do të ndodhë kjo, o Resulallah?

Resulallahu s.a.v.s., tha:

- Po pasha Allahun, në dorën e të Cilit është shpirti im, do të ndodhë edhe më keq se kjo.

As'habët pyetën:

- E çka ka më keq se kjo?

- Si do të jetë halli juaj kur të mos urdhëroni në të mirë e të mos e ndaloni të keqen?

⁸ Nga Ebu Seid, dhe është *muttefekun alejhi*.

⁹ E kemi përmendur në *Librin e Diturisë*.

¹⁰ Ahmedi nga Adijj ibn Amir, dhe Taberani, nga Ursa ibn Amir.

As'habët thanë:

- *Vallë a do të ndodhë edhe kjo, o Resulallah?*

Resulallahu s.a.v.s., tha:

- ***Po, do të ndodhë edhe më keq se kjo.***

As'habët pyetën:

- *E çka ka më keq se kjo?*

- ***Si do të jetë halli juaj kur të urdhëroni në të keqe e të ndaloni të mirën?!***

As'habët përsëri pyetën:

- *Vallë a do të ndodhë kjo, o Resulallah?!*

- ***Po pasha Allahun, në dorën e të Cilit është shpirti im, do të ndodhë edhe më keq se kjo. Allahu Teala thotë:***

- I jam betuar Qenies Time (Dhat), aso sprovash do t'ju japë, sa edhe ata që janë të drejtë do të hutohen'.¹¹

Iktime përcjellë nga Ibn Abbas r.a., se Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Mos qëndro pranë dikujt që vritet nga mizori, sepse mallkimi është mbi ata që janë të pranishëm dhe nuk e mbrojnë atë. Dhe mos qëndro pranë të shtypurit që padrejtësisht po keqtrajtohet! Sepse mallkimi zbret mbi ata që janë të pranishëm atje dhe nuk e mbrojnë.”¹²

¹¹ Shënojnë ibn Ebi'd-Dynja si edhe Ebu Ja'la nga Ebu Hurejre, të dy me zinxhir të dobët të trasnmetuesve, në version më të shkurtë.

¹² Shënon Taberani, me zinxhir të dobët të transmetuesve, dhe Bejhekiu në *'Shuabul-iman'*, me zinxhir të mirë të transmetuesve.

Resulallahu s.a.v.s., thotë:

“Kudo që ndodhet njeriu duhet ta thotë të vërtetën, sepse me këtë as nuk do të shpejtojë dakikun e vdekjes së vet, e as nuk do të pakësojë riskun që i takon.”¹³

Ky hadith tregon se nuk lejohet hyrja në shtëpitë e zullumqarëve e gjynahqarëve, e as hyrja në vendet ku do të vështrohte të keqen, nëse nuk mund ta parandalojë, sepse Resulallahu s.a.v.s., ka thënë që mallkimi zbret mbi atë që është prezent në aso vendi.

Pra, nuk i lejohet të vështrojë të keqen me arsyetime të kota, duke thënë:

“unë jam i pafuqishëm, nuk mundem t’i ndaloj”.

Kjo është arsyeja pse një grup nga selefët (të parët e ndershëm) preferuan vetminë, sepse e shihnin të keqen në rrugë, në gazmende dhe vende të tubimit, e nuk mund ta ndalnin. Këso gjëra i detyrojnë njerëzit të tërhiqen në vetmi.

Kjo është gjithashtu arsyeja pse Omer ibn Abdulaziz ka thënë:

“Nuk morën ata udhë duke lënë shtëpitë e familjet për asgjë tjetër pos për shkak të kësaj që po na ndodhë,

¹³ Shënon Bejhaki në ‘*Shu’abu’l-Iman*’ nga Ibn Abbasi me zinxhir të transmetuesve nga hadithi i mëparshëm, Tirmidhiu, e që e konsideron të mirë, si edhe Ibn Maxhe nga Ebu Seid në version më ndryshe.

kur panë që e keqja u përhap ndërsa e mira u harrua, që nuk pranohet asgjë nga ato që i flasin, kur i panë ngatërresat dhe nuk ndiheshin të sigurtë se nuk do t'i përfshijë edhe ata, dhe kur panë që do të lëshohet dënimi mbi atë popull, e nuk ishin të sigurtë se do t'i kursejë ata. Ata konsideronin se shoqërimi me bishat e egra dhe ngrënia e barishteve është më e mirë se sa shoqërimi me këta në gjithë të mirat e tyre”,

dhe atëherë lexoi:

“Andaj, ikni (prej dënimit) drejt (shpërblimit të) Allahut, se unë vërtet që jam dërguar te ju prej Tij, si paralajmërues i qartë!” (51-Dharijat: 50),

dhe vazhdoi:

Disa njerëz, duke iu përshtatë këtij ajeti ikën prej dënimit drejt shpërblimit të Allahut.”

Ebu Hurejre r.a., tregon se Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Kush është prezent në një vend kur bëhet një gjynah, dhe shfaq pakënaqësi, është sikur të mos ishte aty, ndërsa ai që nuk ishte aty, por i vjen mirë që ajo gjynah është bërë, sikur të kishte qenë prezent.”¹⁴

Hadithi është në lidhje me atë që gjindet aty për shkak të ndonjë nevoje, ose rastësisht. Pjesëmarrja e qëllimshme megjithatë mbetet e ndaluar, bazuar në hadihin e mëhershëm.

¹⁴ Shënon ibn Adij.

Ibn Mesud r.a., tregon që Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Allahu Teala nuk dërgon një pejgamber e të mos ketë edhe ndihmës. Pejgamberi qëndron me ta aq sa Allahu dëshiron, vepron sipas librit të Allahut dhe urdhëron ndihmësëve të veprojnë sipas librit të Allahut. Kur Allahu Teala vendos të marrë pejgamberin afër Vetes, ndihmësit mbesin, duke vepruar sipas librit e urdhrit të Allahut dhe sipas sunnetit të pejgamberit të tyre. Kur ata vdesin, vijnë të tjerë që pushtojnë majat e minberëve, flasin për të lejuarën ndërsa e veprojnë të dënuarën. Kur ta shihni këtë situatë, është detyrë e secilit besimtar që kundër tyre të luftojë me dorë, e nëse nuk mundet, atëherë me gjuhë, e nëse as këtë nuk mundet, atëherë me zemër, e kush nuk e bën as këtë, ai nuk ka iman as sa kokrra e hardallit.”¹⁵

Gjithashtu, Ibn Mesud r.a., tregon:

“Banorët e një fshati po bënë gjynahe, e mes tyre ishin katër persona që përbuznin gjynahet e tyre. Njëri prej tyre, u ngrit e ju tha:

- Ndaloni! Këtë që jeni duke e bërë nuk është e mirë; dhe filloi t’i largojë nga ajo dhe t’ju tregojë pasojat e këqija të veprimeve të tyre. Ata e kundërshtuan dhe nuk i ndalën gjynahet. Ai i qortonte, por edhe ata ia kthenin me qortime. Luftoi kundër tyre por ata e mundën. Atëherë, ky u tërhoq në vetmi, e tha:

¹⁵ Këtë hadith nga Ibn Mesud e përmend edhe Muslimi.

- O Allah, unë bëra atë që kisha mundësi, unë i ndalova por ata nuk dëgjuan. I qortova, e edhe ata më qortuan. Luftova kundër tyre, dhe ata më mposhtën;

e pasi tha kështu, u largua. Pastaj shkoi i dyti, dhe u përpoq t'i ndalonte nga gjynahet, por nuk e dëgjuan prandaj ky i qortoi, por edhe ata e qortuan, dhe atëherë ky u tërhoq, e iu drejtua Allahut:

- O Allah, sikur t'i luftoja, do të më mundnin; dhe u largua. Pastaj erdh i treti, i ndalonte nga gjynahet, por nuk e dëgjuan, prandaj ky u tërhoq dhe iu drejtua Allahut:

- O Allah, sikur t'i qortoja, edhe ata do të më qortonin, e sikur t'i luftoja, do të më mposhtnin; dhe u largua. Në fund, i katërti tha:

- O Allah, sikur t'i ndaloja, nuk do të më dëgjonin. Sikur t'i qortoja, do të më qortonin, e sikur t'i luftoja do të më mposhtnin, dhe u largua.

Pas kësaj Ibn Mesud r.a., tha:

- I katërti ishte më i dobëti, e megjithatë në mesin e juaj, pak gjenden si ai.”

Ibn Abass r.a., tregon që e pyetën Resulallahun s.a.v.s., se a do të shkatërrohet një vendbanim nëse aty ka njerëz të mirë, e Resulallahu s.a.v.s., tha:

- **Po, shkatërrohet.**

- E pse, o Resulallah?

- **Sepse në heshtje vështronin kundërshtimet e urdhrave të Allahut Teala.**¹⁶

¹⁶ Shënojnë Bezzari dhe Taberani.

Xhabir ibn Abdullah transmeton se Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Allahu Teala i shpalli njërit prej melekëve të rrënojë filan shehrin mbi banorët e tij, e meleku tha:

- *Ja Rabb, por në mesin e tyre gjendet ai rob i Yt që as sa qel-e-mshel sytë nuk ka qenë kryengritës ndaj Teje!, e Allahu Teala tha:*

- *Rrënoje edhe mbi të; fytyra e tij asnjëherë nuk u ngrys për Mua!’. ”*¹⁷

Aisha r.anhum, tregon se Resulallahu s.a.v.s., tha:

- *Janë dënuar 18.000 banorë të një vendbanimi, ani pse veprimet i kishin si të pejgamberëve.*

- *E si është bërë kjo, o Resulallah?*

- *Nuk u hidhëruan për Allahun, nuk urdhëronin të mirën dhe nuk ndalonin nga e keqja.*¹⁸

Urve transmeton se babai, (Zubejri), ka thënë se Musa a.s., ka pyetur:

- *O Rabbi im, kush është rob i dashur për Ty?*

Allahu Teala tha:

- *Robi më i dashur i Imi është ai që ngutet drejt asaj çfarë Unë dua ashtu si ngutet shqiponja drejt gjahut; ai që i do robët e Mi të mirë ashtu si e do nëna fëminë që e ka në gj, dhe ai që hidhërohet kur thyhen rregullat e Mia ashtu siç di tigri të hidhërohet, e kur tigri hidhërohet nuk brengoset a ka pak apo shumë njerëz.”*

¹⁷ Shënon Taberani në ‘Evsat’, si edhe Bejhaki në ‘Shu’abu’l-Iman’.

¹⁸ Ibn Ebi’d- Dynja dhe Ebu esh-Shejh nga Ibrahim ibn Omer San’ani, në version pak më ndryshe

Ebu Dherr Gifari thotë që Ebu Bekr r.a., e pyeti Resulallahun s.a.v.s.:

- *O Resulallah, a ka tjetër xhihad pos luftës me armë kundër mushrikëve?*,

e Resulallahu s.a.v.s., tha:

- *Po, o Ebu Bekr, Allahu Teala në Tokë ka muxhahidë që janë në një gradë më të lartë se shehidët, janë gjallë, hanë e pinë, ecin nëpër tokë, Allahu krenohet me ta karshi melekëve, ndërsa xheneti zbukurohet për ta, ashtu si zbukurohet Ummu Selema (gruja e të Dërguarit të Allahut) për të Dërguarin e Allahut* (s.a.v.s).

Ebu Bekr pyeti:

- *E kush janë ata, o Resulallah?*

- *Janë ata që urdhërojnë të mirën e ndalojnë të keqen, për rizanë e Allahut duan, dhe për rizanë e Allahut urrejnë,*

u përgjigj Resulallahu s.a.v.s., e vazhdoi:

- *Pasha Allahun, në dorën e të Cilit është shpirti im, këta do të jenë në vila, bile edhe përmbi vilave të shehidëve. Një aso vile ka 300.000 dyer, nga safiri dhe smeraldi i gjelbër. Në secilën derë ka dritë. Secili prej tyre do të martohet me 300.000 hyri, të gjata, syzeza, që nuk shikojnë askënd, përveç burrave të tyre. Sa herë të kthehet nga njëra nga to, ajo do t'i thotë: 'A të kujtohet ajo ditë kur e urdhërove të mirën dhe ndalove të keqen'; e sa herë të shikojë njërën nga to, ajo do t'ia përmend vendin ku ka urdhëruar të bëhet e mira ose kur ka ndaluar nga e keqja.*

Ubejde Xherrah r.a., tregon:

“E pyeta Resulallahun s.a.v.s., se cili shehid është më i dashur tek Allahu Teala, e më tha:

- Ai që shkon te udhëheqësi i padrejtë dhe kërkon nga ai që të veprojë mirë e të ndalojë të keqen e ky e vret, e nëse nuk e vret, nuk i shkruhen gjynahet e tij, sado që të jetojë pas kësaj.”¹⁹

Hasan Basri tregon që Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Shehidi më i lartësuar ndër ummetin tim është ai që shkon te udhëheqësi i padrejtë dhe kërkon nga ai të udhërojë vepra të mira dhe të ndalojë të keqen, e ky për këtë arsye e vret. Vendi i atij shehidi do të jetë ne xhenet, mes Hamzait dhe Xhaferit.”²⁰

Omer ibn Hattab r.a., tregon se e ka dëgjuar Resulallahun s.a.v.s., të thotë:

“Sa i keq është ai popull që nuk urdhëron drejtësinë dhe sa i keq është ai popull që nuk urdhëron veprimin e të mirës dhe largimin nga e keqja.”²¹

¹⁹ Transmeton Bezzari

²⁰ Hakimi në *el-Mustedrek* nga Xhabiri, e konsideron të besueshëm

²¹ Ibn Hibban nga Xhabiri.

FJALËT E AS'HABËVE DHE DIJETARËVE NË KËTË TEMË

Ebu Derda r.a., ka thënë:

“Ose do të urdhëroni të mirën e do të ndaloni nga e keqja, ose Allahu Teala do t’i japë pushtet mbi ju një mizori që nuk do të ketë respekt për të vjetrit, as mëshirë për të rinjtë. Më të mirët prej jush do të bëjnë dua kundër tij, por nuk do t’ju pranohen. Do të kërkojnë ndihmë, por nuk do t’ju ofrohet, do të kërkojnë falje, por nuk do të falen.”

U pyet Huzejfa r.a.:

- *Kush është i vdekur, edhe kur është i gjallë?, e tha:*
- *I tillë është ai që nuk e refuzon të keqen, as me dorë, as me gjuhë, e as me zemër!”*

Malik b. Dinar ka thënë:

“Një dijetari të bijve të Israilit i vinin në shtëpi burra e gra, e ai i këshillonte e ju kujtonte ahiretin. Një ditë e pa njërin nga bijtë e vet si e prekë një femër, e i tha:

- *me ngadalë biri im, me ngadalë...*

Pas kësaj, u rrëzua nga karriga, theu kurrizin, gruaja i dështoi në shtatzëni, e djemtë iu vranë në luftë, e Allahu Teala i shpalli peygamberit të asaj kohe t’i thotë:

- **Unë kurrë nuk do të nxjerrë nga kurrizi yt asnjë fëmijë të ndershëm, sepse nuk u zemërove për Mua!**
Duke thënë vetëm:

- *me ngadalë biri im...,*

u sjelle me butësi ndaj birit tënd!

Hufejze ka thënë:

“Do të vijë koha kur për njerëzit më e dashur do të jetë të kenë në mesin e tyre një coftinë të gomarit se sa besimtarin që ju urdhëron të mirën dhe ju ndalon të keqen.”

Allahu Teala i shalli Jusha b. Nuh-it a.s.:

- Nga populli yt do të shkatërroj 40.000 njerëz të mirë dhe 60.000 të këqij.

Jusha pyeti:

- O Rabb, kuptoj për të këqijtë, por, pse të mirët?!

Allahu Teala tha:

- Sepse ata nuk u zemëruan për Mua, kur të këqinjtë kundërshtuan urdhrin Tim, dhe bashkë me ta hanin e pinin.

Bilal ibn Sa’d ka thënë:

“Kur gjynahu fshehet, ai i bën dëm vetëm gjynahqarit, por kur shfaqet haptas, dhe askush nuk mundohet ta ndalojë, i dëmton të gjithë.”

Ka’b el-Ahbar e pyeti Ebu Muslim Havlanin:

- Si është raporti yt me popullin?

- Shumë mirë, u përgjigj ky.

- Në Tevrat, vërtetë, ndryshe thuhet.

- E çka thuhet aty?

- Thuhet se kur njeriu urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja, ai është keq me popullin,

në çka Muslimi tha:

- Tavrati e ka thënë të vërtetën, e Muslimi gaboi.

Abdullah b. Omer r.a., shkonte te qeveritarët, e më pas largohej nga dera e tyre, prandaj e pyetën:

- Pse nuk hyn? Ndoshta do të kishe ndikim te ta.

Atëherë ai tha:

- Nëse ju flas, frikësohem se nuk do të kuptojnë qëllimin tim, e nëse heshti, frikësohem se do të jem gjynahqar.

Kjo tregon se ai që nuk është në gjendje të urdhërojë të mirën, është i obliguar të largohet nga ato vende dhe t'i evitojë, që të mos jetë prezent në gjërat që bëhen atje.

Ali ibn Ebu Talib r.a., thoshte: *“Xhihadi i parë në të cilin do të mposhteni është xhihadi me duar, pastaj xhihadi me gjuhë, e më pas xhihadi me zemra. Kur zemra nuk e pranon të mirën dhe nuk e refuzon të keqen, ajo kthehet mbrapsht.”*

Sehl ibn Abdullah r.a., ka thënë: *“Personi që për vete punon sipas asaj që feja i urdhëron dhe i ndalon, dhe kësaj i përmbahet edhe kur të prishet morali (ahlaku) i popullsisë, është si ai që për rizanë e Allahut ka urdhëruar të mirën dhe ka ndaluar nga e keqja.”*

Pra, kur nuk është në gjendje t'ua urdhërojë të mirën dhe të ndalojë nga e keqja të tjerët, por, duke zbatuar urdhrat dhe ndalesat e fesë përmirëson veten ndërsa veprimet e këqija të të tjerëve i përbuzë me zemër, llogaritet që ka bërë detyrën si ai që për rizanë e Allahut urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja.

E pyetën Fudajlin pse nuk urdhëron të mirën e nuk ndalon nga e keqja, e ky ju tha:

- Shumë ka që urdhëronin të mirën e ndalonin nga e keqja, por nuk duruan vështirësitë e kësaj dhe u treguan mosmirënjohës.

Edhe Sufjan es-Sevri u pyet pse nuk urdhëron të mirën dhe nuk ndalon të keqen, e ky tha:

- Kur deti gufon, kush mund ta ndalojë duke i fryrë?!

Në bazë të këtyre argumenteve kuptohet se urdhërimi i të mirës dhe ndalimi i të keqes është obligim (farzi kifaje), dhe kush ka mundësi ta bëjë këtë obligim nuk duhet të heshtë.

E tash, të flasim për kushtet e urdhërimit të së mirës dhe të largimit nga e keqja, dhe për obligueshmërinë e kësaj.

Kapitulli i dytë

SHTYLLAT DHE KUSHTET E URDHËRIMIT PËR VEPRA TË MIRA DHE TË NDALIMIT NGA E KEQJA

Dije se, *'emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker'* i ka katër shtylla, e që janë:

1. *paralajmëruesi* –
ai që urdhëron për vepra të mira dhe ndalon nga e keqja;

2. *ai që paralajmërohet* –
ai të cilit i urdhërohet që të bëjë vepra të mira dhe që ndalohet nga e keqja;

3. *ajo për çka paralajmërohet* –
subjekti i paralajmërimit;

dhe

4. *mënyra e paralajmërimit* –
si urdhërohet për vepra të mira dhe ndalohet nga e keqja.

Këto janë katër shtylla përbërëse, dhe secila i ka kushtet e veta.

SHTYLLA E PARË

Që dikush të mund të jetë paralajmërues, duhet t'i plotësojë kushtet si vijon:

- të jetë *mukellef* (i obliguar me sheriat),
- të jetë mysliman, dhe
- të jetë i aftë (*kadir*).

Nga kjo përjashtohet i çmenduri (*mexhnun*), fëmija (*sabij*), jomyslimani (*kafir*) dhe i paafti (*axhiz*). Ata që kontrollojnë mund të jenë qytetarë të zakonshëm pa ndonjë autorizim të veçantë, gjynahqari, skllavi ose gruaja.

Tani do t'i përmendim arsyet pse i kemi vendosur kushtet e përmendura, si edhe pse i kemi anashkaluar të tjerat.

Kushti i parë

është sugjerim. Arsyeja pse kjo është vendosur si kusht është plotësisht e qartë, sepse personi që nuk ka obligim nuk ka as përgjegjësi, e ne po flasim për kushtet e obligimit. E kur bëhet fjalë për mundësinë dhe pranueshmërinë e veprimit, kusht është vetëm logjika, prandaj edhe adoleshenti i logjikshëm, edhe nëse nuk është i obliguar (*mukellef*), ka të drejtë të ndalojë të keqen, të derdhë alkoolin ose të thyejë instrumentin muzikor.

Nëse këtë e bën, ka arritur sevap, dhe askush nuk ka të drejtë që këtë t'ia ndalojë për shkak që ai nuk është i obliguar (*mukellef*), sepse ky veprim i tij është ibadet, si namazi dhe ibadetet të tjera. E adoleshenti është kompetent për këtë. Kjo nuk është qeverisje (e vendit), që të kërkohet kushti i pjekurisë së fëmiut. Prandaj edhe thamë që këtë detyrë mund ta bëjnë edhe skllavët dhe qytetarët e rëndomtë.

Natyrisht, veprimi për të ndaluar të keqen dhe për t'a shkatërruar atë kërkon një lloj pushteti dhe kompetence (fuqinë e imanit), si në rastin e vrasjes së ushtarit idhujtar, shkatërrimin e bazës së tij, konfiskimin e armatimit të tij. Edhe një fëmijë ka të drejtë ta bëjë këtë, nëse nuk do të lëndohet. Ndalimi nga e keqja është sikur ndalimi nga kufri (mosbesimi).

Kushti i dytë

është besimi (imani), e sebepi përse kjo është vendosur si kusht është gjithashtu plotësisht i qartë; kujdesi për atë se si njerëzit sillen është hyzmet fesë, prandaj si mundet t'i bëjë hyzmet fesë ai që mohon fenë, që është armik i fesë?

Kushti i tretë

është drejtësia. Disa dijetarë thonë që gjynahqari nuk ka të drejtë t'ju urdhërojë të mirën të tjerëve. Ndoshta ata e marrin si argument dënimin që i përfshinë personat që urdhërojnë gjërat që vet nuk i bëjnë, sepse Allahu Tealla thotë:

“Vallë, a i urdhëroni njerëzit që të bëjnë të mira e veten po e harroni...” 2-Bekare: 44,

dhe:

“Tek Allahu është shumë e urrejtur ta thoni atë që nuk e bëni!” 61-Saf: 3,

Ata i kanë marrë edhe këto hadithe si argument:

“Natën e Israsë kalova pranë njerëzve të cilëve buzët u preheshin me gërshërë nga zjarri, dhe i pyeta:

- *Kush jeni ju?, e ata u përgjigjën:*

- *Ne urdhëronim të mirën por vet nuk e bënim, dhe e ndaluam prej të këqijave por vet i bënim.”*²²,

si edhe transmetimin ku thuhet se Allahu Teala i shpalli Isasë a.s.:

“O i biri i Mejremes, këshilloje fillimisht veten; nëse e pranon këshillën, këshillo edhe të tjerët, e nëse jo, turpërohu nga Unë.”

Gjithsesi se dijetarët janë shërbyer me analogji (*kijas*) në definimin e këtij kushti, në kuptimin që udhëzimi i tjetrit është rezultat i të qenit i udhëzuar, prandaj njëjtë edhe korrigjimi i gabimeve të tjetrit është rezultat i përmirësimit të vet. Përmirësimi i tjetrit është zeqati i atij që ka përmirësuar dukshëm gjendjen e vet, prandaj si mund të përmirësojë tjetrin ai që vet nuk është përmirësuar? Si mundet hija të jetë e drejtë nëse druri është i shtrembër?!

²² Ibn Hibban nga Enesi.

Megjithatë, krejt ajo që kanë thënë ky grup dijetarësh është mashtrim. E vërteta është që edhe gjynahqari ka të drejtë të paralajmërojë të tjerët. Si dëshmi, le të pyesim:

A është kusht që paralajmëruesi të jetë plotësisht pa gjynahe në kryerjen e kësaj detyre?

Nëse thuhet se është kusht, atëherë priset konsenzusi i dijetarëve islamë rreth kësaj, dhe mbyllet dera e paralajmërimit, sepse as as'habët nuk ishin krejtësisht pa gjynahe, e aq më pak gjeneratat pas tyre, e bile edhe për gabimet e pejgamberëve ka mospajtim mes dijetarëve. Kur'ani Famëlartë tregon për lidhjen e Ademit a.s. me gabimin, siç është rasti edhe me pejgamberët tjerë.²³

Lidhur me këtë, Seid ibn Xhubejr ka thënë:

“Sikur vetëm ai që është plotësisht i pastër ta urdhërojë të mirën dhe të ndalojë nga e keqja, askush asgjë nuk do të urdhëronte.”

Këto fjalë të Seidit shumë i pëlqei Imam Maliku.

Nëse ata thonë se nuk është kusht që personi të largohet prej ndonjë gjynahi të vogël, ashtu që të mund ta ndalojë veshjen e mëndafshit, zinanë dhe konsumimin e alkoolit, atëherë ne themi:

²³ Para shpalljes, pegamberët mund të ndodhë që gabojnë, por pas shpalljes Allahu Teala i mbronë ata nga gabimet. Pas shpalljes, ata janë nën mbrojtjen e Allahut Teala.

“A ka të drejtë ai që konsumon alkool të luftojë kundër pabesimtarëve (qafirë) dhe a ka të drejtë ta ndalojë mosbesimin (kufrin) e tyre?”

Nëse thonë ‘Jo’, e prishin konsenzusin e dijetarëve islamë rreth kësaj, sepse në ushtrinë e myslimanëve siç ka pasur të mirë, ka pasur edhe nga gjynahqarët, nga ata që konsumonin alkool ose që nuk ishin të drejtë me jetimët, dhe askush nuk i ndaloi të luftojnë, as në kohën e Resulallahut s.a.v.s., e as më pas. E nëse thonë ‘Po’, atëherë i pyesim:

“A ka të drejtë personi që konsumon alkool të ndalojë vrasjen?”

Nëse thonë ‘Jo’, atëherë përsëri i pyesim:

“E çfarë është dallimi mes atij që konsumon alkool dhe atij që veshë mëndafsh? Vrasja është gjynah më i madh në krahasim me konsumimin e alkoolit, siç është edhe konsumimi i alkoolit gjynah më i madh se veshja e mëndafshit, dhe nuk ka dallim në mes të dy rasteve.”

Nëse thonë se personi që konsumon alkool ka të drejtë të ndalojë vrasjen, dhe këtë e shpjegojnë në detaje në kuptimin që secili person që ka bërë ndonjë gjynah, nuk mund të ndalojë tjetrin të bëjë gjynahun e njëjtë ose ndonjë gjynah më të vogël, por do ta ndalojë të bëjë gjynah më të madh, atëherë kjo do të ishte gjykim sipas mendimit personal dhe tezë pa dëshmi, sepse si është e mundur që personi që pi alkool të ndalojë zinanë ose vrasjen, e të mos jetë e mundur që ai që bën zina të ndalojë konsumimin e alkoolit, aq më shumë:

si të mos jetë e mundur të konsumojë alkool, e fëmijëve dhe shërbëtorëve t'ju ndalojë konsumimin e tij, duke u thënë:

“Unë kam dy obligime, njëri është të mos bëj keq, e tjetri është të ndaloj nga e keqja. Kush mund të më pengojë, nëse njërin nuk mund ta bëj, e tjetrin mundem? Nëse bëj një gjynah, a duhet ta bëj edhe një gjynah tjetër?”

Nëse dikush thotë:

“Nga kjo gjithsesi del që dikush të thotë:

- unë e kam obligim edhe abdesin edhe namazin, dhe unë do të marr abdes edhe nëse nuk do të falem dhe do të zgjohem për syfyr edhe nëse nuk do të agjëroj, sepse është e lavdërueshme t'i bashkoj edhe syfyrin edhe agjërimin,

por ai do të thotë që njëra varet nga tjera, prandaj njëjtë përmirësimi i sjelljes së tjetrit varet nga përmirësimi i sjelljes së vet, prandaj le të fillojë një herë me veten, e më pas me tjetrin”,

përgjigja në këtë është që qëllim i syfyrin është agjërimi, dhe po të mos kishte agjërim, syfyri nuk do të ishte i lavdërueshëm. Diçka që kërkohet për një qëllim, nuk mund të ndahet nga ai qëllim. Pra, syfyri është i lavdërueshëm për shkak të agjërimin, e nëse ndahet nga agjërimi, më nuk është i lavdërueshëm.

Me përmirësimin e sjelljes së tjetrit nuk dëshirohet përmirësimi i sjelljes së vet, e as me përmirësimin e sjelljes së vet nuk synon përmirësimin e sjelljes së tjetrit. Mendimi se njëra varet nga tjetra është arbitrar.

Abdesi dhe namazi janë të dyja obligime dhe nuk ka dyshim se, ai që merr abdes e nuk falet, ka kryer obligimin e abdesit dhe dënimi i tij do të jetë më i butë se sa dënimi i atij që as nuk ka marrë abdes as nuk fal namaz.

Të themi, në bazë të kësaj, se dënimi për atë që nuk ndalon të keqen, e as vet nuk ndalon nga bërja keq, do të jetë më i ashpër se sa dënimi për atë që e ndalon të keqen, por vet nuk ka mundur të shpëtojë nga kjo. Por, si të udhëhiqemi me këtë logjikë kur abdesi është vetëm kusht e jo qëllim në vetvete; qëllim e ka namazin, dhe pa namaz abdesi nuk ka bazë në sheriat.

Në anën tjetër, kujdesi për sjelljen e tjetrit, nuk është kusht që të braktisim gjynahet e të jemi të dëgjueshëm. Mes kësaj dhe namazit, nuk ka ngjashmëri.

Nëse dikush do të thoshte:

“Nga kjo gjithsesi del që, nëse personi do të bënte zina me një grua që e ka fytyrën e mbuluar, duke e detyruar në këtë, dhe ajo atëherë vet e zbulon fytyrën, dhe ai person fillon të bëjë veprime që llogariten si kujdes për sjelljen e tjetrit gjatë zinasë, dhe i thotë:

- Ti je detyruar në zina, por ti me vullnet po e zbulon fytyrën para të huajit, e pasi unë jam i huaj, mbuloje fytyrën;

këso lloj kujdesi për sjelljen e tjetrit është e tmerrshme, këtë e refuzon zemra e secilit person të arsyeshëm dhe secila natyrë e shëndoshë e konsideron të pakëndshme”,

përgjigja do të ishte kjo:

E vërteta nganjëherë është e pakëndshme, ndërsa e pavërteta i bëhet e pranueshme natyrës njerëzore, por ne i mbështetemi argumentit e jo spekulimit, urrejtjes dhe imagjinatës. Ne themi: Fjalët e tij thënë asaj në atë situatë, që të mos zbulojë fytyrën, a janë obligim (*vaxhib*), të lejuara (*mubah*) apo të ndaluara (*haram*)?

Nëse thoni se janë *vaxhib*, kjo është çfarë po kërkojmë, sepse zbulimi i fytyrës është gjynah, ndërsa ndalimi i gjynahut është obligim. Nëse thoni se janë *mubah*, atëherë ai ka të drejtë të thotë atë çfarë është e lejuar.

E nëse thuani se janë *haram*, ne themi:

si mund urdhri '*mos e zbulo fytyrën*', që është *vaxhib*, të bëhet *haram* me tentim në zina? Është e çuditshme që farzi të shndërrohet në *haram* për shkak të një *harami* tjetër në tentim. Ndërsa, natyra njerëzore e urren dhe e konsideron të pakëndshme që në këtë situatë t'i jepet një gruajë urdhri: '*mos e zbulo fytyrën*', dhe atë, për dy arsye:

1) për shkak që ka anashkaluar atë që është më e rëndësishme, ndërsa është angazhuar me atë që është më pak e rëndësishme. Siç e urren mendja e shëndoshë e njeriut braktisjen e të rëndësishmes për t'i kushtuar vëmendje asaj që është bosh, njëjtë urren edhe braktisjen e më të rëndësishmes për t'u angazhuar me më pak të rëndësishmen.

Njejtë e urren personin që vazhdimisht ushqehet me haram, por nuk ha ushqimin e grabitur, ose personin që jep dëshmi të rreme, ndërsa ruhet nga gibeti, sepse dëshmia e rreme është më e keqe se gibeti. Kjo urrejte (natyrale) nuk dëshmon që largimi nga gibeti nuk është obligim (*vaxhib*) dhe gjithashtu nuk do të thotë që duke bërë gibe ose duke ngrënë ushqimin e grabitur nuk do t'i shtohet gjynahu. Në ahiret, ai do të ketë dëm më të madh nga gjynahet e veta se nga gjynahet e të tjerëve.

Angazhimi në çështje më pak të rëndësishme duke braktisur ato më të rëndësishmet nuk është e pranueshme për natyrën njerëzore për faktin që po braktiset më e rëndësishmja, e jo që po bëhet më pak e rëndësishmja. Kjo është e ngjashme me rastin kur personit i grabitet kali me fre, dhe ky e kërkon frerin por e lë anash kalin. Natyra edhe këtë e urren dhe e sheh këtë si të keqe, sepse ai po kërkon frerin, e që nuk ka të keqe në këtë, por ka të keqe që, duke kërkuar frerin, ai ka braktisur kërkimin e kalit. Mospëlqimi shprehet sepse ky anashkaloi më të rëndësishmen për atë që është shumë më pak e rëndësishme.

Prandaj mendja e sheh të shëmtuar urdhërimin për vepra të mira dhe ndalimin nga e keqja (*emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker*) nga gjynahqari, e nuk do të thotë që urdhërimi i tij është i dënueshëm; ajo është detyrë. Më e rëndësishme se kjo është përmirësimi i vetes, por nuk mund të thuhet se ai nuk mund të ndalojë nga e keqja të tjerët për shkak që nuk e ka përmirësuar veten. Edhe kjo është një detyrë.

2) Urdhërim për vepra të mira dhe ndalim nga e keqja (*emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker*) bëhet nganjëherë përmes këshillimit e nganjëherë me detyrim, ndërsa nuk ka hajr nga këshillat e atij që vet nuk i pranon këshillat.

Prandaj ne themi:

personi që e di se njerëzit e dinë për gjynahet e tij, me siguri e di se urdhërimi i tij për të mirë dhe ndalim nga e keqja përmes këshillimit nuk ndikon tek të tjerët, sepse gjynahet e tij e kanë humbur ndikimin e fjalës së tij. E meqenëse gjynahqari e ka humbur ndikimin në urdhërim për të mirë dhe ndalim nga e keqja, nga ai hiqet edhe obligimi i veprimit me fjalë. Nëse urdhërimi për vepra të mira dhe ndalim nga e keqja bëhet përmes detyrimit, kjo është e plotë nëse bashkohen veprimi dhe argumenti.

Sa për gjynahqarin, nëse detyrimin e bën me veprim, edhe nëse me vepër ai e mposhtë personin karshi tij, me argument llogaritet se vet është mposhtur, sepse atij mund t'i thuhet:

- *Pasi qenka punë e keqe dhe kërkon të më largosh mua nga kjo, përse ti po e bën?*

Natyra njerëzore e urren faktin kur argumentimin e mposhtë veprimi. Por kjo urrejtje nuk e anulon hakikatin e veprës, njëjtë si veprimi i atij që largon zullumqarin nga një mysliman, por harron babanë e vet të cilit njëjtë po i bëhet zullum, e natyra njerëzore këtë e urren.

Por, urrejtja prej natyrës nuk e pengon largimin e zullumqarit nga myslimani, që është veprim i drejtë.

Nga këto shpjegime del se gjynahqari nuk duhet të këshillojë atë i cili di për gjynahet e tij, sepse ai nuk do të pranojë këshillën, Bile nuk duhet të udhëzojë përmes këshillës as në vende ku mund të ofendohet dhe të flasin thashetheme kundër tij. Prandajemri *bi'l - maruf ve'n-nehji* – *ani'l-munker* përmes këshillimit nga gjynahqari anulohet. Drejtësia është kusht në udhëzimin përmes këshillës.

Sa i përket parandalimit të së keqes përmes detyrimit, këtu drejtësia nuk është kusht. Nuk ka pengesë nëse gjynahqari ka fuqi të derdhë alkool, shkatërron ndonjë instrument muzikor e të ngjashme, për të parandaluar të keqen. Pra, kjo është drejtësia që mbështetet në mëshirë lidhur me çështjen në fjalë. Ajetet që ofrohen si argument në këtë çështje janë argument pikërisht kundër tyre, për shkak që ata lanë anash urdhërimin e të mirës dhe largimin nga e keqja, e jo për shkak që ata i urdhërojnë të tjerët të bëjnë vepra të mira. Urdhërimi i të tjerëve nga ana e tyre tregon fuqinë e ditorisë së tyre, e dënimi i dijetarit është më i ashpër, sepse ai, me gjithë atë ditori, nuk i pranohet asnjë arsyetim.

Fjalët e Allahut Teala:

“...përse thoni atë që nuk e bëni?” 61-Saf: 2,
kanë të bëjnë me premtimet e rreme,

derisa fjalët e Allahut:

“...e veten po e harroni” 2-Bekare: 44,

janë qortim për shkak që ata harruan veten, e jo pse urdhërojnë të tjerët, por urdhërimi i të tjerëve është përmendur si argument i diturisë së tyre dhe si vërtetim i argumentit kundër tyre.

Fjalët e Allahut Teala:

“O biri i Mejremes, këshilloje veten...”,

kanë të bëjnë me udhëzimin përmes këshillimit, e tashmë u pajtuam se këshillimi i gjynahqarit nuk ka dobi për atë që i di gjynahet e këtij;

dhe fjalët e Allahut:

“turpërohu nga Unë...”,

nuk nënkuptojnë ndalim të këshillimit të tjetrit, por kanë kuptimin:

“Turpërohu nga Unë e mos braktis të rëndësishmen duke bërë më pak të rëndësishmet, siç thuhet:

- Kujdesu për babanë, e pastaj për komshinë, e nëse nuk vepron kështu, atëherë turpërohu.”

E nëse dikush thotë:

“Le t’i lejohet atëherë edhe jomyslimanit, mbrojtës i shtetit islam, të reagojë ne veprimet e myslimanëve kur sheh që dikush bën zina, sepse fjalët e tij: ‘mos bëj zina’, do të ishin të drejta vetvetiu, dhe është absurde që ky t’i ketë haram, por është ashiqare që i ka ose të lejuara (muhab) ose obligim (vaxhib)”,

do të përgjigjemi kështu:

Nëse jomyslimani e ndalon myslimanin me veprim, kjo është shprehje e forcës mbi të, prandaj është e ndaluar sepse kemi të bëjmë me diskriminim të myslimanit, e:

“Allahu kurrësi nuk iu mëndëson jobesimtarëve mbizotërim të plotë mbi besimtarët.”4-Nisa: 141

Nëse jobesimtari i thotë myslimanit: *“Mos bëj zina”*, vetë fjalët nuk i ka të ndaluara, sepse është ndalim i zinasë, por meqenëse është shprehje e dominimit mbi myslimanin dhe mënyrë e poshtërimit të tij, ani pse gjynahqari meriton të poshtërohet, por jo nga jomyslimani që është më afër poshtërimit se ky, prandaj jobesimtarit i marrim të drejtën që të kontrollojë sjelljet e myslimanit. Megjithatë, ne nuk po themi që jomyslimani do të dënohet nëse ndalon zinanë, sepse po ndalohet diçka që është e keqe, por themi që do të dënohet nëse nuk ndalon zinanë. Ne mendojmë që jomyslimanët duhet të njoftohen edhe me *usuli fikh*, por në këtë pikë ka dallime. Për këtë kemi folur më shumë në veprat e fikhut dhe nuk është në pajtim me temën që këtu të japim më shumë detaje.

Kushti i katërt

është që paralajmëruesi duhet të ketë autorizim nga sundimtari ose udhëheqësi. Disa dijetarë myslimanë e kanë vënë këtë kusht dhe nuk i dhanë asnjë kompetencë individit.

Megjithatë, vendosja e këtij kushti është mendim i keq, sepse ajetet kuranore dhe transmetimet që i kemi përmendur tregojnë se secili që sheh një vepër të keqe e hesht për të, bëhet gjynahqar, sepse e ka obligim të ndalojë të keqen pa marrë parasysh ku e sheh e në cilën formë, dhe kjo i përfshinë të gjithë. Është mendim i fabrikuar, dhe pa asnjë bazë, që ky është obligim vetëm i individëve që kanë autorizim nga sundimtari. Është e habitshme se si rafiditë shkojnë edhe një hap më larg se kjo e thonë se nuk lejohet urdhërimi i të mirës dhe ndalimi nga e keqja deri sa të lajmërohet një imam pa gjynahe, i cili është, sipas tyre, i vetmi sundimtar legjitim. Këta janë në aq nivel të ultë sa që me ta as nuk polemizohet. Atyre, kur të vijnë në gjykatë, duke kërkuar të drejtat e veta në deliktet e përgjakshme ose mospajtimet rreth pronës, do të duhet t’ju thuhet:

“Nëse ju ndihmojmë, kjo do të ishte urdhërim i të mirës, ndërsa t’ju merret ajo që ju takon juve nga duart e atyre që ju kanë bërë zullum do të ishte ndalim i të keqes. Kërkesa juaj për drejtësi hyn në fushën e urdhërimit të së mirës, e kjo nuk është kohë e ndalimit të dhunës dhe kërimit të drejtësisë, sepse imami legjitim që ju e besoni ende nuk është lajmëruar.”

Nëse thonë:

urdhërimi i të mirës (emri maruf) është shprehje e pushtetit, udhëheqjes dhe dominimit mbi atë në gradë më të ultë, prandaj nuk i jepet kjo e drejtë jomyslimanit mbi myslimanin, ani pse është e drejtë, atëherë kjo e drejtë nuk mund t’i jepet as qytetarëve të zakonshëm, përpos atyre që kanë autorizim nga sundimtari;

në këtë ne themi se:

kur bëhet fjalë për jomyslimanin, atij i ndalohet të parandalojë myslimanin, sepse ky është një lloj i pushtetit dhe dominimit, ndërsa jomyslimani është në gradë më të ultë dhe nuk meriton të arrijë nderin e dominimit të myslimanit.

Por myslimanët meritojnë këtë nder dhe dominim në saxe të besimit dhe njohjes, dhe nuk i duhet të marrë leje për mësimdhënie dhe shpjegime. Padyshim që nuk duhet leje nga udhëheqësi për të shpjeguar haramet dhe hallallet të padijshmit, i cili për shkak të mosdijes anon kah gjynahu.

Si përfundim,

për ta kryer detyrën *e'emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker*, ekzistojnë pesë grada:

E para është *shpjegimi (ta'rif)*, e dyta është këshillimi me fjalë të buta, e treta është të folurit e ashpër, e me ashpërsi nuk po mendoj sharjen e fjalë të pështira, por, t'i thotë për shembull:

- I padijshëm, a nuk ke frikë Allahun?!,

e të ngjashme.

E katërta është ndërhyrja e menjëhershme dhe me forcë, siç është shkatërrimi i instrumenteve muzikore, derdhja e alkoolit, heqja e rrobës së mëndafshtë nga trupi i atij që e ka veshur, rrëmbimi i rrobës së vjedhur dhe kthimi i saj pronarit.

E pesta është frikësimi dhe kërcënimi me dënim fizik si edhe dënim i menjëhershëm fizik në mënyrë që të ndalohet shkelësi në atë që po bën, siç është për shembull ai që vazhdimisht bartë fjalë dhe shpifë ose mashtron, sepse nuk mund t'i merret gjuha, por me dënim fizik do të detyrohet të heshtë, që do të thotë se të dy palët do të kërkojnë ndihmë dhe do të mbledhin ndihmës. Kjo më tutje çon deri te konflikti i armatosur.

Është plotësisht e kuptueshme se për asnjërën prej gradave, përpos të pestës, nuk nevojitet autorizim nga pushteti, por rreth gradës së pesë ka dilema, për të cilat do të flasim më vonë. Ndërsa për këshillë dhe shpjegim nuk nevojitet leja e sundimtarit.

Si mundet që për urdhërim të së mirës dhe për ndalim të së keqes të nevojitet leje nga sundimtari, nëse ai akuzohet se është injorant, i dhënë pas gjynahut e që pak i frikësohet Allahut Teala, dhe të ngjashme! E t'i thuhet sundimtarit të padrejtë këto të vërteta, është grada më e lartë, siç e cekë hadithi. Meqë lejohet të thuhet e vërteta para sundimtarit, si mundet atëherë të kërkohet autorizim prej tij që t'i thuhet e vërteta tjetrit?!

Njëjtë është me shkatërrimin e instrumentit muzikor dhe derdhjen e alkoolit, sepse ai po bën një veprim për të cilin e di se është i drejtë dhe për këtë nuk i duhet leja e sundimtarit.

E kur bëhet fjalë për mbledhjen e ndihmësve dhe nxjerrjen e armëve, e me qëllim të urdhërimit të së mirës dhe largimit nga e keqja, kjo mund të shkaktojë anarki totale, dhe për këtë ka mendime të ndryshme, për të cilat do të flasim më shumë.

Vazhdimi i traditës së të parëve të ndershëm që të kontrollojnë sjelljen e bartësit të pushtetit është dëshmi e qartë, përshtatshëm konsenzusit të tyre që nuk ju duhet autorizimi nga sundimtari.

Nëse sundimtari është i kënaqur me faktin që dikush po urdhëron të mirën, atëherë nuk ka paqartësi, e nëse nuk është i kënaqur, ajo pakënaqësi e tij gjithashtu është obligim të kritikohet. E si atëherë dikujt i duhet lejimi nga sundimtari për të kritikuar vet sundimtarin?! Kjo është në pajtim edhe me traditën e të parëve të ndershëm për të kritikuar sundimtarët.

Tregohet se Mervan ibn Hakem po mbante hutbe para namazit të bajramit, e një person i tha që hutben duhet ta mbajë pas namazit.

- *Ai adet ka ndërruar,*
tha Mervani, e Hakemi shtoi:
- *Lere tash këtë, o njeri!,*
në çka Ebu Seid tha:
- *Ky njeri e bëri detyrën e vet.*

E Resulallahu s.a.v.s. na ka thënë:

“Kush prej jush sheh një të keqe le ta korrigjojë atë me dorën e tij, nëse nuk mundet, atëherë me gjuhën e tij, nëse nuk mundet, atëherë ta përbuzë me zemrën e tij, e ky është besimi më i dobët.”

Në bazë të këtyre udhëzimeve të përgjithshme, është e vetkuptueshme që kjo i përfshinë edhe sundimtarët. E si atëherë të kërkohet autorizim prej tyre?!

Tregohet se kur Mehdiu²⁴ erdhi në Mekë, dhe qëndroi një kohë, aq sa deshti Allahu. Kur deshi të bëjë tavaf, i largoi njerëzit prej aty. Abdullah ibn Merzuk atëherë intervenoi, e kapi për rroba dhe e tundi, duke i thënë:

- *Shih çfarë po bën! Kush të dha ty në këtë shtëpi (në Qabe) më shumë të drejtë se sa ai që arrin këtu nga vendet tjera, kur Allahu Teala thotë:*

‘...Ne e kemi bërë të njëjtë për të gjithë njerëzit, si për vendasin ashtu edhe për atë që vjen nga tjetër vend’ (22-Haxh: 25),

e kush të dha ty epërsi?!

Mehdiu e shikoi në ftyrë dhe e kuptoi se kush është ai, ngase Abdullahu kishte qenë skllav i liruar nga Abbasitë, dhe e pyeti:

- *A je ti Abdullah ibn Merzuk?*,

e Abdullahu tha:

- *Po, unë jam.*

²⁴ Njëri nga halifet Abbasidë.

Mehdiu atëherë e mori me vete në Bagdad, por nuk deshë ta dënojë publikisht, prandaj e vendosi në shtallë mes kafshëve, që të krehë kuajt. Ia dhanë një kalë të egër me qëllim që ta kafshojë, por Allahu Teala ia mundësoi Abdullahut që ta zbusë kalin. Më pas e mbyllën në një shtëpi, dhe vet Mehdiu e ruante çelësin. Pas tri ditësh Abdullahu doli në bahçe dhe filloi të hajë pemë. I lajmëruan Mehdiut, e Mehdiu shkoi dhe e pyeti:

- *Kush të nxorri jashtë?*

- *Ai që më mbylli brenda,*

u përgjigj Abdullahu, ndërsa Mehdiu filloi të bërtasë e të kundërshtojë, duke i thënë:

- *A nuk frikësohesh se mund të vras?*

Abdullahu e ngriti kokën, e me buzëqeshje i tha:

- *Nëse jeta dhe vdekja janë në duart tua, më vrit.*

Abdullahu mbeti në burg deri sa vdiq Mehdiu. E pas vdekjes e lëshuan dhe ky u kthye në Mekë. Abdullahu i kishte premtuar vetes se nëse Allahu Teala e shpëton nga duart e tyre, do të bëjë kurban njëqind deve, dhe u angazhua në këtë deri sa e arriti numrin.

Hibban ibn Abdullah tregon se Harun Rashidi po pushonte në Duvejn (Irak), e me të ishte edhe Sulejman ibn Ebu Xhafer nga Benu Hashimët, e Haruni i tha:

- *Ke një skllave që këndon bukur. Na e sjell.*

Ajo erdhi e këndoi, por Harunit nuk i pëlqeu, e i tha skllaves:

- *Çfarë ke? Përse nuk ke harmoni?*

- *Për shkak se nuk është lahuta ime,*
tha ajo.

Haruni urdhëroi një shërbëtor të sjellë lahutën e saj. Shërbëtori shkoi të marrë lahutën, e duke u kthyer, rrugën ia zuri një plak, që ishte duke mbledhur fara në rrugë, e shërbëtori i tha.

- Largohu nga rruga, plak!

Plaku ngriti kokën, e kur e pa lahutën, ia mori atë nga dora shërbëtorit, e hodhi në tokë dhe e theu. Shërbëtori e kapi për krah dhe e dërgoi në një shtëpi, dhe ju tha që t'a kenë nën vëzhgim, sepse do ta dënojë halifeja. I zoti i shtëpisë i tha që në Bagdad nuk ka më të devotshëm se ky plak, e pse ta dënojë udhëheqësi i besimtarëve, por ky i tha që të veprojë si i thuhet. Pastaj shërbëtori u kthye te Haruni dhe i tha:

- Kalova pranë një plaku që po mbledhte fara në rrugë, i thashë të largohet, e ai e ngriti kokën dhe kur e pa lahutën, e mori dhe e qëlloi për tokë, dhe kështu e theu.

Haruni u zemërua tepër, sytë iu skuqën, e Sulejman ibn Xhafer i tha:

- Pse gjithë ky zemërim, o udhëheqës i besimtarëve? Urdhëroje zotin e shtëpisë që ta mbysë plakun dhe ta hedhë në Tigris.

Atëherë Harun Rashidi tha:

- Jo, por do të dërgoj dikë të sjell plakun këtu, e së pari do të flasim me të.

Një lajmëtar shkoi te plaku dhe i tha:

- Pranoje ftesën e udhëheqësit të besimtarëve!

Plaku tha se e pranon ftesën, e kur lajmëtari i tha të ngjitet në kalë, plaku refuzoi dhe eci në këmbë deri te dyert e pallatit. Kur i treguan Harunit se plaku kishte ardhur, ai iu drejtua shokëve me të cilët po pinte:

- Çfarë mendoni, të largojmë këtë të keqe nga këtu, që plaku të hyjë, apo të dalim në dhomë tjetër, ku nuk ka këso të keqe?

I thanë se është më mirë të kalojnë në dhomë tjetër, ku nuk është ajo e keqe. Kur kaluan në dhomë tjetër, Haruni urdhëroi ta sjellin plakun, e ky në dorë kishte një qese me fara. Shërbëtori i tha:

- Largoje atë nga dora dhe hyn te udhëheqësi i besimtarëve.

- Kjo është darka ime, këtë nuk e largoj, tha plaku.

- Ne të japim darkën, i tha ky, e plaku ia ktheu:

- Nuk më duhet darka juaj.

Atëherë Haruni e pyeti shërbëtorin se çfarë i kërkon plakut, e ky i tregoi se ka në dorë një qese me fara, dhe Haruni i tha ta lëshojë të hyjë. Plaku hyri, dha selam, dhe u ul. Haruni e pyeti:

- Plak, çfarë të shtyri të veprosh ashtu?

- E çfarë paskam bërë?!,

u habit plaku. Haruni u turpërua t'i thotë se ia ka thyer lahutën, por foli gjatë për këtë, e kur përfundoi, plaku i tha:

- Kam dëgjuar babanë dhe të parët e tu të lexojnë këtë ajet në çdo xhuma:

Vërtetë Allahu urdhëron drejtësinë, mirësinë dhe ndihmën për të afërmit, si dhe ndalon imoralitetin, veprat e shëmtuara dhe dhunën. (16-Nahl: 90)

e unë, duke iu përshtatë këtij ajeti, kur e pashë të keqen, e largova.

Haruni tha:

- *Vallahi e largoi, dhe asnjë fjalë tjetër nuk tha.*

Kur plaku doli, halifeja i dha një shërbëtori një qese plot para, dhe i tha:

- *Përcille plakun; nëse e sheh që po i tregon dikujt për bisedën tonë, mos i jep asgjë, e nëse nuk i tregon askujt, jepja këtë qese.*

Kur doli nga pallati, plaku shkoi te farat që i kishin mbetur në tokë, dhe vazhoi t'i mbledhë, e me askënd nuk fliste. Atëherë shërbëtori i tha:

- *Udhëheqësi i besimtarëve të ka thënë të marrësh këtë qese.*

Plaku iu përgjigj:

- *Thuaj udhëheqësit të besimtarëve që t'i kthejë atje ku i ka marrë.*

Tregohet se pas këtyre fjalëve, plaku u kthye kah farat që po i numëronte, dhe filloi të këndojë:

*Sa më shumë dynjallëk – aq më shumë telashe,
poshtëron atë që e respekton,
nderon atë që e injoron.*

*Nëse diç s'të duhet, leje le të shkojë,
ti merru me ato për çka ke nevojë.*

Sufjan Sevri tregon se Mehdiu kishte bërë haxhin më 166 Hixhri, dhe tutje thotë:

“E pashë se si hidhte gurë të vegjël në Akabë, derisa njerëzit i largonin me kamxhik. U ndala e i thashë:

- O njeri i bukur, në transmetimin e Ejmenit nga Abdullahu, Resulallahu s.a.v.s., në ditën e Kurban-bajramit ka hedhur gurë nga deveja, pa goditje, pa shtyerje, pa rrahje me kamxhik, pa thënë ‘largohu’, ndërsa para teje njerëzit i godisin djathtas e majtas!

Mehdiu e pyeti dikë se kush është ky, e i treguan se është Sufjan Sevri, dhe atëherë Mehdiu i tha:

- *O Sufjan, po ta ishte koha e Mensurit, nuk do të lejohej të flisje kështu,*

në çka Sufjani ia ktheu:

- *Sikur Mensuri të kishte treguar ty për atë që sheh në varr, ti do ta braktisje qysh moti këtë detyrë,*

dhe u largua. Atëherë i thanë Mehdiut:

- *Ai tu drejtua ty me 'o njeri i bukur', e jo me 'o udhëheqës i besimdrejtëve'!*

Mehdiu urdhëroi që ta gjejnë e t'ia sjellin atij, por nuk e gjetën askund.

Tregohet se Me'muni mori lajmin që një person po urdhëronte të mirën dhe ndalonte nga e keqja, e për këtë nuk kishte marrë leje nga Me'muni, prandaj ky urdhëroi që ta sjellin para tij. Kur e sollën, Me'muni i tha:

- *Kam kuptuar se ti po e konsideron veten të përshtatshëm për të urdhëruar të mirën dhe për të larguar nga e keqja, pa lejen time.*

Me'muni ishte ulur në fronin e tij e në dorë kishte disa shënime, për të cilat harroi për një moment, dhe ato i ranë nën këmbë e që ky as nuk i vërejti.

Atëherë ky i tha:

- *Ngrite këmbën nga Emrat e Allahut Teala, e më pas fol çka të duash!*

Me'muni tri herë e pyeti se çfarë thotë, dhe prapë nuk kuptoi. Atëherë ky i tha:

- *A do ta ngritësh vet këmbën, apo do të më lejosh mua ta ngris?*

Atëherë Me'muni shikoi nën këmbë, e kur i pa shkrimet, i mori e i puthi, u turpërua, e më pas e mblodhi veten e tha:

- *Përse urdhëron të mirën kur Allahu Teala na ka dhënë këtë detyrë neve (Ehli Bejtit), pasardhësve të familjes së Resulallahut s.a.v.s., e për neve Allahu Teala thotë:*

“...urdhërojnë për të mirë dhe largojnë prej të keqes.”(22-Haxh: 41).

- *Të vërtetën po e thua, o udhëheqës i besimdrejtëve, ti e ke fuqinë dhe pushtetin që e përmende, por unë jam ndihmësi dhe bashkëpunëtori yt në këtë, e këtë mund ta kundërshtojë vetëm ai që nuk e njeh Librin e Allahut Teala dhe sunnetin e Resulallahut s.a.v.s., sepse Allahu Teala thotë:*

“Besimtarët dhe besimtaret janë miq për njëri-tjetrin. Ata urdhërojnë që të bëhen vepra të mira dhe i ndalojnë të këqijat..” (9-Teube: 71),

derisa Resulallahu s.a.v.s., thotë:

“Besimtarët mes vete janë sikur gurët në një ndërtesë; e forcojnë njëri-tjetrin”

Ty të është dhënë pushteti në tokë, e ky është Libri i Allahut Teala dhe sunneti i Resulallahut s.a.v.s., prandaj nëse ti ju përshtatesh urdhrave të Librit dhe sunnetit, dhe për t’ju treguar nder Librit dhe sunnetit, duhet të falënderosh atë që të ndihmon. Nëse nuk ju përshtatesh urdhërave të Librit dhe sunnetit, atëherë çdo gjendje e jotja, lartësimi dhe nënçmimi, është në mëshirën e Allahut Teala. E Allahu Teala premton se nuk do t’ia humb shpërblimin atij që bën vepra të mira, e tash më trego se çfarë do nga unë!

Me'muni u mahnit dhe u gëzua nga të folurit e tij,
dhe i tha:

- *Njerëzve sikur ti u lejohet të urdhërojnë të mirën e
të ndalojnë të keqen, prandaj vazhdo të veprosh ashtu,
me lejen tonë,*
dhe personi vazhdoi detyrën.

Konteksti i këtyre transmetimeve e shpjegon
argumentin se nuk ka nevojë që të kërkohet leje prej
pushtetit për të urdhëruar të mirën e ndaluar të keqen.

Nëse dikush pyet:

*Prindi urdhëron fëmijën për vepra të mira dhe e
ndalon nga e keqja, njëjtë si pronari skllavin, burri
gruan, mësuesi nxënësin e sultani popullin; a mundet
atëherë edhe e kundërta e kësaj - të urdhërojë fëmija
prindin, skllavi pronarin, grauja burrin, nxënësi mësuesin
ose populli sultanin, dhe a ka dallim mes tyre?;*

dije se, ne mendojmë se çdokush duhet të ketë të
drejtë në *emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker*. Por
në detaje ekziston dallim mes tyre.

Ta paramendojmë këtë në rastin e fëmijës dhe
prindit. Të rikujtojmë se për ta bërë detyrën e *emri bi'l -
maruf ve'n-nehji – ani'l-munker*, janë pesë grada. Fëmija
ka të drejtë të paralajmërojë prindin përmes gradës së
parë dhe të dytë, e ato janë shpjegimi për veprimin e
keq dhe këshillimi me fjalë të buta, por nuk ka të drejtë
të ofendojë, të mallkojë, kërcënojë, e as t'i godasë, e
këto janë grada e tretë dhe e pestë.

Është diskutabile se a do të ketë të drejtë të paralajmërojë përmes gradës së katërt, meqenëse kjo do të shkaktojë shqetësim dhe zemërim të prindit, siç është për shembull të thyejë instrumentin e prindit, t'ia derdhë alkoolin, t'ia shqyejë rrobat prej mëndafshi, t'ia kthejë pronarit gjërat haram që i gjenë në shtëpi e të cilat prindi i ka uzurpuar apo vjedhur nga ndonjë mysliman - nëse e njeh pronarin, ose të shkatërrojë fytyrat e gdhendura në mur apo në dru, ose të thyejë enët nga ari dhe argjendi.

Nëse vepron kështu, atëherë kjo nuk ka të bëjë me personalitetin e prindit, pra kjo nuk është sikur të mallkojë prindërit, t'i kërcënojë ose t'i godasë ata. Sidoqoftë, prindi do të shqetësohet dhe zemërohet nga kjo dhe do t'i hidhërohet fëmijës. Megjithëkëtë, veprimi i fëmijës është një veprim i drejtë. Hidhërimi i prindit lind nga dashuria e tij për gjëra pa vlerë dhe haram. Sipas kësaj, fëmija ka të drejtë të veprojë kështu, bile duhet të veprojë kështu. Por, ai duhet të marrë parasysh shkallën e asaj të keqeje si edhe vuajtjen dhe hidhërimin që do të shkaktojë te prindërit. Nëse vepra e prindit është tepër e keqe dhe nuk i hidhëron shumë ata, atëherë duhet ta bëjë, siç është derdhja e alkoolit atij. Por, nëse e keqja është e vogël dhe prindin do ta hidhërojë shumë, për shembull sikur të kishte enë nga kristali apo qelqi në formë të kafshës, ndërsa me shkatërrimin e saj humbet vlerë e madhe materiale, e që shkakton hidhërim të madh, e meqenëse vet gjynahu nuk është në shkallë të alkoolit ose ngjashëm, atëherë ky është rast për të menduar.

Nëse dikush pyet:

“Si mund të thoni që fëmija nuk ka të drejtë të largojë prindërit nga e keqja me kërcënim dhe me goditje, kur dihet se emri bi’l - maruf ve’n-nehji – ani’l-munker në Kur’an dhe sunnet përmendet në formë të përgjithshme, pa kurrfarë specifikimi, deri sa ndalimi që prindit t’i thuhet edhe ‘uh’ ose ndonjë shqetësim tjetër theksohet qartë dhe ndërlidhet me situatat kur prindërit nuk bëjnë veprime të këqija?!”,

do të përgjigjemi kështu:

Për babanë ka përjashtim nga urdhërimet e përgjithshme, për shembull: nje xhelat nuk ka të drejtë të vrasë babanë e vet. Kur zbatohet dënimi për zina, djali nuk ka të drejtë të marrë pjesë në zbatimin e dënimit, bile edhe nëse babai është qafir (jobesimtar), nuk mund të mbysë. Gjithashtu nuk është e lejuar që të presë dorën e babait hajdut. Edhe nëse babai ia pret një pjesë, ky nuk ka të drejtë të hakmerret, e as nuk i lejohet ta torturojë.

Për këtë flasin transmetimet, e disa nga ato rregulla janë përcaktuar edhe me konsenzus të dijetarëve islamë. Prandaj, nëse personit nuk i lejohet që të zbatojë dënimin e vdekjes ndaj babait, është e qartë që nuk ka të drejtë as ta dënojë në të ardhmen për vrasje.

Rregulli i njejtë vlenë gjithashtu edhe mes skllavit me zotëriun dhe burrit me gruan, sepse ata janë më afër fëmijës në posedimin e të drejtës.

Ndoshta gruja është më përpara, sepse në hadith thuhet:

Nëse do të ishte e lejuar që t'i bëhet sexhde krijesës, do t'i urdhëroja gruas t'i bëjë sexhde burrit!²⁵,

e që gjithashtu flet për ekzistimin e të drejtës.

E kur bëhet fjalë për qytetarin dhe sultanin, atëherë situata është më e komplikuar se te fëmija, sepse qytetari ka të drejtë vetëm në njoftim dhe këshillim.

Dilema shfaqet në gradën e tretë, sepse tentimi për të marrë pronë nga arkëtari i sultanit me qëllim që ajo t'u kthehet pronarëve, shqyerja e rrobave të tij prej mëndafshi, thyerja e enëve me alkool në pallatin e tij e të ngjashme, e kjo është e rrezikshme për shkak që shprehet përçmim ndaj sultanit dhe shkaktohet humbje e respektit ndaj tij. Për këtë ka ndalesë, njëjtë siç ka ndalesë për mosreagim në atë që është e keqe. Kështu, në këtë situatë kemi konflikt mes dy ndalesave dhe vendimi i lihet mendimit personal, i cili duhet të bazohet në vrojtimin e paturpësisë së përgjithshme të asaj të keqeje, dhe në atë se sa do të humbasë sundimtari nga reputacioni i vet me sulmin mbi të, e këtë nuk është e mundur ta precizojmë saktësisht. E kur bëhet fjalë për nxënësin dhe mësuesin, aty situata është më e thjeshtë, sepse respekti duhet t'i tregohet mësuesit, i cili e përdorë diturinë përshtatshëm me principet e besimit.

²⁵ E kemi përmendur në librin *Rregullat e jetës martesore*.

Dijetari që nuk vepron sipas diturisë së vet edhe duhet të qortohet, ndërsa nxënësi ka të drejtë të sillet ndaj mësuesit përshtatshëm diturisë që ka mësuar nga ai. Tregohet se e pyetën el-Hasanin si mundet që fëmija të urdhërojë të mirën dhe të largojë nga e keqja prindërit e vet, e ky tha:

- *Do ta këshillojë deri sa prindi të mos hidhërohet, e nëse hidhërohet, do t'ia falë.*

Kushti i pestë është që paralajmëruesi të jetë i fuqishëm dhe i aftë. Kuptohet që i pafuqishmi nuk është i obliguar të paralajmërojë, përpos me zemër, sepse secili që e do Allahun Teala, i përbuzë dhe i refuzon gabimet karshi Tij. Ibn Mesud r.a., thotë:

“Luftoni kundër pabesimtarëve me duart tuaja, e nëse nuk keni fuqi për këtë por keni fuqi t’ua tregoni zemërimin tuaj atyre në fytyrë, së paku bëjeni këtë!”

Dije se obligimi nuk kufizohet vetëm me pafuqi trupore, por kjo ndërlidhet edhe me frikën se diçka e keqe mund t’i ndodhë. Kjo gjithashtu konsiderohet si pamundësi. Njëjtë, nëse nuk frikësohet se mund t’i ndodh diçka e keqe, por në anën tjetër e di se fjala e tij nuk do të ndikojë, atëherë le të ketë kujdes në dy aspekte: E para është që fjalët e tij nuk do të kenë ndikim, dhe e dyta është që duhet të llogarisë se dikush mund t’i bëj dëm.

Duke marrë parasysh dy aspektet e përmendura, paraqiten katër situata:

a) që të dy aspektet të jenë prezent ashtu që njeriu ta dijë se nga fjalët e tij nuk do të ketë ndikim dhe se do të dënohet fizikisht nëse flet. Në këtë rast, ai nuk është i obliguar të urdhërojë të mirën e të ndalojë nga e keqja. Aq më shumë, në raste të caktuara kjo edhe mund t'i ndalohej.

Natyrisht, ai nuk do të duhej të jetë prezent në vendet ku bëhen veprat e këqija, por do të duhej të tërhiqet në shtëpi që të mos e shohë atë gjendje, e të mos dalë, pos për ndonjë nevojë të rëndësishme. Megjithëkëtë, ai nuk do të duhej të emigrojë nga atdheu për shkak të kësaj. Por, nëse detyrohet nga sulltani të ndihmojë zullumqarët, atëherë duhet të largohet, nëse ka mundësi;

b) të mos ekzistojë asnjëri nga aspektet e përmendura, në atë kuptim që e di se këshilla e tij do të ndikojë personin dhe se prej tij nuk do të ketë ndonjë dëm. Pra kjo është aftësi dhe fuqi e pakufizuar, dhe në këtë rast personit i bëhet farz të urdhërojë të mirën dhe të ndalojë nga e keqja;

c) që ta dijë se këshilla e tij nuk do të ketë ndikim, por as nuk do të ketë dëm. As në këtë rast, për shkak se nuk do të ketë dobi, nuk është i obliguar (*vaxhib*) të paralajmërojë, por do të ishte e lavdërueshme (*mustehab*), të urdhërojë të mirën dhe të ndalojë nga e keqja me qëllim të theksimit të veçorive islame;

d) e katërta është situata e kundërt me të tretën, pra, edhe e di që fjala e tij do të ndikojë edhe që do të sulmohet, si për shembull, të jetë në gjendje që me gurë të godasë shishen e gjynahqarit dhe ta thejë, ta derdhë alkoolin, të godasë me goditje të befasishme lahutën në duart e gjynahqarit, dhe ta shkatërrojë në moment, dhe në këtë mënyrë të pamundësojë bërjen e veprës së keqe, por gjithashtu është i vetëdijshëm se gjynaqari do ta sulmojë dhe godasë. Në këtë situatë, urdhërimi i tij për të mirën dhe ndalimi nga e keqja nuk është obligim (*vaxhib*) por është i lavdëruar (*mustehab*). Këtë e dëshmon hadithi që e përmendëm rreth vlerës që të thuhet hakikati para sundimtarit mizor. Nuk ka aspak dyshim se këtu është e përfshirë edhe frika.

Kjo shihet edhe në fjalët e Ebu Sulejman Daranit, që ka thënë: *“Kam dëgjuar nga një halife një fjalë dhe desha ta kundërshtoj. E dija se do të më vrisnin, por vdekja nuk më ndaloj, por më ndali fakti se ishte me njerëzit e vet, e unë u frikësova se do të më kaplojë dëshira që të tregohem para tyre e kështu të më vrasin pa pasur unë nijet të pastër në atë që bëj.”*

Nëse dikush pyet:

“Atëherë çfarë kuptimi kanë fjalët e Allahut Teala:

‘...mos e hidhni veten në rrezik.’ (2-Bekare: 195)”

ne përgjigjemi:

Nuk ka dyshim që një mysliman ka të drejtë të sulmojë një konvoj luftarak të pabesimtarëve dhe të luftojë kundër tyre, ani pse është i vetëdijshëm që do të vritet.

Ndoshta dikush mund të konsiderojë se kjo është në kundërshtim me ajetin e përmendur, por nuk është ashtu. Ibn Abbas r.a., thotë:

“Kjo nuk konsiderohet rrezik, por rrezik është të hiqet dorë nga përfitimi i nafakës me nënshtrim Allahut Teala, pra: ai që nuk përfiton nafakë me nënshtrim Allahut – ai është në shkatërrim.”

Bera ibn Azib thoshte:

“Rrezik është kur personi bën gjynah dhe pastaj thotë që Allahu Teala nuk ma pranon pendimin (teuben).”

Edhe Ebu Ubejde thotë:

“Rrezik është kur bëhet një gjynah, e të mos bëhet asnjë vepër mirë, dhe vdes në këtë gjendje.”

E nëse njeriut i lejohet të luftojë kundër pabesimtarit deri në vdekje, atëherë i lejohet edhe urdhërimi i të mirës dhe ndalimi nga e keqja, deri në vdekje. Por nëse e di se nga sulmi i tij mbi pabesimtarët nuk ka dobi, si për shembull nëse i verbri ose i paafti sulmon konvojin ushtarak të pabesimtarve, pos që do të vdesin, këta nuk mund të bëjnë asgjë, e kjo është e ndaluar, është shkatërrim i përmendur në ajet. I lejohet të guxojë për këtë, nëse është i vetëdijshëm se do të luftojë deri sa ta vrasin, ose që do t'i frikësojë zemrat e pabesimtarëve kur ata të shohin trimërinë e tij, e do të mendojnë se as myslimanët tjerë nuk kursejnë jetën por duan të jenë shëhidë në rrugë të Allahut, dhe kështu të thyhet fuqia e tyre.

Njëjtë i lejohet edhe atij që urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja që t'i ekspozohet goditjeve, ose edhe vrasjes, që të çrrënjohet e keqja, ose të thehet reputacioni i pabesimtarit, ose të fuqizohen zemrat e besimtarëve. Por nëse e di se gjynahqari është më i fortë, që me vete ka armë e në dorë ka gotën me allkool, dhe ky e di që, nëse i thotë: “*hidhe gotën*”, do ta humbasë kokën, në këso rasti unë nuk shoh kuptim që të paralajmërojë, sepse kjo do të ishte një shkatërrim i qartë.

Të hidhet vetja në rrezik pa asnjë dobi, nuk ka kuptim. Bile, një paralajmërim i tillë është haram. Prandaj, qëllim i paralajmërimit është që të ketë ndikim pozitiv (në fe), kurse ekspozimi rrezikut pa kurrfarë ndikimi është i pavend, aq më shumë – do të duhej të jetë i ndaluar. *Emri maruf* (paralajmërimi) do t'i jetë i lavdëruar vetëm kur është i aftë të ndalojë të keqen ose që do të ketë dobi të dukshme nga një sjellje e tillë, dhe ky është kusht, bashkë me kushtin që reagimi i mundshëm negativ të kufizohet vetëm te ai që paralajmëron.

Nëse e di se bashkë me të do të lëndohet edhe dikush nga shokët ose familja e tij, nuk i lejohet paralajmërimi, bile - i ndalohet, sepse një person nuk është në gjendje të përmirësojë një fis, duke menduar që të ndalojë një të keqe, dhe kështu bëhet shkak për një të keqe tjetër, e kjo assesi nuk është aftësi.

Edhe sikur ta dijë sigurt që me këshillë do të parandalojë një vepër të keqe, por gjithashtu e di se kjo do të ishte shkak për një vepër tjetër të keqe (nga dikush tjetër e jo nga personi që është këshilluar) nuk i lejohet të paralajmërojë, sepse qëllim është të çrrënjoset ajo që sheriatu e dënon, e jo ajo çfarë bën Filani a Fisteku.

Të marrim si shembull se një person mbanë gotën me sherbet, që është i lejuar (hallall), por në vete ka papastërti, dhe paralajmëruesi e di se nëse e derdhë, atëherë personi do të pi verë, sepse nuk ka pije tjetër, atëherë nuk ka kuptim të derdhet ajo pije.

Mund të thuhet se ai që derdhë sherbetin e papastër ka larguar një të keqe, por meqenëse nuk është i fuqishëm të ndalojë pirjen e verës, përgjegjës është ai që pi. Disa e mbajnë këtë mendim, dhe është mendim i drejtë.

Të gjitha këto janë çështje të fikhut dhe këtu mund të gjykohet vetëm me supozim. Është plotësisht reale të bëhet dallim në shkallët e të keqes e cila eliminohet dhe të keqes të cilën e shkakton kontrollimi dhe reagimi, kështu që nëse dikush do të dëshironte të therrte delen e huaj për t'a ngrënë, e ai që dëshiron ta ndalojë e di se po ta ndalojë ky do ta therrte edhe njeriun për ta ngrënë, atëherë një kontrollim i tillë nuk ka aspak kuptim.

Këto janë detaje që dallojnë në secilin rast, dhe paralajmëruesi në të gjitha këto raste duhet të mbështetet në mendimin e vet. E për shkak të këtyre detajeve edhe themi: Personi i rëndomtë do të duhej të paralajmërojë vetëm tek situatat plotësisht të qarta, siç është pirja e alkoolit, zinaja, mosfalja e namazit. Mirëpo krahas asaj që njihet si gjynah, ndodhin edhe veprime tjera për të cilat është e domosdoshme të mendohet. Nëse personi i rëndomtë lëshohet në këtë, dëmi që do ta shkaktojë do të jetë më i madh se sa dobia. Këtu vërehet e drejta e mendimit të atyre që thonë se të drejtë për paralajmërim mund të ketë vetëm ai që për këtë ka marrë udhëzim nga sundimtari. Sepse do të ndodhë që këtë detyrë ta marrë ai që nuk është i përshtatshëm, për shkak të mangësive në dituri ose iman, që prap mund të shkaktojë lëshime të ndryshme, e këtë, Inshallah, do ta shpjegojmë më hollësisht.

Nëse dikush thotë:

“Ju thatë që personi braktisë paralajmërimin në rastin kur ai e di se do t’i ndodhë diçka e keqe, ose që këshilla e tij nuk do të ndikojë. Por, çka me rastin kur ai nuk e di sigurt se do të ndodhë diçka e keqe ose që këshilla e tij nuk do të ketë ndikim, por vetëm supozon?”,

do të përgjigjemi: Në këto çështje supozimi dominues pasqyron edhe diturinë, dhe mes këtyre të dyjave, këtu nuk ka dallim. Dallimi mes diturisë dhe supozimit manifestohet kur këto të dyja përplasen. Atëherë preferohet dituria, e jo supozimi.

Shembull:

kur e di se me siguri nuk do të ketë ndikim fjala e tij, por ka gjasë të dobët se mund të ndikojë, atëherë personi nuk është i obliguar të paralajmërojë.

Por, nëse te personi dominon supozimi se fjala e tij nuk do të ketë ndikim, ani pse ka mundësi edhe të ketë dobi, ndërsa nuk pret se dikush do ta dëmtojë, në këtë situatë për obligimin e paralajmërimit ka qëndrime të ndryshme. E mendimi më i besueshëm është se ai mbetet obligim, për shkak që nuk ka dëm, ndërsa dobia është e pritshme.

Vendimet e përgjithshme që mirren rreth urdhërimit të së mirës dhe ndalimit nga e keqja tregojnë se ky urdhër është obligim në çdo gjendje. Ne e kemi përjashtuar rastin kur dihet se nga urdhërimi i të mirës dhe ndalimi nga e keqja nuk do të ketë dobi.

Edhe vendimet për përjashtime bëhen me konsensus (të dijetarëve), ose me analogji e jashtme. Kjo për faktin se paralajmërimi nuk është qëllim në vetvete, por qëllim e ka personin të cilit i drejtohet, prandaj nëse dihet se nuk ka shpresë te ai person, atëherë as nga urdhërimi nuk ka dobi.

E nëse, megjithatë, lidhur me personin nuk është gjithçka e pashpresë, atëherë obligimi i urdhërimit (të tij) nuk do të duhet të ndalohej.

Dikush mund të pyesë:

“Nëse ai që dëshiron të urdhërojë të mirën dhe të ndalojë nga e keqja nuk pret ndonjë dëmtim nga kjo, ani pse nuk është i sigurt dhe nuk mund ta vërtetojë këtë rrezik në bazë të supozimit dominues, por megjithatë mundësia që ky të dëmtohet ekziston; a e heq kjo obligimin?”,

e ne atëherë themi:

Nëse është plotësisht e sigurt që do t’i ndodhë diçka e keqe, atëherë paralajmërimi nuk është obligim, e nëse është plotësisht e mundur që asgjë nuk do të ndodhë, atëherë është obligim. Vetë mundësia që diçka të ndodhë nuk e largon obligimin e urdhërimit të së mirës dhe ndalimit nga e keqja, sepse ajo mundësi ekziston gjithmonë. Nëse dyshon se a do të ndodhë diçka e keqe apo nuk do të ndodhë, pa pasë ndonjë mendim të prerë për njërën, kjo bëhet temë për shqyrtim dhe mund të thuhet se esenciale është që kontrollimi është i obliguar në bazë të teksteve të përgjithshme, e obligimi largohet nëse dikush do ta dëmtojë. Por, në një vend ku, në bazë ditorisë ose supozimit pritët të ndodhë diçka e keqe, atëherë urdhërimi për të mirën dhe ndalimi nga e keqja nuk është obligim dhe ky është mendimi më i përpahur. Është e mundur gjithashtu të thuhet se urdhërimi për të mirën dhe ndalimi nga e keqja është obligim kur e di se nga kjo nuk do të ketë dëm ose supozon se nuk do të ketë dëm, por mendimi i parë është më afër së vërtetës, kur shohim në tekstet e përgjithshme që inkurajojnë urdhërimin e të mirës.

Nëse dikush pyet kështu:

“Pritja e rrezikut ndryshon sipas personit; frikacaku mendon se çdo moment do të ndeshet me ndonjë rrezik, derisa trimi gjithmonë rrezikun e sheh larg dhe nuk e konsideron reale derisa ajo të ndodhë, prandaj, në çka të mbështetemi?!”,

atëherë ne themi:

Mbështetemi në natyrën e zakonshme njerëzore, në mendje të shëndoshë dhe në karakter. Frika është sëmundje e vendosur në zemër. Shkaktar është mungesa e fuqisë, derisa te guximi mangësi është tejkalimi dhe mosarritja e masës së maturisë.

Përsosshmëria është në maturi, që shprehet përmes trimërisë, ndërsa frika dhe agresiviteti nganjëherë janë pasojë e mangësisë së zgjuarsisë, e nganjëherë nga tejkalim i masës së karakterit.

Personi me karakter të zakonshëm, për shkak të paditurisë, nganjëherë nuk mund të mos e njohë burimin e të keqes, prandaj burim i guximit të tij është padituria. Gjithashtu, nganjëherë nuk mund të njohë burimin e parandalimit të së keqes, prandaj burim i frikës së tij përsëri është padituria.

Frikacaku duhet të përpiqet për të larguar frikën, e për këtë duhet të njohë seapet e frikësimit, e ato janë ose padituria ose dobësia.

Padituria zhduket me përvojë, e dobësia me detyrimin e vetes në praktikimin e asaj nga e cila ndjejmë shqetësim, deri sa të na bëhet shprehi. Kështu fillestari në diskutim dhe në mbajtje të vazit, për shembull, nganjëherë ndjenjë frikë nga kjo për shkak të dobësisë së vet në atë fushë, por pasi të praktikojë e të mësohet me të, atëherë frika i largohet. E nëse frika bëhet pjesë e pandashme e tij dhe është e pamundur që ajo të largohet, sepse dobësia ia ka pushtuar zemrën, atëherë shërimi i tij shkon përshtatshëm gjendjes së vet, dhe te i këtilli frika llogaritet e arsyeshme, njëjtë si për të sëmurin që nuk mund të zbatojë ndonjë obligim.

Prandaj themi:

sipas një mendimi, personi që ka shumë frikë nga deti, e i duhet të marrë rrugë detare për të kryer haxhin, atëherë kjo nuk i është obligim (*vaxhib*). Por është obligim për personin që nuk ka shumë frikë nga rruga detare. Situatë e njëjtë është edhe te obligimi për urdhërim të së mirës dhe ndalimin nga e keqja.

Nëse dikush pyet:

“Çka saktësisht nënkuptohet me ‘të keqen që pritet të ndodhë’? Personi nganjëherë mund të frikësohet nga një fjalë, nganjëherë nga goditja, nganjëherë frikësohet nga thashethemet për të. Çdokush që urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja me patjetër përballet me vështirësi. Bile nganjëherë i ankohen sulltanit për të. Pra, çfarë duhet të jetë shkalla e të keqes që mund të ndodhë, për ta braktisur urdhërimin për të mirë dhe ndalimin nga e keqja?”,

në këtë do të përgjigjemi:

Edhe përcaktimi i kësaj është i vështirë, sepse është shumë e gjerë dhe mënyrat e zbatimit janë të shumta.

Ne do të përpiqemi t'i përmbledhim këto, prandaj themi:

E papëlqyera(*mekruh*) është e kundërta e dëshirës (*matlub*). E dëshira të njerëzve në dynja janë katër:

1. *Dëshirat personale*, që është dituria;
2. *Dëshirat trupore*, që janë shëndeti dhe selameti;
3. *Dëshirat për pronë*, që është pasuria; dhe
4. *Dëshirat publike*, që janë autoriteti dhe pozita.

Pra, dëshirat janë: dituria, shëndeti, pasuria dhe autoriteti, e autoriteti (*xhah*) nënkupton fitimin e simpatisë së të tjerëve dhe ndikimin në zemrat e tyre, njëjtë si pasuria që nënkupton posedimin e parasë, sepse simpatia e të tjerëve është mjet për arritje të qëllimeve të caktuara, siç është posedimi i parasë mjet për arritje të qëllimeve të caktuara.

Një shpjegim më të detajuar të reputacionit dhe arsyes pse natyra njerëzore anon kah ai do ta japim në vëllimin e tretë, "*Rub'u'l-muhlikat*", ndërsa secila nga katër dëshirat e përmendura njeriu i do për vete, për të afërmit dhe për ata me të cilët ka lidhje të veçanta.

Lidhur me këto katër dëshira, dy gjëra përbuzen: e para është humbja e asaj që posedon, ndërsa e dyta është mosarritja e asaj që dëshiron.

Domethënë, dëmi është në humbjen e asaj që e posedon, por edhe në mosarritjen e asaj që dëshiron, sepse atë që e dëshiron, edhe mund ta arrijë, ndërsa mundësia është si realizimi, dhe humbja e mundësisë së saj, është sikur humbja e vet asaj.

Sipas kësaj, e papëlqyera (*mekruh*) është shndërruar në dy:

E para është frika që nuk do ta arrijë atë që dëshiron. Kjo frikë nuk është arsyetim që të braktiset urdhërimi i të mirës dhe ndalimi nga e keqja.

Të tregojmë tani shembujt e braktisjes së paralajmërimit lidhur me katër gjërat që dëshirohen:

1. Dituria.

Braktisja e '*emri bi'l - maruf ve'n-nehji - ani'l-munker*' nga frika që do të jetë privuar nga dituria. Shembull: nxënësi për një çështje në lidhje me mësuesin braktis '*emri bi'l - maruf ve'n-nehji - ani'l-munker*' nga frika që me këtë mund të dëmtojë statusin e mësuesit dhe që mësuesi do t'i zemërohet e nuk do t'i japë më mësim.

2. Shëndeti.

Braktisja e '*emri bi'l - maruf ve'n-nehji - ani'l-munker*' për shkak të shëndetit mund të shihet në rastin kur nuk e këshillon mjekun te i cili shkon, e që ka veshur mëndafsh, duke u frikësuar që mjeku ia ndalon vizitat, e si pasojë personi privohet nga shëndeti.

3. Prona.

Braktisja e *'emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker'* nga shpresa për pasuri. Karshi sulltanit, njerëzve tij dhe atyre që e ndihmojnë në pronë, e braktisë detyrën e *'urdhërimit për vepra të mira dhe ndalimin nga e keqja'*, nga frika se këta e privojnë nga ndihma në të ardhmen dhe nuk e përkrahin më.

4. Autoriteti.

Kjo nënkupton braktisjen e detyrës së *'emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker'* karshi personit nga i cili pret ndihmë dhe pozitë, duke u frikësuar se nuk do ta ndihmojë në të ardhmen, ose nga frika se do t'i keqësohet statusi që e ka te sundimtari nga i cili pret përkrahje.

Të gjitha këto nuk e eliminojnë obligimin e *'urdhërimit për vepra të mira dhe ndalimin nga e keqja'*, sepse këto janë disa teprime në zbatimin e këtij urdhri. T'ju thuhet dëm teprimeve si këto, është metaforë. Dëmi i vërtetë është humbja e një sendi që tashmë e posedon, dhe nga kjo asgjë nuk përjashtohet. Vetëm për sendin që nevojitet, e ai send humbet, lind telash më i madh se sa telashja e heshtjes për vepër të keqe.

Të marrim si shembull nëse i duhet mjeku për sëmundje që i lajmërohet papritur, dhe ky pret se do të shërohet nëse mjeku e mjekon, dhe e di se me hezitimin e mjekut vjen edhe keqësimi i gjendjes së tij dhe zgjatja e sëmundjes e cila nganjëherë mund të shkaktojë edhe vdekjen.

Kur themi *‘ai e di’*, këtu nënkuptojmë supozimin i cili, për shembull, lejon të mos përdoret uji e të mbështetet në tejum. Kur vjen deri te kjo shkallë, plotësisht është e kuptueshme që i lejohet braktisja e *‘urdhërimit për vepra të mira dhe ndalimin nga e keqja’*.

Sa për diturinë, kjo do të ishte në rastin kur kemi të bëjmë me personin që nuk i njeh rregullat themelore të fesë dhe për t’i mësuar këto, afër i gjendet vetëm një dijetar, e ky nuk është në gjendje të udhëtojë deri te tjetri, dhe e di se, personi të cilit i *‘urdhëron të mirën dhe e ndalon nga e keqja’* ka ndikim të mësuesi dhe është në gjendje ta pengojë në mësim nga ai dijetar, sepse ai e dëgjon këtë person. Mësimi i rregullave themelore të fesë është farz, e farz është edhe *‘emri bi’l - maruf ve’n-nehji – ani’l-munker’*, ndërsa braktisja e të dyjave është shqetësuese. Në këtë rast detyrohet të preferojë njërën, dhe preferenca ndryshon varësisht sa e madhe është vepra e keqe dhe sa e rëndësishme është dituria rreth çështjeve të fesë që ky duhet ta mësojë.

Te prona; kur personi është i paaftë për punë dhe të kërkojë lëmoshë, e as nuk është shpirtërisht i fortë që t’i mbështetet Allahut Teala (*tevekkul*), ndërsa ushqimin i’a siguron një person që, po ta urdhërojë ky të bëjë vepra të mira dhe të ndalojë nga e keqja, ai nuk do t’i japë më ushqim, e ky do të detyrohet të kërkojë haramin, a të vdesë nga uria. Këtu i vështirësohet të marrë një vendim, dhe në këtë situatë tolerohet të heshtë.

Ndërsa për autoritet, mund të themi se kjo është situata kur keqbërësi e shqetëson personin dhe ky nuk ka mënyrë tjetër të ndalojë atë keqbërës, pos me pozitë që do t'ia jepte sulltani, dhe që mund ta marrë vetëm përmes personit që, për shembull, veshë mëndafsh ose pi alkool. Por, nëse ky i thotë *“mos vesh mëndafsh”* ose *“mos pi alkool”*, dhe e ndalon nga e keqja, ai nuk do t'i shërbejë si ndërmjetës, dhe do ta privojë nga arritja e pozitës, e shqetësimi nga keqbërësi do të vazhdojë.

Të gjitha këto raste, kur paraqiten, mund të bëhen përjashtim në urdhërimin e të mirës dhe në ndalimin e të keqes. Por, në të gjitha këto raste personi i cili urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja e ka obligim të vendosë sipas pikëpamjes së vet. Këshillohet me zemër, i krahason të ndaluarat mes vete, dhe përcaktohet sipas sheriatit, e jo sipas dëshirës. Nëse preferon heshtjen sipas sheriatit, heshtjes së tij i thuhet *‘fytyrëqeshur’* (mudarat). E nëse preferon heshtjen sipas dëshirës së vet, atëherë heshtjes së tij i thuhet *‘lajkatim’* (mudahene). Kjo është një çështje e fshehtë dhe mund të kuptohet vetëm me mendim të hollë, por Allahu Teala e di çdo të fshehtë të brendshme, prandaj është obligim i secilit besimtar që gjendet në këso situatë që të kontrollojë zemrën e vet dhe të jetë i vetëdijshëm që Allahu Teala di për arsyen e përcaktimit të tij; a është për fe apo për dëshirën e tij. E kush punoi ndonjë të mirë, që peshon sa grimca, atë do ta gjejë, dhe kush punoi ndonjë të keqe, që peshon sa grimca, atë do ta gjejë. Allahu nuk u bën të padrejtë njerëzve.

Sa për pjesën e dytë; kjo është humbja e asaj që është arritur. Nëse humb vlerën që e posedon, kjo është e papëlqyer (*mekruh*), domethënë është veprim i papëlqyer. Sipas kësaj, lejohet heshtja për çështje tjera, përveç për dituri, sepse dituria që e posedon nuk humb, ndërsa mund të humb shëndetin dhe pasurinë që e posedon. Kjo është njëra prej arsyeve pse dituria është aq me vlerë; siç vazhdon në këtë dynja, edhe sevapi i saj vazhdon në ahiret - dituria kurrë nuk zhduket.

Shëndeti dhe selameti dëmtohen me goditje trupore. Ai që e di sigurt se do të marrë goditje të dhimbshme për shkak të urdhërimit të së mirës dhe ndalimit nga e keqja, nuk e ka obligim të urdhërojë. Nëse merret vendim i tillë për goditjen, atëherë gjithsesi se vendimi i tillë është i kuptueshëm edhe në rastin e plagosjes, këputjes së gjymtyrës apo vetëvrasjes.

Sa për pasurinë, kjo është në rastin kur personi e di se do ta plaçkisin, do t'ia rrënojnë shtëpinë, do t'ia vjedhin rrobat. Edhe në këso raste ai nuk e ka obligim të paralajmërojë, por ende i mbetet si veprim i lavdëruar, sepse nuk ka asgjë të keqe në atë që ky të sakrifikojë dynjallëkun për fenë. Edhe goditja edhe plaçkitja kanë grada, më pak ose shumë, dhe sipas kësaj vlersohen. Fetari duhet të preferoj fenë, aq sa ka mundësi.

Autoritet dhe reputacioni humbet nëse dikush e godet, edhe nëse nuk ndjenë dhimbje fizike, kur shahet në prani të tjerëve, nëse dikush, për shembull, i lidhë shami rreth qafës, ose e ofendon në publik.

E gjithë kjo, përpos goditjes që shkakton dhimbje fizike, ndikon negativisht në reputacion dhe i shkakton dhimbje zemrës, por edhe kjo ka grada të ndryshme.

E drejtë është që këtë dëmtim të reputacionit ta ndajmë në atë që mund të quhet *humbje e njerëzores*, sikur nëse do ta detyronin të ecë lakuriq e këmbëzbathur nëpër qytet, dhe kjo i lejon që të heshtë, pra mos të urdhërojë për të mirë dhe të ndalojë nga e keqja, sepse ruajtja e njerëzores urdhërohet me shariat, e kjo i shkakton zemrës dhimbje që tejkalon dhimbjen e goditjeve të rënda trupore ose të humbjes së parasë së mjerë.

Kjo është grada e parë.

Grada e dytë është ajo që quhet *nder i plotë dhe pozitë e lartë*. Paraqitja publike në rroba të shtrenjta është një lloj luksi, siç është edhe kalërimi i kuajve të shtrenjtë. Nëse kur bën urdhërimin në të mirë dhe ndalon nga e keqja do t'i duhet të dalë në publik me rroba me të cilat nuk është mësuar, ose të ecë në këmbë, ndërsa është mësuar të kalërojë, meqenëse kjo është vetëm pjesë e tipareve, e nuk është e drejtë të insistohet në ruajtjen e tyre, për dallim nga ruajtja e njerëzores, e cila është e lavdërueshme, prandaj nuk ka nevojë të hiqet detyrimi për të urdhëruar të mirën dhe për të ndaluar nga e keqja, për një rrezikim të këfillë të autoritetit.

Ngjashëm me këtë është edhe rasti kur frikësohet se dikush mund t'i kundërvihet me fjalë, qoftë në prani të tij ashtu që do ta quante të padijshtë apo të çmendur, ta akuzojë për dyfytirësi dhe shpifje, ose në mungesë të tij me thashetheme të ndryshme – e gjithë kjo nuk e largon obligimin për të urdhëruar të mirën dhe për të ndaluar nga e keqja, sepse këto janë fjalë të kota që nuk detyrojnë të braktiset urdhërimi.

Po të braktisej *urdhërimi në të mirë dhe ndalimi nga e keqja* për shkak të qortimit apo thashethemeve të gjynahqarit, kritikave ose humbjes së pozitës në zemrën e të qortuarit dhe të tillëve, *emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker* kurrë as nuk do të bëhej obligim, sepse askush nuk mund të shpëtojë nga këto.

Por nëse dihet se ai veprim i keq që do të ndalohet bëhet temë për thashetheme (*gibet*) dhe se ai që bartë thashetheme nuk do të ndalet vetëm me kaq, por do të përfshijë edhe personin që urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja, dhe kështu do të vazhdonte me thashetheme për të dytë, atëherë kështu urdhërimi për të mirë dhe për ndalim nga e keqja nuk është obligim, sepse bëhet shkaktar për shtimin e gjynahut.

E nëse ai bën givet vetëm ndaj personit që urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja dhe nuk bën ndaj të tjerëve, prapë nuk është obligim që atij t'i udhërohet e mira e të ndalohet nga e keqja. Por, në këtë rast shpëtimi i një myslimani nga giveti është e lavdërueshme (*mustehab*).

Tekstet, në përgjithësi e vërtetojnë që *emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker* është obligim, dhe rreziku i heshtjes së kësaj është shumë i madh. Për ta braktisur këtë, duhet të jesh përballë një rreziku të madh. Rëndësia e pronës, jetës dhe njerëzores është e qartë në shariat, por pamjet pompoze, shkalla e stolisjes dhe kërkimi i lavdërimit nga të tjerët, nuk janë gjëra aq të rëndësishme.

Kur është fjala për braktisjen e urdhërimit në të mirë dhe ndalimit nga e keqja nga frika që të mos i ndodhë diçka e padëshiruar fëmijëve apo të afërmeve të tij, kjo është më e lehtë se sa ai që ka frikë për veten e tij, sepse më vështirë i vjen nëse shqetësohet për vete se sa të shqetësohet për të tjerët. Mirëpo, nga aspekti i fesë, ai mund të bëhet tolerues kur i cenohen të drejtat atij, por nuk ka të drejtë të jetë tolerues kur cenohen të drejtat e të tjerëve. Prandaj duhet hezituar në urdhërimin e të mirës dhe ndalimin nga e keqja nëse ka rrezik për fëmijët dhe të afërmit.

Nëse do t'ju cenohen të drejtat e tyre përmes bërjes së gjynahut, siç janë goditjet fizike ose grabitja e pronës, ai nuk ka të drejtë të këshillojë, sepse kjo është ndalim i veprës së keqe që shkakton një vepër tjetër të keqe. E nëse atyre u cenohen të drejtat, por jo përmes gjynahut, kjo përsëri është shqetësim i myslimanit, e ky ka të drejtë në këtë vetëm me pajtimin e tyre. Nëse kjo shkakton shqetësim të vendbanimit ku ai jeton, atëherë le të heqë dorë nga këshillimi për të mirë dhe ndalimi nga e keqja.

Ky është si rasti i besimtarit i cili nuk ka pasuri, por ka akraba të pasur. Nëse ky besimtar do të zbatojë detyrën e *emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker'* ndaj sulltanit duke mos u frikësuar për pronën e vet, për shkak që nuk ka pronë, dhe sulltani nga zemërimi mund të hakmirret ndaj tij duke marrë pasurinë e akrabave, atëherë duhet të braktisë këshillimin, sepse dëmtimi i myslimanit është i ndaluar njëjtë siç është e ndaluar heshtja për vepër të keqe. Në rast se jeta dhe prona e tyre nuk rrezikohet, por do të shqetësohen me sharje dhe fyerje, në këtë rast mendohet për mundësitë. Vendimi dallon varësisht shëmtisë së veprës së keqe dhe varësisht llojit të fjalëve të ndaluara që do të shkaktojnë zemërim në zemrat e tyre dhe do të ndikojnë negativisht në reputacionin e tyre.

Dikush mund të pyesë:

“Nëse personi dëshiron t'i prejë vetes një gjymtyrë, dhe në këtë mund të ndalet vetëm me përleshje që mund të shkaktojë vdekjen e tij, a do të luftohet i këtilli? Nëse thoni po, kjo është absurde, sepse kjo është shkatërrim i një krijese nga frika se mund të shkatërrohet një pjesë e tij, e me shkatërrimin e asaj krijese gjithashtu shkatërrohet edhe gjymtyra e përmendur”,

e ne përgjigjemi:

Po, Do ta ndalojnë të prejë gjymtyrën dhe do të përleshën me të, sepse qëllim nuk është vetëm mbrojtja e një pjese të trupit, por qëllim është t'i ndërprehet rruga të keqes dhe gjynahut.

Vrasja gjatë urdhërimit të mirës dhe ndalimit nga e keqja, nuk është gjynah, derisa copëtimi i trupit të vet është gjynah. Kjo është si puna e refuzimit, e cila mund të çojë deri te vrasja e atij që sulmon pronën e myslimanit. Kjo është e lejuar, jo në kuptimin që do të sakrifikojmë jetën e një myslimani për të shpëtuar një dinar nga prona e myslimanit, sepse kjo do të ishte absurde, por se qëllimi i tij që të grabisë pronën e myslimanit është gjynah, prandaj vrasja në mbrojtje për të mos bërë gjynah nuk është gjynah. E qëllim është që të ndalohet gjynahu.

Nëse dikush do të pyeste:

“Nëse do ta dinim se dikush, në rast se vetmohet, do t’i presë vetes një gjymtyrë, a duhet vrarë menjëherë, që kështu të ndërpresim rrugën e gjynahut?!”,

në këtë ne përgjigjemi:

Kjo nuk mund të dihet me siguri. Nuk lejohet derdhja e gjakut të tij në bazë të supozimit se ai do të bëjë një gjynah, por nëse e shohim në momentin kur ky e prenë gjymtyrën, do ta ndalojmë, e nëse ai na lufton, edhe ne do t’i kundërvihemi, dhe atëherë nuk brengosemi çfarë do t’i ndodhë.

Prandaj, gjynahu i ka tri gjendje:

E para është tentimi për të prerë gjymtyrën dhe për të dëmtuar veten. Dënimin e duhur për këtë nuk mund ta vendos çdokush, kjo është detyrë e sundimtarit.

Gjendja e dytë është gjynahi që po ndodhë tani dhe personi është duke e bërë, si veshja e mëndafshit, përdorimi i lahutës ose alkoolit. Parandalimi i këtij gjynahu është obligim që duhet kryer me të gjitha mjetet në dispozicion, deri sa nuk kjo nuk shkakton gjynah tjetër, të njëjtë apo më të shëmtuar. Këtë të drejtë e kanë disa individë, si edhe qytetarët e rëndomtë.

E treta është gjynahu në pritje të ndodhë, siç është rasti kur personi përgatitet duke e zbukuruar ambientin dhe tavolinën, dhe mbledhë lule me aromë të mirë, që më vonë të pijë alkool, por alkooli ende nuk është sjellë. Ky është dyshim, sepse është e mundur që diçka e pengon, dhe personi vendos të mos pijë alkool. Në këtë situatë nuk është e lejuar që gjithkush të sulmojë e ta shpërndajë ambientin; vetëm ndonjë individ mund ta parandalojë me këshillim, deri sa sharja dhe goditjet nuk u lejohen as individëve, bile as sulltanit. Sulltani mund ta qortojë dhe ta rrahë nëse e di se në atë vend vazhdimisht pihet alkool, dhe personi ka përgatitur të gjitha, dhe pret ndonjë sebeb. Kjo është si qëndrimi i të rinjëve para derës së hamamit publik për gratë, që t'i shikojnë deri sa ato hynë e dalin. Për t'i larguar nga ai vend dhe të ndalohen të qëndrojnë aty, lejohet që ata të qortohen dhe të rrahen, edhe nëse nuk do t'i takonin gratë. Kur shqyrtohet kjo situatë, kuptohet se qëndrimi aty është gjynah, ani pse qëllim i gjynahqarit është diçka që vjen pas pritjes, siç është gjynah vetmimi me grua të huaj në vend të izoluar, ani pse asgjë nuk ndodhë. Çka bëhet sebeb për ta bërë një gjynah, është gjynah.

SHTYLLA E DYTË

Këto janë veprat e këqija që nuk ka nevojë të analizohen, si edhe veprimet për të cilat dihet qartë se janë të shëmtuara. Këtu janë katër kushte, për të cilat do të flasim më gjerë:

Kushti i parë

është që të jetë vepër e keqe (*munker*). Me këtë po mendojmë në veprime të papranueshme me shariat. Ne e braktisëm termin '*ma'sijet*' (gjynah) dhe e përdorim termin '*munker*', sepse është më gjithëpërfshirës.

Ai që sheh fëmijën ose budallanë të pijë alkool, e ka obligim t'ia derdhë pijen dhe ta ndalojë. Njëjtë do të ishte edhe sikur ta shihte të çmendurin të bëjë zina me një grua të çmendur, apo me kafshë, e ka obligim ta ndalojë.

Kjo ndalesë nuk është për shkak të shëmtisë së veprimit të bërë dhe për shkak se ajo bëhet para njerëzve. Përkundrazi, edhe sikur ta shihte befas të fshehur duke e bërë atë vepër, e ka për obligim ta ndalojë.

Pasi që fëmiu dhe i çmenduri nuk janë *mukelef*, atyre nuk mund t'ju thuhet gjynahqar. Prandaj, shprehja *munker* tregon më konkretisht dhe flet më gjerësisht se sa shprehja *mas'sijet*. Me këtë shprehje nënkuptojmë edhe gjynahet e vogla, edhe ato të mëdha.

Emri bi'l - maruf ve'n-nehji - ani'l-munker nuk vlen vetëm për gjynahet e mëdha, por është obligim të ndalohen edhe gjynahet e vogla, siç janë shfaqja e pjesëve të turpshme të trupit në hamam publik, vetmimi me femrën me të cilën kjo nuk lejohet, shiqimi në to etj. Për kuptimet e gjynaheve të vogla dhe të mëdha ka dallime për të cilat do të flasim në *Librin për teuben*.

Kushti i dytë

është që vepra e keqe tashmë të ndodh. Shembull, nuk është detyrë e individit të ndërhyjë te një person, pasi që ai ta ketë mbaruar pijen. Vepra e shëmtuar tashmë ka ndodhur. Njëjtë, nuk mund të parandalojë që tani një veprim të keq që mendon se do të ndodhë më vonë, për shembull të dihet në bazë të gjendjes së dikujt se ai ka vendosur që në mbrëmje do të pijë alkool. Një person i tillë mund të parandalohet vetëm me këshillë.

Kushti i tretë

është që vepra e keqe (munker) të bëhet haptas. Askush nuk lejohet të hulumtojë keqbërësin që e fshehë gjynahun në shtëpinë e vet dhe e mbyllë derën. Allahu Teala e ka ndaluar këtë, dhe është i njohur rasti i Omer b. Hattabit dhe Abdurrahman b. Avf në lidhje me këtë, të cilin ne e kemi përmendur në librin *Edukata në miqësi*, si edhe transmetimi ku tregohet se Omeri r.a., hyri nga dritarja në shtëpinë e një personi, e pa në gjendje të keqe dhe e qortoi, e ky i tha:

- O udhëheqësi i të drejtëve, nëse unë bëra një gjynah, ti i bëre tri!,

e kur Omeri r.a., e pyeti si bëhet kjo, ai u përgjigj:

- Allahu Teala thotë:

“Mos hulumtoni për zbulimin e mangësisë së njëri-tjetrit!” (49-Huxhurat: 12),

e ti hulumtove.

- Fjalë të Allahut Teala janë:

“Hyni në shtëpi nga dyert.” (2-Bekare: 189),

e ti u ngjite nga dritarja.

- Allahu Teala thotë:

“Mos hyni në shtëpitë e huaja pa marrë leje e pa i përshëndetur banuesit e tyre.” (24-Nur: 27),

e ti nuk më dhe selam.”

Omeri e lëshoi, me kusht që ky të pendohet. Omeri r.a., u këshillua për këtë me as’habët r.a., kur ishte në minber, duke i pyetur se a ka Imami të drejtë të dënojë personin të cilin e sheh duke bërë një vepër të keqe. Alia r.a., i tha që kjo është e kushtëzuar me prezencën e dy dëshmitarëve të besueshëm, dhe që nuk mjafton vetëm një dëshmitar.

Këto transmetime i kemi përmendur tek të drejtat e myslimanëve në librin *Edukata në miqësi*, prandaj nuk do t’i përsërisim. E nëse ti pyet se si të përcaktohet çfarë është gjynah i hapur ose i fshehur, dije se nuk është e lejuar hyrja te ai që e ka mbyllur derën e shtëpisë së vet dhe që është fshehur pas mureve, pa lejen e tij, që t’i zbulohet gjynahu.

Por nëse zhurma i kalon muret e asaj shtëpie, siç mund të jenë tingujt e instrumenteve, atëherë ai që i dëgjon ka të drejtë të hyjë në shtëpi dhe t'i shkatërrojë instrumentet.

Rasti i njëjtë është edhe me zërin e personit të dehur, që bërtet me të madhe ashtu që e ndëgjojnë edhe ata që janë në rrugë. Ky është gjynah haptas që kërkon të paralajmërohet.

Pra, kjo dihet nëse dëgjohet britma ose era jashtë murit. E nëse ekziston mundësia që ajo erë të vije nga rrushi i vjetruar, ndërhyrja nuk është e lejuar. Nëse në bazë të rrethanave dihet sigurt se ajo erë po përhapet sepse po konsumohet alkool, atëherë lejohet ndërhyrja. Është e kuptueshme që një sjellje e tillë lejohet të kontrollohet, edhe nëse ai i ka fshehur shishen ose instrumentet nën rroba. Kur shihet gjynahqari se si po bartë diçka nën rroba, nuk lejohet që t'i kërkohej që atë ta shpalosë, përderisa ajo nuk shihet në mënyrë të qartë, pasi që nuk është dëshmi e mjaftueshme se ajo çfarë po fshehë është verë, sepse gjynahqari ka nevojë edhe për uthull, ose ndonjë lëng tjetër.

Nuk lejohet që si dëshmi të përdoret fakti se ai po e fshehë shishen, e të themi se po të ishte e lejuar nuk do ta fshehte, sepse arsyet për fshehje janë të shumta, mirëpo nëse shpërndahej edhe era e alkoolit, atëherë kjo bëhet temë për t'u shqyrtuar.

Sipas interpretimit të jashtëm, mund të thuhet se ka të drejtë të kontrollojë sjelljen e tillë, sepse ka shenja që shkojnë në drejtim të asaj që supozohet, e në raste të tilla supozimi është sikur të dihet sigurt.

Rasti i njëjtë është edhe me lahutën, e cila mund të supozohet në bazë të formës së jashtme, nëse rroba që po e fshehë është e hollë, e treguesi i formës është sikur treguesi i erës ose tingullit, ndërsa ajo që nuk i ka treguesit e qartë nuk konsiderohet e shfaqur. Allahu Teala na urdhëron të fshehim atë që Allahu fshehë, dhe të paralajmërojmë për të keqen që paraqitet haptas.

Edhe paraqitja haptas ka disa nivele. Nganjëherë diçka vërejmë falë dëgjimit, nganjëherë falë erës, nganjëherë falë shikimit, e nganjëherë edhe me prekje, e nuk mund që vërejtjen e diçkaje ta lidhim vetëm me shikim, por qëllim kemi kuptimin, e këto shqisa gjithashtu na ndihmojnë që të kuptojmë. Prandaj, lejohet të shkatërrohet ajo që gjendet nën rroba nëse e dimë që është alkool, por nuk është e lejuar t'i kërkohet që të tregojë se çfarë fshehë, që të kuptohet se çfarë ka aty, sepse ky do të ishte spiunim, e kuptimi i spiunimit është kërkimi i dëshmive të qarta.

Nëse arrihen dëshmi të qarta të cilat ofrojnë kuptim të sigurt, lejohet të veprohet përshtatshëm atyre dëshmive, por nuk është e lejuar të kërkohen ato dëshmi.

Kushti i katërt;

paralajmërimet nuk mund të bëhen bazuar në mendime personale. Kështu, një hanefi nuk ka të drejtë që qortojë një shafi pse ky po e ha mishin e hardhucës ose hienës, e as që nuk e ka thënë *besmelen* para ushqimit, sepse sipas medh'hebit Shafi është hallall. Njëjtë siç një shafi nuk mund të qortojë një hanefi pse pi lëng hurme (*nebiz*) që nuk dehë, që e ha trashëgiminë e një akrobaje të largët, që jeton në shtëpinë të cilën e ka blerë si komshi në bazë të drejtës për përparësi në blerje, si edhe situata tjera ku vjen në shprehje mendimi personal, sepse edhe këto, sipas medh'hebit Hanefi, janë hallall.

Natyrisht, nëse pasuesi i medh'hebit Shafi do të shihte pasuesin e medh'hebit të njëjtë duke pirë lëng hurme, ose që është martuar pa kujdestar dhe që ka marrëdhënie intime me gruan e vet, atëherë kjo bëhet temë për shqyrtim. Më afër të vërtetës është që ai ka të drejtë të paralajmërojë dhe qortojë një veprim të tillë, sepse askush nuk ka thënë se i lejohet një muxhtehidi të veprojë sipas mendimit (*ixhtihad*) të tjetrit, e as nuk është thënë se personi që e pason një Imam (medh'heb), ka të drejtë të pranojë mendimin e tjetrit e të zgjedhë atë që sipas tij është më e mira, por është obligim i secilit t'i përshtatet imamit të vet në çdo detaj.

Prandaj, nëse ky me atë veprim po i kundërvihet imamit të vet, padyshim që po bën një vepër të shëmtuar dhe është gjynahqar sepse ka vepruar ndryshe nga mendimi i imamit.

Nga kjo lind një çështje edhe më e ndërlikuar;
kur pasuesit të medh'hebit hanefi t'i lejohet që t'i kundërvihet pasuesit të medh'hebit shafi nëse martohet pa kujdestar në atë mënyrë që i thotë se veprimi vetvetiu është në rregull, por jo për të. Ai ka gabuar që ka vepruar ashtu, sepse përndryshe ai është i bindur se medh'hebi shafi është i drejti.

“Të veprosh ndryshe nga ajo që e sheh si të drejtë për vete, është gjynah, edhe nëse te Allahu Teala ajo është sevap.”

Njëjtë, pasuesi i medh'hebit shafi duhet ta parandalojë dikë që është pasues i medh'hebit hanefi kur ky t'i bashkëngjitet në ngrënie të mishit të hardhucës ose nuk e thotë *besmelen* para ushqimit, e të ngjashme, dhe do t'i thotë:

- Nëse mendon se Imam Shafiu duhet pasuar, atëherë vepro përshtashëm kësaj, e nëse këtë nuk e beson, atëherë mos vepro ashtu, sepse kjo është kundër bindjes tënde.

Kjo më pas sjellë deri te situata tjetër që ka të bëjë me shqisat, për shembull kur personi i shurdhër i shkon pas një femre me qëllim që të bëjë zina, por paralajmëruesi zyrtar e di që ajo është e fejuara e këtij personi të shurdhër, me të cilin qysh në fëmijëri e ka fejuar babai, mirëpo vet personi i shurdhër nuk e ka ditur se babai e ka fejuar me atë vajzë, për shkak të problemit me dëgjimin.

Ai është gjynahqar, sepse ka marrë vendim për atë veprë duke qenë i bindur se bëhet fjalë për femër me të cilën nuk mund të ketë marrëdhënie të lejuar intime, dhe për këtë do të dënohet në ahiret, dhe duhet të ndalohet në atë, ani pse ajo është gruaja e tij e ligjshme.

Në realitet kjo gjendje tek Allahu është hallall, por për atë personin ai veprim është haram, për shkak mangësisë dhe paditurisë së tij dhe parandalimi në këtë situatë është i drejtë.

Nuk ka dyshim se, nëse ai do të ndërlihte ndërprerjen e martesës për shembull, me ndonjë karakteristikë të zemrës së paralajmëruesit, për shembull me vullnetin ose mospëlqimin, etj, dhe ajo karakteristikë gjendet në zemrën e tij, ndërsa është e pamundur që të njoftohen bashkëshortët për këtë, përderisa për ndërprerje të martesës në esencë dihet, prandaj sikur ta shihte duke kryer marrëdhënie intime me atë grua, është i obliguar t'i ndalojë, po menoj – me fjalë, sepse bëhet fjalë për zina, pos nëse ai që bën zina nuk e di, e paralajmëruesi e di se ajo është shkurorëzuar nga ai tashmë tri herë.

Fakti që ata nuk janë gjynahqarë sepse nuk kanë ditur për atë karakteristikë, nuk e bën vet veprimin të mirë. Kjo nuk është larg nga zinaja e të çmendurit, e më herët e përmendëm se ai do të ndalohet në këtë.

Nëse ai do të ndalohet për shkak të asaj që është e shëmtuar për Allahun Teala, edhe pse nuk i duket e shëmtuar atij që e bën, e as nuk është fajtor ky, për shkak që nuk di, është e domosdoshme, përkundër kësaj, të thuhet:

- Për veprimin që nuk është i shëmtuar për Allahun Teala por është i shëmtuar për vepruesin, ky nuk do të ndalohet. Kjo është më afër të vërtetës, ndërsa dituria e plotë është vetëm me Allahun Teala.

Nga kjo përfundojmë se pasuesi i medh'hebit hanefi nuk do t'i kundërvihet pasuesit të medh'hebit shafi për martesën pa kujdestar, e pasuesi i medh'hebit shafi do t'i kundërvihet për këtë dikujt nga medh'hebi shafi, sepse arsyeja pse po i kundërvihet llogaritet si vepër e shëmtuar sipas mendimit unanim, edhe të kontrolluesit edhe të atij që kontrollohet.

Këto janë çështje precize të fikhut, ndërsa mundësitë e kundërshtojnë njëra tjetrën. Ne dhamë mendim (*fetva*) përshtatshëm asaj që mbizotëron në këtë kohë. Nuk po deklarojmë kategorikisht se është gabim t'i jepet përparësi mendimit tjetër.

Dikush mendon se kontrollohet vetëm ajo që dihet saktësisht, dhe thonë se kontrollohen vetëm situatat e ndërlidhura me alkoolin, mishin e derrit e të ngjashme, për të cilat saktësisht mund të thuhet se janë të ndaluara.

Tek ne është më e pranueshme që mendimi personal ka ndikim në vet muxhtehidin, sepse është skajshmërisht e pabesueshme që, për shembull, dikush të mendojë për drejtimin e kiblës në bazë të argumenteve spekulative, dhe të mendojë që drejtimi i kiblës është në një anë të caktuar, e më pas të largohet nga ajo anë, pa pasur një muxhtehid tjetër që t'i thotë se kthimi në anë tjetër është i drejtë.

Ka edhe mendime se i lejohet secilit mukallid që të zgjedhë nga secili medh'heb atë që e konsideron të drejtë, me kusht që mos ta teprojë, por një mendim i këtillë është plotësisht i padrejtë.

Ky drejtim i të menduarit nuk është i qëndrueshëm, e edhe po të jetë i qëndrueshëm, nuk merret parasys.

Nëse thua:

“Në rast se muhtesibi nuk do t'i kundërvihet hanefisë te martesa pa kujdestar, sepse konsideron se kjo është në rregull, atëherë nuk duhet t'i kundërvihet as mu'tezilit kur thotë: 'në botën tjetër nuk do të shohim Allahun Teala', ose 'e mira vjen nga Allahu, por e keqja nuk vjen nga Ai', ose 'të folurit e Allahut Teala është krijim', e as hashrijet kur thonë: 'Allahu Teala vërtetë është trup, Ai ka formë dhe është i vendosur në Arsh'. Nuk do të duhej kundërshtuar as filozofi kur thotë: 'Vetëm shpirti ngjallet, e trupi jo', sepse edhe këto janë mendime të tyre personale që kanë shkaktuar qëndrime të tilla dhe ata konsiderojnë se kjo është e vërtetë”,

në krejt këtë, ne themi:

Gabimet në mendime që këta paraqesin janë të dukshme, prandaj duhet ditur që edhe kundërshtimi i hadithit në to është i dukshëm.

Ashtu siç është vërtetuar në bazë të kuptimit të jashtëm të teksteve ligdhënëse se Allahu Teala do të shihet në ahiret, por mu'tezilët këtë e kundërshtojnë në bazë të interpretimit të tyre të atyre teksteve, njejtë janë vërtetuar në bazë të kuptimit të jashtëm të teksteve ligdhënëse rregullat për të cilat hanefitë kanë mendim të kundërt, siç është çështja e martesës pa kujdestar, përparësia e komshisë në blerje të pronës e të ngjashme.

Dije se, lidhur me këtë, çështjet ndahen në dy:

1. çështjet për të cilat mund të themi se secili muxhtehid ka të drejtë, e që janë rregullat për veprat e lejuara dhe të ndaluarat, dhe për to nuk mund të kundërshtohet muxhtehidi, sepse gabimi i tyre aty është vetëm i natyrës spekulative, e jo edhe i natyrës kategorike, dhe

2. çështjet për të cilat mund të supozohet se ka të drejtë vetëm njëri e të tjerët janë gabim, siç është të ruhet kaderi, pafillimi i të folurit të Allahut Teala, mohimi i formës dhe trupit të Allahut Teala dhe mohimi i qëndrimit të Tij të përhershëm.

Këto janë çështje ku gabimi njihet saktësisht, dhe nuk mbetet hapësirë për gabim, përpos mosnjohjes së tyre. Prandaj, të gjitha llojeve të risive duhet mbyllur derën, dhe bidatxhive duhet gjykuar bidatet e tyre, pa marrë parasyshë çka ata mendojnë se ato janë të drejta, njëjtë siç u refuzohet hebrenjëve dhe të krishterëve pabesimi i tyre, ani pse ata besojnë që ajo është e vërteta, sepse gabimi i tyre njihet qartë, për dallim nga gabimet në rrafshin e mendimit personal.

Nëse ti thua:

“Sa herë që t’i kundërvihesh kaderisë për fjalët e tij: ‘E keqja nuk është prej Allahut Teala’, edhe ai do të kundërvihet ty për fjalët tua: ‘E keqja është prej Allahut Teala’, ose ‘Allahu do të jetë i dukshëm’, e në çështje tjera, sepse bidatxhia, në bazë të mendimit personal mendon se ka të drejtë. Këtë bidatxhi që mendon se ka të drejtë, një tjetër bidatxhi e konideron të besueshëm, e të gjithë pohojnë që kanë të drejtë dhe refuzojnë të quhen bidatxhi, e si atëherë të parandalohen?!”,

unë do të them:

Me qëllim që të shtjellohet kjo kontradiktë, ne pohojmë se duhet të shqyrtohet vendbanimi ku është lajmëruar ai bidat. Nëse bidati është i pazakonshëm, e njerëzit atje i përshtaten sunnetit, atëherë ata kanë të drejtë të urdhërojnë të mirën dhe të ndalojnë nga e keqja pa lejen e sulltanit.

E nëse banorët në atë vendbanim janë të ndarë në ata që i përshtaten bidatit dhe në ata që i përshtaten sunnetit, dhe nëse me konfrontim të mendimeve do të shkaktohen intriga, atëherë askush nuk ka të drejtë, pa lejinin prej sundimtarit, që të kontrollojë drejtimit e ndryshme të mendimit.

Nëse sundimtari e vëren një mendim të drejtë, dhe e ndihmon duke i lejuar një individ që të largojnë njerëzit nga bidati, ai individ do të ketë të drejtë, por jo edhe të tjerët. Ajo që vjen në bazë të lejimit të sundimtarit nuk mund të kundërshtohet, për dallim nga ajo që vjen prej një individ, ku kundërshtimi është i mundur.

SHTYLLA E TRETË

Shtylla e tretë është shpjegimi për personin i cili duhet të ndalohet nga e keqja. Kushti i kësaj është që personi i cili do të ndalohet nga e keqja, të jetë me tipare të tilla që, veprimin, i cili është i ndaluar, ai ta pranojë si vepër të keqe. Më së paku që mjafton për këtë është të jetë njeri, e nuk është kusht që të jetë *mukellef*²⁶, sepse e shpjeguar që nëse fëmija konsumon alkool, ai duhet të ndalohet, qoftë edhe para se të arrijë ai moshën e pjekurisë.

²⁶ *Mukellef*; personi që arrinë moshën e pjekurisë, pubertetit, që është ngarkuar t'i kryejë detyrat e veta si musliman, një gjë që është e detyrueshme të bëhet, i ngarkuar me përgjegjësi.

Nuk është kusht bile as të jetë me mendje të shëndoshë, sepse e dhamë shpjegimin se është obligim që të ndalojmë të çmendurin nga marrëdhënia intime me personin tjetër të çmendur apo me kafshën.

Natyrisht, disa veprime, për të çmendurin, nuk llogariten si të këqija, siç është mosfalja e namazit, mosagjërimi e të ngjashme, por nuk fokusohemi në detaje të ndryshme, sepse në to gjithashtu ka dallim, për shembull mes udhëtarit dhe atij që rri në shtëpi, ose në mes të sëmurit e të shëndoshit. Qëllimi ynë është të shpjegojmë karakteristikën sipas së cilës është e mundur të gjykohet, e jo të detajizojmë.

Nëse thua:

“Përse kushtëzohet që të jetë njeri, sepse edhe kafshën që do të shkatërrojë bahçen e dikujt do ta ndalojmë, siç do ta ndalojmë edhe të çmendurin që të ketë marrëdhënie intime me grua të çmendur apo me kafshë”;

dije se largimi i kafshës prej bahçes nuk është e drejtë të quhet *nehji munker* (ndalim nga e keqja) sepse *nehji munker* nënkupton ndalimin e veprës së keqe për të drejtën e Allahut Teala dhe që të ruhet personi të cilit i urdhërohet. Të ndalohet i çmenduri që të ketë marrëdhënie intime me grua të çmendur apo me kafshë dhe të ndalohet fëmija nga konsumimi i alkoolit është e drejtë e Allahut.

Kur njeriu shkatërron pronën e tjetrit, ai ndalohet për dy sebepe; njëri është e drejta e Allahut, sepse ai veprim është gjynah, e tjeri është e drejta e të dëmtuarit. Këto janë dy çështje të ndërlikuara që janë të ndara mes vete.

Për shembull, nëse dikujt i pret dorën me lejen e tij, gjynahu do të ekzistonte, por e drejta e personit që i është këputur dora do të hiqej, për shkak të lejimit të tij. Kështu, në bazë të njërës prej këtyre dy çështjeve të ndërlikuara vendoset për ndalimin e veprimit të keq. Kur kafsha shkatërron bahçen e dikujt, ajo nuk ka bërë gjynah, por ndalohet për shkak të së drejtës së pronarit.

Megjithatë, këtu ka një çështje delikate, sepse ne me largimin e kafshës nuk kemi qëllim ndalimin e saj, por ruajtjen e pronës së myslimanit, sepse kafshën nuk do ta ndalojmë të hajë coftinë, ose të pijë nga ena ku ka alkool, ose ujë të përzier me alkool, aq më shumë - qentë gjuetarë edhe ushqehen me pleh e cofëtina.

Por, kur prona e myslimanit të rrezikohet me shkatërrim, e ne jemi në gjendje që pa mundim ta ruajmë, atëherë këtë e kemi obligim, që kështu të shpëtojmë pronën.

Bile, nëse qypi i dikujt bie nga lartësia, e nën të gjenden gota qelqi të dikujt tjetër, do ta ndalim qypin për të ruajtur gotat e qelqit, e jo që të ndalojmë qypin të bjerë, sepse ne nuk kemi për qëllim të ruajmë qypin por e ndalojmë të mos thyej shishe.

Por, ne e ndalojmë të çmendurin që të ketë marrëdhënie intime me kafshën, ose fëmijën të pijë alkool e të ngjashme, jo për të mbrojtur kafshën me të cilën ky synon marrëdhënien, as për të kursyer alkoolin që do ta pinte fëmija, por që ta mbrojmë të çmendurin dhe ta ruajmë fëmijën nga veset, sepse bëhet fjalë për njeri, e njeriu është i nderuar.

Këto janë çështje delikate që mund t'i kuptojnë vetëm hulumtuesit dhe nuk do të duhej të injorohen.

Pastaj në ndalimin e fëmiut dhe të çmendurit ka mendime të ndryshme, sepse ka mosmarrëveshje a duhet të ndalohen apo nuk duhet të ndalohen këta kur veshin rroba të mëndafshit, e të ngjashme. Këtë do ta shqyrtojmë më shumë në kapitullin e tretë.

Nëse ti pyet:

“A është obligim (vaxhib) i kujt do që e sheh kafshën të hyjë në bahçen e dikujt ta largojë atë kafshë nga bahçja? Ose, a është secili mysliman që sheh duke u shkatërruar prona e dikujt, i obliguar ta mbrojë atë? Nëse thoni po, atëherë kjo është një detyrë e vështirë e cila bën që njeriu gjithë jetën të punojë për tjetrin. E nëse thoni që nuk është obligim, atëherë nuk do të ishte e obligueshme të ndalohet as ai që uzurpon pronën e myslimanit tjetër, ani pse brengë e vetme e paralajmëruesit është brenga për pronën e tjetrit”;

ne themi se këtë është një çështje delikate dhe shumë e thellë. Përgjigje e shkurtë do të ishte se, po, nëse nuk dëmton pronën, shëndetin dhe pozitën e vet, atëherë është i obliguar të mbrojë pronën e myslimanit tjetër nga shkatërrimi.

Në mbrojtjen e të drejtave të myslimanëve, kaq është obligim dhe kjo është shkalla më e ultë e obligimit. Ka shumë dëshmi që kumtojnë të drejtat e myslimanëve. Kjo është më rëndësishme se kthimi i selamit, sepse dëmtimi i myslimanit këtu është më i madh se dëmi kur nuk kthehet selami.

Bile, nëse prona e myslimanit dëmtohet nga ndonjë mizor, e këtë e sheh një person që me dëshminë e tij myslimanit do t'i kthehej prona, atëherë ky person është i obliguar të dëshmojë, dhe nëse nuk dëshmon bëhet gjynahqar. Për personin që mund të parandalojë një dëm dhe ky parandalim nuk e dëmton, mosparandalimi i është njejtë si fshehja e dëshmisë.

E nëse mund të dëmtohet në pronë, shëndet dhe nder, atëherë nuk e ka obligim, sepse e drejta e tij që të kujdeset për pronën, shëndetin dhe nderin e vet, është e njëjtë si e drejta e tjetrit, prandaj nuk e ka obligim të sakrifikojë veten për tjetrin. Sigurisht që është e lavdërueshme t'i jepet përparësi tjetrit ndaj vetes, durimi i vështirësive për myslimanin është mënyrë e afrimit Allahut Teala, por kjo nuk është e obliguar. Prandaj, nëse e ka vështirë që të largojë kafshën nga bahçja, nuk është i obliguar që të mundohet me këtë.

Megjithatë, nëse nuk e ka vështirë të zgjojë pronarin e bahçes nëse ai po fle, ose ta lajmërojë, këtë e ka obligim.

Nëse e neglizhon dhe nuk e lajmëron pronarin e bahçes, është si personi që e fshehë atë që e di dhe nuk i tregon gjykatësit, e kjo nuk i lejohej. Këtu nuk është e mundur të përcaktohet se çka është pak e çka shumë. Shembull: nëse pronari i bahçes do të ketë shumë dëm dhe personi i cili angazhohet me largimin e kafshës nga bahçja do të dëmtohej pak, nuk mund t'i thuhet:

“sakrifko dhe largoje kafshën nga bahçja për shkak se ti ke pak dëm, e pronari ka shumë dëm.”

Prandaj, ai që ka edhe një dërhëm, ka të drejtë ta ruajë atë njëjtë siç ka të drejtë ai që posedon njëmijë dërhëmë t'i ruajë ato. Nuk e ka obligim të durojë as dëmin e vogël për shpëtimin e dikujt nga dëmi i madh.

Nëse prona dëmtohet me veprim që është gjynah, për shembull përmes grabitjes ose me vrasje të skllavit në pronësi të tjetrit, atëherë e ka obligim që këtë ta pengojë, pa marrë parasysh vështirësitë që duhet duruar, sepse nijet i durimit të vështirësive është plotësimi i të drejtës së sheriatit, e qëllim është të ndalohet një gjynah.

Njeriu e ka obligim të durojë vështirësitë në ndalim të gjynahut, njëjtë siç e ka obligim të durojë vështirësitë në ikje nga gjynahu, sepse braktisja e cilido gjynah goftë, është e vështirë.

Zbatimi i urdhrave të Allahut Teala dhe ibadeti bëhen me kundërshtimin e dëshirave të nefsit. E kundërshtimi i nefsit është shumë i vështirë. Megjithëkëtë, nuk e ka obligim të durojë kurrfarë dëmi, mirëpo detajizimi i kësaj, siç e përmendëm më herët, varet nga shkalla e dëmit të cilën duhet ta vendos ai që parandalon.

Fakihët ndahen në dy çështje, të cilat janë afër qëllimit tonë këtu.

E para: a është obligim (*vaxhib*) të merren sendet të gjetura?

Më së miri do të ishte, sipas nesh, që kjo çështje të arsyetohet dhe të thuhet: një send i harruar në një vend që nuk ka mundësi të humbet, si për shembull në xhami apo teqe, ku dihet saktë se kush hyn dhe të gjithë janë të besueshëm, por mund ta marrë dikush që e njeh, atëherë nuk duhet ta marrë sendin, sepse vjen pronari dhe e merr.

Nëse është në një vend ku gjërat edhe mund të humben, dhe do të ketë vështirësi të kujdeset për sendin e gjetur, për shembull për kafshën të cilës i duhet ushqim dhe ahur, atëherë nuk duhet të marrë sendin e harruar. Të merret sendi i gjetur është obligim me qëllim që të mbrohet e drejta e pronarit, e pronari posedon të drejtën për shkak se është njeri, e njeriu është i nderuar. Edhe personi që e ka gjetur sendin është njeri dhe siç nuk e fut në vështirësi tjetrin për interes të vet, e drejtë e tij është edhe të mos e futë veten në vështirësi.

Nëse bëhet fjalë për ar, rroba ose diçka tjetër ku ai nuk do të ketë vështirësi, përpos angazhimit për të lajmëruar pronarin, edhe kjo ka dy rrugë:

Sipas disave, përshkrimi i sendit të gjetur dhe angazhimi për ta gjetur pronarin, është vështirësi, dhe ai nuk mund të obligohet me këtë, përpos nëse vullnetarisht e obligon veten duke kërkuar sevap;

e sipas disa të tjerëve, kjo është vështirësi e vogël kur bëhet fjalë për respektimin e të drejtave të myslimanëve, dhe kjo është e ngjashme me dëshmin që jep gjykatësit. I këtilli nuk e ka obligim të udhëtojë në qytet tjetër për të marrë pjesë në gjykim, pos nëse këtë e bën vullnetarisht, mirëpo, nëse gjykatën e ka në qytetin e vet, atëherë mundimi që të paraqitet para gjykatësit për dëshmi, në krahasim me zbatimin e amanetit nuk llogaritet si mundim.

E nëse gjykata është në tjetër qytet, e ai duhet të shkojë atje në të nxehtit më të madh, ose kur bën shumë ftohtë, kjo mund të jetë çështje e mendimit dhe vendimit personal.

Dëmi me të cilin do të përballët i tilli, duke ruajtur të drejtën e tjetrit, i ka dy kufij:

- minimumin: dëmi më i vogël, për të cilin, pa kurrfarë dyshimi, nuk brengoset; dhe
- maksimumin: dëmi më i madh, për të cilin, padyshim, nuk mund të obligohet që ta durojë.

Këta dy kufij kanë edhe shkallën e mesme, dhe kjo është diçka që gjithmonë mbetet në dyshim. Kjo është një nga dyshimet e përhershme të cilën njeriu nuk mund ta zgjidhë, sepse nuk ka një bazë ekzistuese për të ndarë pjesët që janë afër njëra-tjetrës. Por personi i devotshëm këshillohet me zemrën, braktisë atë që është e dyshimtë dhe e zgjidh atë që nuk është e dyshimtë. Kjo është zgjidhja e fundit, kur ngritet pyetja e kësaj esence.

SHTYLLA E KATËRT

Kjo është mënyra si urdhërohet për vepra të mira dhe ndalohet nga e keqja (emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker), pra paralajmërimi. E paralajmërimi i ka kategoritë e veta si edhe rregullat e veprimit për secilën kategori.

Këto kategori janë: hulumtimi, njoftimi, ndalimi, këshillimi, qortimi i ashpër dhe fyerja, parandalimi me dorë, frikësimi me goditje (fizike), rrahja, përdorimi i armës, mbledhja e ndihmës dhe ushtrisë për të arritur sukses në këtë punë.

Kategoria e parë - hulumtimi

Me këtë nënkuptojmë hulumtim për të kuptuar se a po ndodhë vepra e keqe. Kësaj i thuhet spiunim, dhe kjo është e ndaluar. Nuk është e drejtë për asnjë mysliman të shkojë tinëz para shtëpisë së dikujt me qëllim që të dëgjojë a ka tinguj të instrumentit, e as të

merret erë se mos po hetohet kutërbimi i alkoolit, e as të preken rrobat se mos po njihet forma e instrumentit të fshehur, e as të pyes te komshitet se çfarë po ndodhë brenda shtëpisë së atij.

Natyrisht, nëse paralajëmruesin e informojnë dy persona të besueshëm me vullnetin e tyre, pa kërkesën e tij, për atë që dikush po pi alkool në shtëpi të vet, ose që në shtëpi ka alkool të cilin e ka përgaditur për ta pirë, vetëm atëherë ky ka të drejtë t'i hyjë në shtëpi pa leje.

Hyrja në shtëpi pa respektuar pacenueshmërinë e shtëpisë, bëhet për të parandaluar të keqen.

E diskutueshme është hyrja në shtëpi nëse, në bazë të pohimeve të tyre, pranohet informata por nuk pranohet dëshmia. Më mirë është të mos hyjë, sepse është e drejtë e pronarit të shtëpisë të mos hyhet pa lejen e tij. E drejta e myslimanit, që është e garantuar, i hiqet vetëm me dëshminë e dy dëshmitarëve të besueshëm. Thuhet se në unazën e Llukmanit ka qenë i gravuar teksti:

“Më mirë është të fshehësh atë që e sheh, se sa të flasësh për atë që e dyshon.”

Kategoria e dytë - njoftimi

Nganjëherë njeriu bën ndonjë vepër të keqe nga padituria, e po të kishte njohuri që ajo vepër është e keqe, nuk do ta bënte, si për shembull, kur personi i paditur falet, por rukunë ose sexhden e bën gabimisht, e dihet se kjo është pasojë e paditursisë së tij, por po ta dinte që namazi nuk po e bën ashtu si duhet, nuk do të

falte namaz fare. Prandaj këtij personi duhet që me butësi dhe me gjuhë të ëmbël t'i tregohet si të veprojë. Sepse kur i jep mësim personit, aty ka aludim që ai është i padijshëm, e ti thuhet dikujt i padijshëm, kjo e hidhëron.

Ka shumë pak njerëz që e pranojnë paditurinë, në çfarëdo pune, e posaqërisht në çështje të sheriatit.

Prandaj do të shohësh njerëzit se si hidhërohen kur u tërhiqet vërejtja për gabim apo padituri, bile kundërshtojnë edhe të vërtetën, duke u frikësuar se do të zbulohet padituria e tyre. Natyra e njeriut më shumë tenton të fshehë turpin e paditurisë se sa të fshehë lakuriqësinë e trupit; padituria është shëmti shpirtërore, prandaj i padituri gjithmonë qortohet. Ahlaku ndërlihet me trupin. Shpirti dhe ahlaku janë më të ndershëm se trupi, prandaj edhe shëmtia e ahlakut është më e keqe se sa shëmtia e trupit. Për shëmtinë e trupit nuk ka qortim, sepse ashtu është i formuar dhe nuk është zgjedhje personale, çfarëdo të jetë. Ajo shëmti nuk mund të largohet apo të zbukurohet, përderisa padituria është shëmti të cilën është e mundur ta zëvendësojmë me bukurinë e diturisë. Njeriu brengoset kur i zbulohet padituria, ai me dituri nderohet, dhe gëzohet kur e shfaqë bukurinë e diturisë së vet para tjetrit.

Nëse njoftimi është zbulim i turpit të tij dhe shqetësim i zemrës së tij, është e domosdoshme që t'i qasemi largimit të asaj që e shqetëson me shumë kujdes. Të tillit i themi se njeriu nuk lind i mësuar dhe se si as ne vet nuk i kemi ditur rregullat e namazit, por që hoxhallarët na mësuat. Diçka si:

“Ndoshta vendi prej nga je ti nuk ka hoxhë, ose ai hoxhë nuk di mirë të shpjegojë se si falet namazi dhe që qetësia në ruku dhe sexhde është një nga kushtet e namazit.”

Kështu me mirësi duhet vepruar me të, që ai të pranojë mësimin pa u hidhëruar, sepse ndalohej hidhërimi i myslimanit, njëjtë si ndalohej edhe heshtja kur ai bën një veprim të keq.

Kush e lanë gjakun me urinë, nuk ka mend. E personi që hesht karshi veprimit të keq, (që është e ndaluar), ose e hidhëron një mysliman me sjellje të ashpër kur ai bën një veprim të keq, duke pasqer mundësi për butësi, ai me të vërtetë lanë gjak me urinë!

Nëse ke vërejtur një gabim që nuk ndërlihet me fe, nuk duhet t'i tregohet menjëherë kjo, sepse ai, nga një anë e shfrytëzon diturinë prej teje, e nga anë tjetër bëhet armiku yt, përpos nëse ti e di se ai do ta përdorë diturinë, por nuk do të bëhet armiku yt, por një person i tillë rrallë gjindet.

Kategoria e tretë - këshillimi dhe frikësimi me dënimin e Allahut Teala

Kjo ka të bëjë me atë që ka marrë vendim të bëjë veprimin, ani pse e di se është veprim i keq, ose me atë që vazhdon me veprim të keq edhe pasi ta ketë kuptuar se është veprim i keq, siç është personi që vazhdimisht pi, bën zullum, merr nëpër gojë myslimanët, e të ngjashme; të tillin duhet udhëzuar dhe frikësuar duke ia përmendur transmetimet që flasin për dënimin e Allahut ndaj të tillëve.

Duhet t'i flitet për biografitë e të parëve të ndershëm dhe për ibadetin e atyre të devotshmëve që kanë frikë Allahun, e krejt këtë me kujdes e butësi, dhe pa vrazhdësi.

Bile, të tillin duhet ta shikojë mëshirshëm dhe zhytjen e tij në gjynah duhet ta konsiderojë si një fatkeqësi të vetes, sepse myslimanët janë si një trup i vetëm. E këtu kemi një çështje të vështirë, nga e cila duhet ruajtur, sepse është shumë e rrezikshme, dhe ajo vështirësi është si vijon:

Personi i cili këshillon mund të ndjejë epërsi për diturinë që e ka si dhe e përçmon tjetrin, për shkak të paditursë së tij, prandaj ndoshta me këshillë ai dëshiron të përçmojë tjetrin duke ia shpjeguar atij shkallën e ultë të paditursë, dhe të tregojë se si ky dallon me nderin e ditursë. Nëse ky është qëllimi, atëherë kjo vet është vepër e shëmtuar, më e keqe se vepra të cilës ky i kundërvihet. I këtilli është si ai që e shpëton tjetrin nga zjarri, e vet digjet; kjo është kulmi i injorancës, poshtërsi dhe mashtrim i shejtanit, i cili çdo njeri mund ta lidhë për kapistre, përveç atij që Allahu Teala i'a mundëson që me nurin e *hidajetit* (udhëzimit) t'i çelet syri i zemrës e të shohë të metat e veta.

Për nefsin ka kënaqësi të madhe në dominimin e tjetrit, nga dy aspekte: dituria më e madhe se e tjetrit, dhe epërsia ndaj tjetrit. Kjo bazohet në dyfytirësi dhe në kërkim të reputacionit, e ky është epsh i fshehur që çon drejt shirkut të fshehtë.

Kjo ka masë dhe kritere, me të cilat paralajmëruesi e kontrollon veten: a do të gëzohet më shumë nëse gjynahqari vet largohet nga veprimi i keq, ose largohet me këshillën e dikujt tjetër, apo me këshillën e tij?

Nëse këshilla i vjen e vështirë dhe ky dëshiron që dikush tjetër ta marrë atë obligim, le të shohë se a e ka motiv për këtë fenë.

E nëse i pëlqen më shumë që gjynahqari të largohet nga gjynahu me këshillën e tij, se sa me këshillën e dikujt tjetër, ai vetëm po pason epshin e vet dhe po e përdorë situatën për të shfaqur autoritetin. Le t'i frikësohet Allahut Teala, dhe le të kontrollojë fillimisht veten! Në këto raste duhet thënë ajo që i është thënë Isasë a.s.:

“Këshilloje fillimisht veten; e nëse ti vet e pranon këshillën, atëherë këshillo edhe të tjerët, përndryshe turpërohu para Meje.”

Dikush i tha Davud et-Taisë:

- *E pe filanin, shkoi te sulltani t'ia urdhërojë të mirën e ta largojë nga e keqja.*

- *Frikësohem se do ta rrahin me kamxhik.*

- *I fortë është ai.*

- *Frikësohem se nuk do ta durojë shpatën.*

- *As kjo nuk e frikëson.*

- *Atëherë frikësohem nga helmi i tij i fshehur, vetpëlqimi.*

Kategoria e katërt - qortimi i ashpër dhe fyerja.

Kjo do të përdoret në rastin e pafuqisë që me të mirë të largohet personi nga vepra e shëmtuar dhe kur lajmërohen shenja të vazhdimësisë në atë vepër si edhe të talljes me udhëzimet dhe këshillimet, ngjashëm me fjalët e Ibrahimit a.s., në Kur'an:

“Mjerë ju dhe mjerë ata që ju i adhuronin në vend të Allahut! A nuk arsyetoni?!” 21-Enbija: 67

Me *qortim* nuk mendojmë në shprehjet e paturpshme që ndërlidhen me zina dhe krejt çka i paraprinë, as në gënjeshtëri, por që t'i drejtohet në atë mënyrë që nuk do të mund të konsiderohet si i paturpshëm. Të tilla mund të jenë fjalët si:

- *O gjynahqar, budalla, i padijshëm, a nuk i frikësohesh Allahut Teala!,*

ose fjalët:

- *Të prapambetur! Budallenj!,*

e të ngjashme, sepse secili gjynahqar edhe është budalla dhe i padijshëm. Po të mos ishte budalla e i padijshëm, nuk do të bënte keq. Bile, secili që nuk e bën llogarinë e vet është budalla, ndërsa i mençëm është ai për të cilin ka dëshmuar Resulallahu s.a.v.s., kur ka thënë:

“I mençëm është ai që interesohet dhe punon për kohën pas vdekjes, përderisa budalla është ai që ndjekë dëshirat e veta e te Allahu shpreson për më të mirën.”

Në këtë kategori ekzistojnë dy rregulla të sjelljes:

1. Paralajmëruesi të mos e përdorë këtë mënyrë përpos në rastin më ekstrem dhe pamundësisë që sukcesi të arrihet me qasje të butë; dhe

2. Paralajmëruesi të flasë vetëm të vërtetën dhe të mos flasë gjëra për çka nuk ka nevojë, por do të kufizohet në atë sa është e nevojshme.

Nëse qortimi me fjalë nuk do të ketë ndikim në ndalimin e personit nga veprimi i keq, nuk duhet të vazhdojë me fjalë të ashpra për shkak që mund të rrahët, por do të mjaftohet vetëm me përbuzje, e nëse e di që nuk do të rrahët për shkak të zemërimit, atëherë nuk do t'i mjaftojë vetëm shprehja e zemërimit, por duhet edhe ta mërrolë fytyrën dhe të shprehë pakënaqësinë e tij për atë vepër.

Nëse e di se ky qortim me fjalë nuk do të ketë ndikim në ndalimin e personit nga veprimi i shëmtuar, nuk do të vazhdojë me këtë por do të mjaftohet vetëm me shprehje të zemërimit. Edhe nëse e di që në rast se flet do të rrahët, e ka obligim të reagojë ashtu dhe nuk do t'i mjaftojë vetëm dënimi me zemër, por është e domosdoshme edhe të mërrolë fytyrën dhe të shprehë pakënaqësinë e tij për atë vepër.

Kategoria e pestë - parandalimi me dorë.

Të këtilla janë thyerja e instrumentit muzikor, derdhja e alkoolit, largimi i mëndafshit nga trupi i atij që e vesh dhe që ulet në mëndafsh, ndalimi të ulet në pronën e tjetrit, tërheqja zvarrë nga shtëpia e uzurpuar, largimi nga xhamia kur është xhunup e të ngjashme.

Kjo është e mundur për disa gjynahe, por jo edhe për të tjerat. Gjnahet që bëhen me fjalë e me zemër nuk mund të largohen menjëherë, njëjtë siç nuk mund të largohet secili gjnah që rëndon shpirtin e gjynahqarit apo organet e tij të brendshme. Kjo kategori ka dy rregulla të sjelljes:

1. Të mos parandalojë drejtpërdrejtë me dorën e vet përderisa është në gjendje ta bindë personin që ai vet ta derdhë alkoolin, ose ta thyejë instrumentin muzikor, ose t'i heq rrobat nga mëndafshi, dhe në atë rast nuk do të duhej që këtë ta bëjë me zor, sepse t'i parandalojë të gjitha këto me dorën e vet është e vështirë, prandaj nëse nuk mund ta bëjë, i mjafton mudi rreth kësaj, ndërsa parandalimin do ta bëjë ai që nuk ka ndonjë pengesë; dhe

2. Gjatë parandalimit, të kufizohet vetëm në masën e domosdoshme të forcës, e kjo është që të mos e kapë për mjekre kur e largon, as për këmbë, nëse mund ta shtyjë për dore, si edhe të mos grisë rrobën e mëndafshit, sepse shqetësimi i tepruar është i panevojshëm.

Nuk do të djegë instrumentin muzikor por vetëm do ta dëmtojë, që të mos jetë i përdorshëm. Dhe e dëmton vetëm deri në atë shkallë që të mund të riparohet e të jetë si instrumenti ri. Te derdhja e alkoolit do të ruhet të mos thyejë enët nëse kjo është e mundur, e nëse nuk është e mundur atëherë lejohet t'i thyejë ato, dhe vlera e enëve nuk merret parasysh. Nëse e mbron alkoolin me

trupin e vet, duhet të mundohemi ta derdhim alkoolin duke mos e dëmtuar trupin e tij; është e qartë se njeriu është më i vlefshëm se sa ena e alkoolit. Nëse alkooli është i vendosur në shishe me grykë të ngushtë, dhe derdhja e alkoolit nga aty do të merrte shumë kohë e kështu do ta arrinin gjynahqarët e do ta pengonin, ka të drejtë që atë shishe ta thyejë.

Edhe nëse nuk frikësohet se do ta mundin e ta pamundësojnë gjynahqarët, por do të humbasë shumë kohë e kështu nuk dë të arrijë të kryejë obligimet e veta, prapë ka të drejtë t'i thyejë ato shishe. Nëse derdhja e alkoolit është e mundshme pa thyerjen e enëve, por ky megjithatë i then ato, është i obliguar të japë dëmshpërblim për to.

E nëse ti pyet:

“Pse nuk lejohet thyerja e shishes me alkool që të ndalohet dikush nga pirja e alkoolot, dhe pse nuk lejohet të tërhiqet dikush për këmbë që ta largojmë nga toka e uzurpuar, kur parandalimi i personit në këtë mënyrë është më i dobishëm, dhe a do të thotë kjo që në rastet e përmendura tërheqja për këmbë është obligim më i madh?!”,

Dije se:

Ndalimi nga një send me detyrim (zexhir) është për të ardhmen.

Dënimi (ukubet) është për të kaluarën; deri sa

Largimi (def) është për veprimin që po ndodh tani.

Qytetarët e rëndomtë kanë të drejtë vetëm për largim, e kjo është shkatërrimi i veprës së shëmtuar, e gjithçka përtej kësaj, ose është dënim për gjynahun e mëhershëm, ose ndalim me detyrim nga gjynahu që do të ndodhë.

Kjo e dyta u lejonet udhëheqësve, por jo qytetarëve të rëndomtë. Natyrisht, udhëheqësi ka të drejtë të përdorë kompetencën kur e sheh të nevojshme. Po e potencoj se udhëheqësi ka të drejtë të urdhërojë thyerjen e enës me alkool që të largojë njerëzit nga pirja e alkoolit.

Kështu është vepruar edhe në kohën e Resulallahut s.a.v.s., me qëllim të ndalimit nga gjynahu, e nuk është raportuar që ka pasë ndonjë përjashtim të këtij rregulli. Më e rëndësishme ka qenë të ndalohen njerëzit nga alkooli, prandaj kur udhëheqësi në bazë të vlerësimit të vet vëren nevojë për këtë, një veprim i tillë i lejonet.

Pasi që kjo kushtëzohet me mendim të thellë personal për situatën, kjo nuk mund t'ju lejonet qytetarëve të rëndomtë.

Nëse thua:

“Le t’i lejonet atëherë sundimtarit të largojë njerëzit nga gjynahu ashtu që do t’ju shkatërrojë pronën, do t’ju rrënojë shtëpitë ku pinë alkool dhe le t’ju ndez pronën ku bëjnë gjynahet.”

Dije se, po të ishte dhënë një vendimi i prerë i sheriatit në këtë çështje, kjo do të ishte në dobi të popullit.

Ndërsa ne nuk mund të shpikim një vendim, por vetëm i përshtatemi vendimeve. E një vendim i tillë nuk është marrë. Thyerja e enëve me alkool kur ka pasë nevojë të madhe për këtë, dhe mos-thyerja kur nuk ka pasë nevojë, nuk do të thotë që ky vendim të ndërrohet. Kur problemi paraqitet, edhe vendimi kthehet. Ne këtë vendim ia kemi lënë në dorë imamit dhe sundimtarit, duke iu përshtatur vendimit të mëparshëm dhe ia kemi ndaluar qytetarëve të rëndomtë për shkak se dhënia e mendimit (*ixhtihad*) është e fshehtë. Bile, kur derdhet alkooli, më pas nuk lejohet thyerja e enës.

Lejohet të thehen vetëm kur kanë alkool brenda, e nëse nuk ka, kjo është shkatërrim i pronës, përpos në rastin kur janë të zhytura në alkool ashtu që nuk mund të përdoren për asgjë tjetër. Veprimi që transmetohet nga shekulli i parë hixhri, është i lidhur me dy momente të rëndësishme:

- nevoja e madhe që të largohen njerëzit nga alkooli; dhe
- ndërlidhja e enës dhe alkoolit që gjendet në të.

Këto janë dy momente që pashmangshëm ndikojnë në largimin, edhe të enës edhe të alkoolit, si edhe momenti i tretë - që ky rregull është rezultat i mendimit të bartësit të pushtetit, sepse ai e di nëse ka nevojë të madhe që gjynahqarët të largohen nga alkooli.

Kjo është gjithashtu efektive dhe nuk ka nevojë që të anulohet. Këto janë veprime të qarta nga sheriat, të cilat paralajmëruesi duhet domosdo t'i dijë.

Kategoria e gjashtë është frikësimi me goditje (fizike),

Të këtilla janë fjalët: *'Largohu nga kjo, ose do ta thyej kokën!'*, ose *'... do ta thyej qafën!'*, ose *'... do të urdhëroj që...'*, e të ngjashme.

Këtë duhet thënë, nëse është e mundur, para goditjes. Rregull i sjelljes në këtë shkallë është që paralajmëruesi të mos kërcënojë me atë që nuk e ka të lejuar ta bëjë, sikur nëse do të thoshte, për shembull:

'...do ta marr shtëpinë!' ose

'...do t'i rrahë fëmijët tu!' ose

'...do ta burgosi gruan!', e të ngjashme.

Nëse do të thoshte diçka të këtillë dhe do të ishte i vendosur në të – do të bënte diçka që është e ndaluar, e nëse do ta thoshte pa qenë i vendosur, ajo do të ishte gënjeshtër.

Natyrisht, nëse kërcënimit të tij tjetri i kundërvihet me goditje, ky ka të drejtë të jetë i vendosur deri në kufijtë që i kërkon situata e dhënë.

Ka të drejtë edhe të shtojë kërcënimin, në përputhje me vendimin e tij, nëse e di se kjo do ta largojë gjynahqarin nga ai gjynah, e kjo nuk konsiderohet gënjeshtër e ndaluar dhe në këso raste është e zakonshme.

Kjo është e ngjashme me pajtimin mes dy personave dhe te vendosja e marrëdhënieve të mira në mes të ortakëve. Ky është lehtësim, sepse ekziston nevoja dhe qëllim është përmirësimi i sjelljes së një personi të caktuar.

Për këtë kuptim kanë folur disa dijetarë myslimanë kur kanë thënë që nuk është e shëmtuar nëse Allahu Teala kërcënon me diçka dhe nuk e zbaton kërcënimin, sepse moszbatimi i kërcënimit është fisnikëri, e shëmti është të premtohet ajo që nuk mund të zbatohet.

Kjo sipas nesh nuk është e drejtë, sepse nuk i takon mos-zbatimi asaj që premtohet në Kur'ani Kerim, pa marrë parasysh a bëhet fjalë për kërcënim apo premtim. Kjo mund të ketë kuptim vetëm nëse bëhet fjalë për njerëzit, dhe moszbatimi i kërcënimit nuk është haram.

Kategoria e shtatë - rrahja.

Kjo u lejohet individëve, me kusht se është skajshmërisht e nevojshme, dhe që të kufizohet me aq sa mjafton për të ndaluar të keqen. Kur veprimi i keq të ndalet, duhet ndalur goditjet.

Gjyqtari mund të detyrojë me burgosje që t'i kthehet e drejta atij që është vërtetuar se i takon. Nëse i burgosuri vazhdon me të veten, e gjyqtari e di se ai mund t'ia kthejë të drejtën të dëmtuarit, dhe se po refuzon ta bëjë këtë, gjyqtari ka të drejtë ta detyrojë, duke e rritur rrahjen gradualisht. Edhe paralajmëruesi duhet të kujdeset për shtim gradual të dënimit fizik.

Nëse detyrohet të tërheqë armën, dhe veprën e keqe mund ta ndalojë me tërheqje të armës, ka të drejtë në këtë përderisa nuk shkakton intrigë. Kjo është për shembull situata e ngjashme me rastin kur gjynahqari të kapet se si detyron ndonjë grua në zina ose duke bërë muzikë, e mes tij dhe paralajmëruesit ka një lum ose mur, e paralajmëruesi merr shigjetën dhe i thotë:

- *Lëshoje, ose të mbys!*

Në atë rast, nëse ai nuk e lëshon, ky ka të drejtë që ta gjuajë. Nuk do të duhet të vihen në shenjë organet vitale, por të shenjohet këmba nën gju, kofshët e të ngjashme, dhe do të ketë kujdes në shtimin e kësaj mase. Njëjtë do të nxjerrë shpatën e do të thotë:

- *Braktise atë veprim të shëmtuar, ose të godas!*

Krejt kjo është ndalim i veprimit të keq, e që është obligim të bëhet me të gjitha mjejtet, dhe nuk ka dallim mes asaj që ka të bëjë me të drejtat e Allahut dhe asaj që është e drejtë e njeriut.

Mu'tezilët thonë:

"Vetëm për të drejtat e Allahut paralajmërohet me fjalë dhe goditje",

por kjo i lihet në dorë bartësit të pushtetit, e jo individëve.

Kategoria e tetë - përdorimi i armës,

kur nuk është në gjendje që vet të bëj diçka, dhe kur në këtë ka nevojë për ndihmës të armatosur. Ndoshta edhe gjynahqari do të ndihmohet nga njerëzit e tij, që

dërgon deri te konfrontimi i dy palëve dhe te lufta e armatosur. Ka ndarje në atë se a nevojitet për këtë lejimi nga bartësi i pushtetit.

Disa thonë:

“Nuk munden individët vet të marrin vendim për këtë; kjo shkakton ngatërresa, kaos dhe shkatërrim të vendbanimeve.”

Të tjerët mendojnë që nuk ka nevojë të kërkohet lejim nga sundimtari, që është më afër analogjisë, pasi që, po t’ju lejohet individëve të urdhërojnë të mirën, atëherë shkalla e parë e urdhërimit të së mirës tërheq shkallën e dytë, shkalla e dytë të tretën, e treta të katërtën e kështu me radhë, që gjithsesi përfundon me përleshje, e përleshja kërkon ndihmë, prandaj nuk do të duhej brengosur për atë që gjithsesi shkon bashkë me urdhërimin e të mirës.

Rezultat final është mobilizimi i ushtrisë me qëllim të arritjes së kënaqësisë së Allahut Teala dhe të shtypjes së atyre që bëjnë gjynah. Ne i lejojmë individët luftëtarë që të bashkohen dhe të luftojnë me grupe të pabesimtarëve me të cilët donë të luftojnë duke shtypur kështu pabesimtarët.

Njëjtë lejohet shkatërrimi i atyre që shkaktojnë kaos, sepse nuk ka ndalesë që të vritet pabesimtari, e nëse vritet myslimani, ai është shehid. Njëjtë nuk ka pengesë që të vritet gjynahqari i cili mbronë gjynahun e vet. Nëse paralajmëruesi që sillet mirë vritet pa të drejtë, ai është shehid.

Shkurt, rrallë ndodhë që procesi i paralajmërimit të përfundojë në këtë kategori, ndërsa përjashtimet vetëm se vërtetojnë rregullin, por mund të thuhet kjo:

“Secili që është në gjendje të ndalojë një vepër të shëmtuar ka të drejtë që ta ndalojë me dorë, me armë dhe me ndihmës.”

Atëherë kjo çështje bëhet e kuptueshme, ashtu siç e kemi shpjeguar. Këto janë shkallët e paralajmërimit, e tash, me ndihmën e Allahut, do të shpjegojmë rregullat e sjelljes (*edeb*).

RREGULLAT E SJELLES (EDEBI) I PARALAJMËRUESIT

I shpjeguar detajet e rregullave të sjelljes te disa grada, e tash do t'i shpjegojmë në tërësi, bashkë me burimet, e do të themi se burim i të gjitha rregullave të sjelljes së paralajmëruesit janë tri cilësi të tij:

- dituria (*ilm*);
- devotshmëria (*vera*); dhe
- ahlaku i bukur (*husnul-huluk*).

Dituria është e domosdoshme, që të njohë vendndodhjen por edhe kufijtë e *emri bi'l - maruf ve'n-nehji* – *ani'l-munker*, rrjedhat dhe pengesat, dhe që në gjithë këtë t'i përmbahet ligjeve të shariatit.

Devotshmëria është e domosdoshme që të ndalojë paralajmëruesin të bëjë të kundërtën e asaj që di, sepse nuk punon gjithkush sipas asaj që di.

Shumica e njerëzve në *emri bi'l - maruf ve'n-nehji - ani'l-munker* me vetëdije e teprojnë dhe tejkalojnë kufijtë e shariatit, varësisht qëllimit që i shtynë për ta bërë këtë.

Pra, duhet të jetë i devotshëm për ta mbrojtur veten nga tejkalimi dhe që dëgjuesi të pranojë fjalët dhe këshillat e tij, sepse këshillat e gjynahqarit përqeshen dhe bëhen sepse për të kundërshtuar. E sa për ahlakun e bukur, duhet të jetë i butë dhe i sjellshëm. Kjo është esenca e '*emri bi'l - maruf ve'n-nehji - ani'l-munker*'.

Dituria dhe devotshmëria nuk mjaftojnë, sepse kur zemërimi vlon, ato - dituria dhe devotshmëria, nuk i mjaftojnë që zemërimi të qetësohet, përderisa në natyrën njerëzore të mos ketë aftësi që ai zemërim të pranohet me butësi.

Vërtetë, devotshmëria nuk kompletohet pa ahlak të bukur. Në sajë të ahlakut të bukur është e mundur të frenohet epshi dhe zemërimi. Paralajmëruesi urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja, e në sajë të ahlakut të bukur i duron të gjitha vështirësitë me të cilat përballet në rrugë të Allahut Teala. Nëse nuk ka ahlak të bukur sapo të rrezikohet nderi, prona ose jeta e tij, ai menjëherë harron të këshillojë. Harron rizanë e Allahut Teala dhe merret me veten. Ndoshta angazhohet që të fitojë pozitë, e jo për rizanë e Allahut.

Këto tri cilësi e bëjnë këshillën ibadet. Veprat e këqija ndalohen në sajë të këtyre cilësive, e nëse nuk gjenden këto cilësi, veprat e këqija nuk ndalohen. Bile, këshilla e personit që nuk i posedon këto cilësi mund të hyjë në mesin e veprave të këqija, sepse mund të kalojë kufijtë e shariatit.

Për këtë flasin fjalët e Resulallahut s.a.v.s.:

“Të urdhërojnë të mirën dhe të ndalojnë të keqen mundet vetëm personi i mirësjellshëm, që është i sjellshëm kur urdhëron dhe i sjellshëm kur ndalon, i butë kur urdhëron dhe i butë kur ndalon, i dijshtëm kur urdhëron dhe i dijshtëm kur ndalon.”²⁷

Kjo tregon që nuk është kusht që personi të jetë i dijshtëm për gjithçka, por të jetë i dijshtëm në atë që urdhëron dhe ndalon, e njëjtë është edhe me butësinë.

Hasan Basri, r.a., ka thënë:

“Nëse je prej atyre që urdhërojnë të mirën, fillimisht pranoje atë të mirë që e urdhëron, përndryshe do të shkatërrosh.”

Dikush ka thënë:

“Mos e qorto atë që bën një veprim të keq nëse edhe ti vet e bën të njëjtin. Kush qorton diçka që vet e bën, secili tallet me mendjen e tij.”

Me këtë nuk mendojmë që urdhërimi i të mirës i ndalohet gjynahqarit, mirëpo ndikimi i tij në zemra humbet kur njerëzit të shohin gjynahun e tij.

Enesi r.a., tregon se ata thanë:

- O Resulallah, ne nuk urdhërojmë të mirën përderisa vet nuk e zbatojmë, e as që largojmë nga e keqja përderisa vet veprojmë ashtu.

²⁷ Bejhaki në ‘Shu’abu’l-Iman’. Përmendet nga Amr ibn Shuajb, që e përcjellë nga babai i vet, e ai nga gjyshi i vet.

E Resulallahu s.a.v.s., ju tha:

- Jo, por urdhëroni të mirën edhe nëse plotësisht nuk e zbatoni, dhe ndaloni të keqen, edhe nëse plotësisht nuk i largoheni.”²⁸

Njëri nga gjenerata e parë e myslimanëve kështu i këshilloi djemtë e vet:

“Nëse ndonjëri nga ju dëshiron të urdhërojë të mirën, atëherë le të mësohet të jetë i durueshëm dhe le të jetë i sigurt në shpërblimin e Allahut Teala, sepse ai që është i sigurt në shpërblimin e Allahut, nuk ndjenë dhimbjen e vuajtjes.”

Domethënë, njëri nga adabet (rregullat e sjelljes) e urdhërimit të së mirës është të mësohet durimi. Prandaj Allahu Teala edhe përmend durimin bashkë me urdhërimin e të mirës, kur përcjellë fjalët e Llukmanit:

“O djali im, fale namazin, urdhëro për punë të mira, e ndalo nga të këqijat, përballo me durim çdo gjë që të godet.” 31-Llukman: 17

Një nga adabet e urdhërimit të së mirës është edhe pakësimi i lidhjeve me njerëzit, e kështu e pakëson edhe frikën prej tyre, i ndërpritet shpresa te njerëzit dhe shpëton nga mashtrimet e tyre. Tregohet se një shejh kishte një maçok dhe për çdo ditë merrte mish për maqokun nga komshiu i tij kasap.

²⁸ Shënon Taberani në ‘Sagîr’.

Një ditë, shejhu pa te kasapi diçka që nuk i pëlqeu, u kthye në shtëpi, e lëshoi maqokun të lirë, e më pas erdhi prapë te kasapi dhe filloi ta qortojë për veprimin. Kasapi i tha:

- *Pas kësaj nuk do jap asgjë për maqokun!*,

e Shejhu i tha:

- *Zaten, unë fillimisht e lëshova maqokun, pikërisht pse nuk kam kurfarë shprese prej teje!*

Pra, kështu bëhet ‘urdhërimi për vepra të mira dhe ndalimi nga e keqja’ (emri *bi’l - maruf ve’n-nehji – ani’l-munker*). Personi që nuk e këput shpresën nga njerëzit, nuk mund t’ju urdhërojë atyre vepra të mira dhe të ndalojë nga e keqja. As ai që dëshiron që njerëzit ta lavdërojnë nuk mund të urdhërojë vepra të mira dhe të ndalojë nga e keqja.

Kabu’l- Ahbar e pyeti Ebu Muslim el-Havlanin:

- *Çfarë mendimi kanë komshitë për ty?*

- *Kanë mendim të mirë.*

- *Besa, Tevrati thotë që kur njeriu urdhëron të mirën dhe ndalon nga e keqja, atë komshitë nuk e dojnë.*

- *Tevrati ka thënë të vërtetën, e Muslimi gaboi,*

u përgjigj ky.

Ky argument i Me’munit tregon që sjellja me urtësi dhe butësi është e detyrueshme (*farz*). Një person filloi ta këshillojë me ashpërsi Me’munin, në çka ky i tha:

- *O njeri, fol butë! Allahu Teala e dërgoi një më të mirë se ti te një më i keq se unë, e i tha:*

“Flitini atij fjalë të buta, se ndoshta kujtohet a frikësohet!” (20-Ta’Ha: 44).

Në mirësi, kontrolluesi le të pasojë peygamberët a.s., sepse Ebu Umame tregon që një i ri erdhi te Resulallahu s.a.v.s., dhe e pyeti:

- A mund të më lejosh të bëj zina?!

Njerëzit filluan t’i bërtasin sa i paedukatë që është, e Resulallahu s.a.v.s., tha:

- Lerëni të më afrohet.

Ai filloi të afrohet dhe u ul para Resulallahut s.a.v.s.. Resulallahu a.s. i tha:

- A do t’ia dëshiroje atë nënës tënde?

- Jo, kurban t’u bëfsha!

- Njëjtë as njerëzit tjerë nuk ia donë këtë nënave të tyre. E, a do t’ia dëshiroje atë vajzës tënde?

- Jo, kurban t’u bëfsha!

- Njëjtë as njerëzit tjerë nuk ia donë këtë vajzave të tyre. E, a do t’ia dëshiroje atë motrës tënde?

Ibn Avf thotë se s.a.v.s., ka përmendur edhe hallën dhe tezen, e ky gjithmonë përgjigjej me:

- Jo, kurban t’u bafsha!,

në çka Resulallahu s.a.v.s. shtonte:

- Njëjtë as njerëzit tjerë nuk donë.

E nga dy transmetuesit e këtij hadithi, Ibn Avf dhe Ebu Umame, thuhet:

“...Resulallahu s.a.v.s., vendosi dorën në gjoksin e tij, dhe tha:

- O Allah, pastroje zemrën e tij, falja gjynahun, mbroje organin e tij, dhe bëj që ai të urrejë zinanë më shumë se çdo gjë.”

Dikush i tregoi Fudajl b. Ijadit, rahmet i pastë shpirti, se Sufjan b. Ujejne po pranon dhurata nga sundimtari, në çka Fudajl tha:

- Sa do të marrë, është më pak se që ai meriton,
e më pas e tërhoqi mënjanë Sufjanin dhe e qortoi ashpër, e Sufjani i tha:

- O Ebu Ali, edhe nëse nuk jemi njerëz të devotshëm (ehli-takva), së paku i duam të devotshmit.

Hammad b. Seleme ka treguar se para Sila b. Ejshem kaloi një person që kishte lëshuar mantelin t'i shkojë zvarrë për tokë. Shokët e tij deshën ta qortojnë ashpër, por Sile i ndali dhe u tha:

- Më lejoni mua, do të jeni të kënaqur;

e i tha këtij:

- Kam nevojë për ty.

- E çfarë të duhem, o axhë?

- Do të doja që të ngritësh pak mantelin tënd.

- Natyrisht!,

tha personi, dhe e ngriti mantelin, e Sile ju tha shokëve të vet:

- Po ta qortonit ashpër, do t'ju refuzonte, nuk do t'ju falënderonte, e bile edhe do t'ju qortonte, por me butësi, menjëherë pranoi.

Muhammed b. Zekerijja el-Gulabi tregon se e ka parë Abdullah b. Muhammed b. Aishen, që pas namazit të akshamit doli nga xhamia dhe u drejtua për në shtëpi. Rrugës e pa një të ri të dehur, nga Kurejshët. E kishte kapur një grua dhe e tërhiqte kah vetja, ajo kërkonte ndihmë, e njerëzit ishin mbledhur dhe filluan ta rrahin të riun. Abdullahu e njohu djalin e ri dhe ju tha njerëzve:

- *Lëshojeni atë djalosh!,*

e më pas i thirri atij:

- *Eja këndeje, o djalë i ri.*

I riu u turpërua, iu afrua, e ky e përqafoi e i tha:

- *Eja me mua;*

dhe u nisën bashkë te shtëpia e Abdullahut. Abdullahu i tha njërit prej shërbëtorëve të vet:

- *Vendose te flejë. Kur të kfillet tregoi çfarë i ka ndodhur e mos e lejo të largohet pa ardhur te unë.*

Kur u kfill i riu, shërbëtori i tregoi çfarë kishte ndodhur, e ky u tërpërua dhe filloi të qajë.

Deshi të largohej, por shërbëtori i tregoi se Abdullahu ka urdhëruar që t'i lajmërohet, dhe e dërgoi te ai. I tha:

- *A po turpërohesh nga vetja?! A nuk mendon për nderin e nënës e të babasë tënd?! Çfarë pret nga fëmijët e tu?! Frikësohu nga Allahu dhe largohu nga ajo punë!*

I riu uli kokën dhe filloi të qajë edhe më shumë, e më pas ngriti kokën, e tha:

- *I jap premtimin Allahut Teala se nuk do t'i kthehem alkoolit, dhe nuk do të bëj punë të këqija. Pendohem.*

Abdullahu e ftoi t'i afrohet, e puthi në kokë, e i tha:

- *Evlad, sa bukur e bërë këtë!*

Ky i ri më vonë qëndroi në shoqëri të Allahut dhe shënonte hadithet nga ai. Kjo ndodhi në sajë të butësisë së Allahut.

Pas kësaj ngjarje, Allahu ka thënë:

- Njerëzit urdhërojnë të mirën dhe ndalojnë të keqen, por urdhërimi i tyre për të mirë bëhet i keq. Bëhuni të sjellshëm dhe të butë në të gjitha situatat, kështu do të arrini atë që dëshironi.

Feth b. Shuhuf ka treguar:

"Një personi i pëlqeu një grua dhe e rrëmbeu, e në dorë kishte një thikë, dhe kushdo që afrohej, ky e sulmonte. Ky person ishte i madh me trup dhe përderisa njerëzit nuk guxonin të afroheshin, gruaja në duart e tij thërriste për ndihmë. Aty pari kaloi Bishr-i Hafî dhe iu afrua këtij personi. E preku, dhe personi u rrëzua për tokë, e Bishri vazhdoi tutje. Iu afruan njerëzit këtij personi, e ai ishte shumë i djersitur. Gruaja vazhdoi rrugën e vet, e njerëzit e pyetën këtë personin se si është, e ai tha:

- Nuk e di, ai shejhu më preku dhe më tha se Allahu Teala po më shikon dhe po sheh se çfarë po bëj. Nga fjalët e tij më lëshuan këmbët, e nuk e di se kush ishte ai.

I treguan se ai ishte Bishri, e ky tha:

- Oh, turp për mua! Si do të më shikojë ai pas kësaj dite?!"

Nga ajo ditë ky person fitoi zjarrmi, dhe vdiq pas një jave.

Pra, kështu ishte adeti i myslimanëve nga gjeneratat e para, (*selef-i salihin*) në *urdhërimin për vepra të mira dhe ndalim nga e keqja*. Transmetimet për këtë i kemi përmendur edhe në kapitullin për dashurinë dhe urrejtjen për rizanë e Allahut në librin '*Edukata në miqësi*', prandaj nuk do t'i përsërisim.

Ky është shqyrtimi i plotë i gradave dhe rregullave të paralajmëruesit, ndërsa vetëm Allahu me fisnikërinë e Tij udhëzon, prandaj hamd i qoftë Allahut për të gjitha mirësitë e Tij.

Kapitulli i tretë

VEPRAT E KËQIJA QË JANË TË ZAKONSHME NË JETËN E PËRDITSHME

Ne do të tregojmë disa vepra të shëmtuara, me qëllim që me to të tërheqim vëmendjen edhe në vepra tjera të ngjashme, sepse nuk kemi ambicien që t'i numërojmë të gjitha.

VEPRAT E KËQIJA (*MUNKER*) NË XHAMI

Dije se, veprat e këqija ndahen në dy pjesë:

- të papëlqyeshme (*mekruh*) dhe
- të ndaluara (*haram*)

Prandaj, kur themi që një vepër është e keqe dhe e papëlqyer, atëherë dije se parandalimi i saj është i lavdërueshëm (*mustehabb*), ndërsa heshtja e saj është *mekruh*, por nuk është e ndaluar (*haram*). Mirëpo, nëse personi që e bën atë vepër nuk e di se ajo është *mekruh*, dhe duke mos e ditur e bën atë vepër, është obligim që kjo t'i tregohet, sepse braktisja e një veprimi *mekruh* në shariat është sevap, prandaj duhet njoftuar personin.

Kur themi se një vepër është e shëmtuar, me këtë mendojmë në veprim të ndaluar, e të heshtet vepra e tillë, kur intervenimi është i mundur, është e ndaluar (*haram*).

Njëri prej gabimeve që shihet shpesh në xhamia është braktësimi i rukut dhe sexhde. Ky është veprim i keq i cili, sipas hadithit, e prishë namazin, prandaj është e obliguar që të ndalohet, përpos në medh'hebin hanefi, pasuesit e të cilit konsiderojnë që kjo nuk ndikon në rregullsinë e namazit, dhe për shkak që ata ashtu e dinë, ndalimi i një veprimi të tillë nuk sjell dobi.

Ai që e sheh personin duke u falur gabimisht, dhe këtë e heshtë, është ortak në këtë gabim. Për këtë flasin transmetimet nga as'habët, por edhe në hadithe të Resulallahut s.a.v.s., ka argumente për këtë, sepse lidhur me përgojim (*gibet*) thuhet:

“Ai i cili përgojon dhe ai i cili e dëgjon, janë ortakë në gjynah.”²⁹

Njëjtë, në gjithçka që ndikon në rregullsinë e namazit, qoftë kjo papastërti në rroba që ai nuk e sheh ose edhe largimi nga kibla për shkak të errësirës apo verbërisë, në të gjitha këto duhet reaguar.

Një tjetër gabim që shihet në xhamia është leximi gabimisht i Kur'anit, që gjithsesi duhet ndaluar dhe është obligim që të ketillit t'i tregohet leximi i drejtë. Bile, nëse personi është në *itikaf* në xhami, dhe të shumtën e kohës e kalon në përmirësimin asaj që është mësuar gabimisht dhe nuk ka kohë për ibadet nafile e dhikr, le t'i kushtohet përmirësimit.

²⁹ Këtë hadith e kemi përmendur në librin *Fshehtësitë e agjërimit*.

Përmirësimi i mësimit të gabuar i është më i dobishëm se ibadetet nafile dhe dhikri, duke qenë që kjo është farz me të cilin i afrohet Allahut Teala dhe dobia e të cilit kalon edhe te të tjerët. Kjo është më e dobishme se sa nafilet, sepse dobia e nafiles është vetëm e atij që e bën. Nëse angazhimin në këto përmirësime ia pamundëson puna që i siguron jetesën, atëherë shikon gjendjen, dhe nëse ka aq sa i mjafton, e ka obligim të përmirësojë të mësuarit e gabuar dhe nuk i lejohet braktisja e paralajmërimit (*emr-i maruf*) për të kërkuar më shumë pasuri. Nëse i duhet të bëj tregti për të siguruar ushqimin e përditshëm, një nevojë e tillë është e mjaftueshme për ta lënë paralajmërimin dhe për shkak kësaj mungese, atij i hiqet obligimi.

Ai që gabon shumë duke lexuar Kur'an, nëse e ka të pamundur që të mësojë, le të ndalojë leximin deri sa të mësojë që të lexojë Kur'anin si duhet, sepse bëhet gjynahqar nëse e lexon Kur'anin me gabime. E nëse gjuha megjithatë nuk i përshtatet, situata kontrollohet, dhe nëse shumica e asaj që e lexon është gabim, atëherë le ta braktisë leximin e Kur'anit dhe le të mundohet që të mësojë si duhet së paku *Fatiha*-në, e nëse të shumtën e leximit e ka të drejtë, por nuk është në gjendje që edhe pjesën tjetër ta lexojë mirë, nuk ka dëm nëse lexon, por do të duhej të ulë zërin, që mos ta dëgjojnë të tjerët.

Disa thonë se duhet të ndalohet edhe nëse lexon Kur'anin me zë të ulët, por nëse ky është kulmi i aftësisë së tij, e ai dëshiron të lexojë dhe ndjenë kënaqësi në këtë, atëherë nuk shoh asgjë të keqe aty, e Allahu e di më së miri.

Edhe një gabim në xhamia është kur dy muezinët thërrasin ezanin, zgjasin ezanin duke zgjatur theksimin e fjalëve dhe kthehen nga kibla me gjithë gjoksin deri sa të këndojnë *Hajje ales-salah* dhe *Hajje al-el-felah*, ose që secili të këndojë për vete, por të mos presë të përfundojë ezanin e tjetrit, ashtu që i huton të pranishmit, thuaj se përsërisin fjalët e njëri-tjetrit, sepse u përzihen zërat.

Këto janë vepra të shëmtuara e të përbuzura, dhe të shpjegohen këto është obligim (*vaxhib*), e nëse bëhen me vetëdije, është e lavdëruar të ndalohen dhe të kontrollohet sjellja e tyre.

Njëjtë është edhe kur xhamia ka një muezin që thërret ezanin para kohës së sabahut.

I tilli duhet të ndalohet në këtë, sepse mund t'ju përziejë njerëzve agjërimin me namazin e sabahut, pos nëse dihet që ai e thërret ezanin para kohës së sabahut, ose nëse ka një muezin tjetër, të cilit zëri i dallohet lehtë, që dihet se thërret ezanin e sabahut.

Edhe një veprim i keq është që të thirren disa ezanë, njëri pas tjetrit, me hapësirë shumë të shkurtë kohore mes vete, pas lajmërimit të agimit në njërën xhami, qoftë a e thërret një muezin apo disa prej tyre, sepse nuk ka dobi të thirren disa ezanë, sepse edhe me një ezan të gjithë në xhami janë zgjuar, dhe zëri nuk del jashtë xhamisë që t'i zgjojë të tjerët. Të gjitha këto janë veprime të qortuara, dhe janë të kundërta me traditën e as'habëve dhe paraardhësve të ndershëm.

Një prej gabimeve është edhe kur hoxha që jep vaz në xhami veshë rroba të zeza ku dominon mëndafshi, ose të mbajë ar.

Me këtë ai është gjynahqar dhe është obligim (*vaxhib*) që ai të refuzohet. Veshja e rrobave të zeza pa mëndafsh nuk është e papëlqyer (*mekruh*), por nuk është as e dashur. Rroba më e dashur për Allahun Teala është e bardhë.

Ai që thotë se *të veshësh rroba të zeza është mekruh dhe bidat*, mendon në atë se kjo nuk ka qenë e zakonshme në shekullin e parë, por nuk ka asnjë shkrim në libra që ndalon veshjen e zezë, prandaj nuk është e përshtatshme të quhet *mekruh* dhe *bidat*. Megjithatë, mos veshja e rrobës së zezë është më e dashur.

Mes gabimeve që bëhen në xhami është edhe të folurit e ligjëruesit dhe vaizit, të cilët në të folurit e tyre përzijnë edhe bidate. Nëse ligjëruesi ofron informata të rrejtshme, ai është gjynahqar, dhe obligim është të ndalohet dhe refuzohet. Njëjtë duhet ndaluar edhe vaizin bidatxhi. Nuk lejohet pjesëmarrja në ligjërimin e tij, pos me qëllim që publikisht t'i tërhiqet vërejtja, para tërë xhematit, nëse kjo është e mundur, ose para të pranishmëve rreth tij. E nëse ai që kujdeset për sjelljet e të tjerëve nuk është në gjendje ta bëjë këtë, atëherë atij nuk i lejohet të shkojë dhe të dëgjojë bidatet. Allahu Teala i thotë Resulallahut s.a.v.s.:

“...largohu prej tyre, derisa të kalojnë në bisedë tjetër!” 6-En’nam: 68

Në qoftë se në fjalimin e tij inkurajon njerëzit në vepra të këqija dhe gjynah duke ua ushqyer besimin në faljen dhe rahmetin e Allahut Teala, ky fjalim i tij është veprim i keq dhe duhet të ndalohet, sepse dëmi nga kjo është i madh.

Bile, sikur frika e tyre të tejkalonte shpresën, kjo do të ishte më e përshtatshme natyrës njerëzore, sepse njeriu ka më shumë nevojë për frikën.

E drejtë është që frika dhe shpresa të jenë të barabarta, siç ka thënë Omeri r.a.:

“Sikur në Ditën e Gjykimit telalli të bërtet:

*- **Në xhehenem të gjithë, përpos një personi!**,*

do të shpresoja që unë jam ai person, e nëse bërtet:

*- **Në xhenet të gjithë, përpos një personi!**,*

do të frikësohesha që unë jam ai person.”

Kur vaizi është një djalë i ri, që pispilloset me roba, ka flokë të bujshme, bën gjeste me sy dhe bën lëvizje të shpeshta, ndërsa në ligjëratë marrin pjesë edhe femrat, ky është veprim i keq që duhet të ndalohet, sepse dëmi aty është më i madh se dobia, e kjo shihet qartë nga sjelljet e vaizit. Vaizi duhet të jetë së paku në dukje i devotshëm, i dinjitetshëm dhe i qetësuar. Roba e tij është e tillë që e bartin njerëzit e mirë, e nëse nuk është ashtu, atëherë njerëzit edhe më shumë nxitojnë në gabime.

Është e obliguar që në mes të meshkujve dhe femrave të vendoset perde, e cila do të pamundësonte shikimin mes tyre, sepse shikimi është sepër që zgjon dyshime.

Tradita dëshmon për këto vepra të këqija. Është e domosdoshme (*vaxhib*) të ndalohen femrat që të hyjnë në xhami për namaz dhe për tubime të dhikrit, nëse ekziston frika që në këtë mënyrë mund të shkaktojnë intriga.

Këtë ua ka ndaluar Ajsha r.anha; dikush i tha Ajshes që Resulallahu s.a.v.s., nuk ua ka ndaluar femrave, në çka Ajsha r.anha tha:

- *Sikur Resulallahu s.a.v.s., ta dinte se në çfarë gjendje janë ato, do t'i ndalonte.*³⁰

Kalimi nëpër xhami i gruas me veshje të përshtatshme nuk është i ndaluar, ani pse më e drejtë është që fare të mos kalojë nëpër xhami.

Leximi i Kur'anit para vaizëve, me zgjatje të zërit dhe 'këndim' të atillë që e ndërron harmoninë e Kur'anit dhe kalon kufijtë e leximit të drejtë të Kur'anit (*tertil*) është vepër e shëmtuar, skajshmërisht e qortueshme, që e kanë dënuar një grup nga të parët e ndershëm.

Edhe një nga gabimet është që ditën e xhuma të krijohen hallka ku shiten ilaçe, ushqim e hajmali, ku ka lypës, e ata lexojnë Kur'an apo recitojnë vargje, e të ngjashme. Disa nga këto veprime ndalohen sepse janë gënjeshtër dhe mashtrim, siç janë mjekët e rrejshëm ose mashtruesit, që ju shesin hajmali fëmijëve dhe të pamendëve, duke i gënjyer. Kjo është e ndaluar brenda xhamisë, por duhet të ndalohet edhe jashtë saj. Bile, cilado shitje me gënjeshtër, mashtrim ose me fshehje të metave të mallit, është haram.

Disa nga këto vepra të këqija janë të lejuara jashtë xhamisë, siç janë qepja e rrobave, ose shitja e ilaçeve, librave a ushqimit. Këto nuk ndalohen as në xhami, përpos kur paraqesin pengesë, si për shembull, nëse me këtë i ngushtohet hapësira namazlisë ose u pengohet

³⁰ Është hadith muttefekun alejhi

namazi, e nëse nuk ka asgjë nga këto, atëherë lejohet, ani pse më e mirë është të mos bëhen në xhami.

Kusht që kjo të jetë e lejuar është që të ndodhë rrallë dhe në ditë saktësisht të caktuara. Përndryshe, është haram që xhamia të shndërrohet në dyqan, dhe kjo duhet patjetër të ndalohej.

Disa nga veprat e lejuara janë të tilla me kusht që të ndodhin rrallë, e nëse ndodhin më shpesh, ato bëhen gjynahe, siç ka edhe gjynahe që janë të vogla, me kusht se nuk ndodhin shpesh.

Nëse diçka nga kjo ndodhë rrallë, e nëse lejohet ekziston frika që do të shpeshtohet, atëherë kjo duhet ndaluar. Këtë ndalim do të duhej lënë në duart e udhëheqësit ose personit të caktuar nga udhëheqësi i cili përfaqëson interesat e xhamisë, sepse kjo nuk mund të caktohet në bazë të mendimit personal, e as që individët mund të ndalin atë që në vetvete është e lejuar, e nga frika se mund të ndodh më shpesh.

Është e papëlqyer (*mekruh*) që në xhami të hynë të çmendurit, fëmijët dhe të dehurit. Nuk ka pengesë që fëmija të hyjë në xhami, por jo për të luajtur aty.

Për fëmijën nuk është haram të luajë në xhami, e as për të tjerët që tolerojnë lojën e fëmijës, pos nëse xhaminë e kthen në shesh lojrash dhe kjo i bëhet e zakonshme, atëherë duhet ndaluar. Kjo është një nga veprimet që lejohen, me kusht që ndodh rrallë, por jo nëse ndodh më shpesh.

Se këto veprime lejohen nëse rrallë ndodhin, dëshmon edhe transmetimi në të dy *Sahih*-ët, ku thuhet se Resulallahu s.a.v.s., për hatër të Ajshe r. Anha, po shikonin Abisinët që po vallëzonin me shtiza e shigjeta, në ditën e Bajramit, në xhami.

Padyshim, nëse Abisinët do të kishin synim që xhaminë ta shndërrojnë në shesh vallëzimi, nuk do të lejoheshin. Resulallahu s.a.v.s., këtë nuk e konsideronte veprim të shëmtuar, sepse ndodhte rrallë dhe zgjaste shkurt, por bile edhe e shikonte vallëzimin e tyre. Aq më shumë, i urdhëroi që të vazhdojnë, që Ajsha r.anha t'i shikojë, dhe ashtu ia bënte qejfin, me fjalët:

- *Vetëm vazhdoni, o bij të Erfidit!*

siç e kemi cekuar në *Librin për sema*.

Nuk ka pengesë nëse i çmenduri hyn në xhami, pos nëse ka frikë se do ta ndotë, do të fyejë të pranishmit apo do t'ju drejtohet me fjalë të pista, ose bën veprime të turpshme, siç është zbulimi i pjesëve të turpshme të trupit e të tjera. Megjithatë, të çmendurin e urtë e të qetë, për të cilin dihet tashmë që është i tillë, nuk duhet larguar nga xhamia.

I dehuri është si i çmenduri. Nëse ekziston frika se do të vjellë, ose me fjalë do të shqetësojë të tjerët, është obligim që ai të largohet nga xhamia. Nëse ka pirë e nuk është dehur, por nga ai ndjehet duhma, prapë largohet nga xhamia. Resulallahu s.a.v.s., i ka ndaluar atij që ha qepë ose hudhër të hyjë në xhami, e kur bëhet fjalë për alkool, atëherë situata është edhe më e rëndë.

Nëse dikush thotë:

“I dehuri do të duhej të goditet me kamxhik dhe të ndiqet nga xhamia, si mënyrë e largimit nga ky gjynah”,

ne në këtë themi:

nuk duhet vepruar ashtu, por bile do të duhej të obligohet të ulet në xhami, të ftohet në të dhe t'i urdhërohet të braktisë alkoolin, sa herë që është në gjendje të kuptojë atë që i follet. Goditja me kamxhik e personit të tillë, që të largohet nga gjynahu, nuk i lejohet individëve, por është e drejtë vetëm e udhëheqësit, dhe atë vetëm pas dëshmisë së dy dëshmitarëve, por jo vetëm sipas duhmës së gojës.

Natyrisht, nëse ky u afrohet njerëzve duke u lëkundur, e nga kjo kuptohet se është i dehur, lejohet të goditet me kamxhik, brenda ose jashtë xhamisë, duke e ndaluar të shfaqë gjurmët e dehjes, sepse shfaqja e gjurmëve të paturpësisë, është paturpësi. Gjynahet duhet braktisur, e nëse bëhen, duhet fshehur, bashkë me gjurmët e tyre.

Prandaj nëse ka qenë i fshehur dhe i ka fshehtë gjurmët e gjynahut, nuk lejohet të spiunohet, ndërsa duhma e gojës mund të ndjehet edhe nëse nuk është pirë alkool – me qëndrim në hapësirën ku ka alkool, ose kur alkooli ka qenë në gojë, por nuk është përbi, prandaj në këtë nuk duhet bazuar.

VEPRAT E E KËQIJA NË PAZAR DHE ÇARSHI

Vepra të zakonshme të këqija në pazare dhe çarshi janë shfaqja e rrejshme e fitimit dhe fshehja e mangësive të mallit, prandaj ai që thotë, për shembull:

“E bleva këtë mall për kaq, e do të fitoj aq...”,
e kjo është gënjeshtër - ai është gjynahqar.

Ai që di për këtë, është i obliguar të njoftojë blerësin. Nëse heshtë, si kujdes ndaj shitësit, bëhet bashkëpjesëmarrës në mashtrim dhe me heshtje bën gjynah.

Njëjtë, nëse e di që malli ka ndonjë të metë, e ka obligim që për këtë të paralajmërojë myshterinë, e nëse nuk e bën, ai pajtohet që të dëmtohet prona e vëllait mysliman, e kjo është haram. Situatë e njëjtë është edhe me masat e ndryshme të arshinit, vagës ose kandarit. Secili që di për këtë duhet që vet të intervenojë, ose të njoftojë udhëheqësin, që ai të intervenojë.

Një nga veprimet e këqija është që gjatë shitblerjes të braktiset *‘oferta dhe pranimi’* (pra, të thonë *“unë e shita mallin, unë e pranova”*), e të mjaftohet vetëm me shkëmbim të mallit me paratë. Megjithatë, kjo është temë për ixhtihad, prandaj mund të gjykohet vetëm ai që braktisë këtë edhe nëse mendon se kjo është obligim. Të këtilla janë edhe kushtet e padrejta që janë të zakonshme tek njerëzit, e të cilat duhet gjykuar, sepse ato prishin marrëveshjet.

Rast i njëjtë është edhe me të gjitha punët me kamatë që janë dominuese, si edhe me të gjitha transaksionet tjera jokorrekte.

Vepër e keqe është edhe shitja e instrumenteve muzikore dhe figurave të kafshëve që prodhohen në festa për fëmijët. Ato duhet thyer, e shitjen e tyre duhet ndaluar, njëjtë si edhe instrumentet muzikore.

Njëjtë është edhe me enë të prodhuara nga ari ose argjendi, si edhe me shitjen e rrobave për meshkujt nga mëndafshi dhe i përpunuar nga ari dhe argjendi. Të gjitha këto janë të shëmtuara e të ndaluara.

Njëjtë është me atë që e ka bërë zakon të shesë rroba të bartura, ose me mangësi, të cilat njerëzit i veshin me bindje se janë të reja. Një veprim i këtillë është i ndaluar, dhe obligim është që të ndërpritet. Njëjtë është edhe fshehja me qepje e dëmtimit të rrobës, dhe gjithçka tjetër që çon në mashtrim.

Njëjtë është edhe me marrëveshjet tjera që çojnë në mashtrim, e t'i përmendim të gjitha - zgjatet. Prandaj, rastet që i përmendëm le të ndërlidhen, përmes analogjisë, me të tjerat.

VEPRAT E KËQIJA NË RRUGË

Nga veprat e zakonshme të këqija në rrugë janë vendosja e shtyllave në të, ndërtimi i terrasave që lidhen me objekte në pronësi të huaj, mbjellja e drunjve, vendsja e çadrës ose pjesës së shtëpisë në rrugë, vendosja e drunjve të zjarrit, ngarkesës me fara ose ushqim.

Të gjitha këto janë vepra të këqija, dhe ndalohen nëse shkaktojnë ngushtimin e rrugës dhe u shkaktojnë dëm kalimtarëve. Nëse veprimet e këtilla në asnjë mënyrë nuk shkaktojnë dëm, për shkak se rruga është mjaft e gjerë, atëherë këto veprime nuk ndalohen.

Natyrisht, në rrugë lejohet të vendosen drunj të zjarrit e ngarkesat me ushqim, aq sa të futen në shtëpi, pasi kjo është nevojë dhe nuk mund të ndalohet. Është e ndaluar të lidhen kafshët në rrugë, sepse ngushtojnë rrugën dhe përlyejnë kalimtarët.

Kjo është veprim i keq dhe duhet të ndalohet, përpos sa për të zbritur nga kafsha e për t'u ngjitur në të. Kjo sepse rrugët janë dobi e përbashkët dhe askush nuk ka të drejtë t'i zaptojë, përpos aq sa është e nevojshme, e jo sipas qejfit.

Veprim i keq është gjithashtu të kalohen rrugës kafshët e mbushura me barishte gjembaçe, që mund t'u dëmtojnë rrobat kalimtarëve.

Nëse barra mund të mbildhet ashtu që nuk u grisë njerëzve rrobat, ose është e mundur që me atë barrë të kalohet diku ku ka më shumë hapësirë, e nëse kjo nuk është e mundur, atëherë nuk është pengesë, meqenëse është nevojë e popullatës.

Natyrisht, në rrugë nuk lihet bërllugu, përpos në atë masë sa do të bartet tutje. Duhet ndaluar edhe pronarin që e ngarkon kafshën e vet së tepërmi, sepse edhe kjo është vepër e keqe.

Njëjtë është edhe kur kasapi therrë kafshën në rrugën para dyqanit, e rruga bëhet me gjak. Kjo është vepër e keqe dhe duhet ndaluar. Është e drejtë e tij të therrë kafshë brenda mishtores së vet, por therrja e tyre jashtë e ndotë rrugën dhe u shkakton dëm njerëzve për shkak se i spërkatë papastërtia, e natyra njerëzore ndjen neveri ndaj ndytësirës.

Njëjtë është edhe me hudhjen e mbetjeve në rrugë dhe shpërndarja e lëvres së bostanit ose spërkatja me ujë, në rast se ekziston frika se dikush mund të rrëshqasë ose të rrëzohet. Të gjitha këto janë vepra të këqija.

Njëjtë është edhe me lëshimin e ujit nga kanalet që dalin jashtë bahçes në rrugë të ngushtë, sepse kjo do t'ju përlyejë njerëzve rrobat, ose do ta ngushtojë rrugën. Kjo nuk ndalohet në rrugë të gjëra ku këto dëme mund të evitohen.

Edhe mos-largimi i ujit të shiut, llumit ose borës nga rruga është veprim i keq. Mirëpo, për mos-largim nuk është përgjegjës vetëm një person, përpos kur vet e qet në rrugë borën, ose kur nga kanali i tij mblidhet uji në rrugë. Vetëm pronari është i obliguar ta pastrojë. E nëse është ujë i shiut, atëherë kjo është obligim i përbashkët.

Përfaqësuesit e pushtetit janë të obliguar të caktojnë personat që do të merren me këtë punë, ndërsa individët mund vetëm të këshillojnë.

Njëjtë do të ishte edhe kur personi ka para shtëpisë një qen që kafshon, dhe kështu shqetëson kalimtarët. Kjo duhet të ndalohej. E nëse qeni nuk shqetëson, pos që përlym rrugën, e ruajtja nga ndotja e tij është e mundur, atëherë kjo nuk ndalohej. Nëse qeni do të ngushtonte rrugën duke u shtrirë, pronari duhet të paralajmërohet që ta lidhë qenin.

Aq më shumë, edhe vet pronarit i ndalohej të flejë në rrugë ose të ulet aty, nëse me këtë e ngushton rrugën, e lere më qenit.

VEPRAT E KËQIJA NË HAMAME

Një nga veprat e këqija në hamame janë pikturat që gjenden në dyer të hamamit ose brenda tyre, e largimi i tyre është obligim për secilin që hyn në hamam dhe është në gjendje ta bëjë këtë.

Nëse janë të vendosura lartë dhe nuk mund t'i arrijë me dorë, i lejohet të hyjë në hamam vetëm për nevojë të domosdoshme, e më pas le të shkojë në tjetër hamam, sepse nuk lejohet të shikohet ajo që konsiderohet e keqe. I mjafton ta lyej me bojë fytyrën që është paraqitur aty. Piktura e pemëve, luleve dhe peizazhi nuk ndalohen, por ndalohej vetëm pikturat e qenieve të gjalla.

Vepër e keqe është edhe zbulimi i pjesëve intime të trupit dhe shikimi në to, dhe zbulimi i kofshës dhe pjesës nën kërthizë nga masazheri i hamamit, për pastrim. Këtu mund të përfshihet edhe futja e dorës nën mbulesë, por pjesët tjera mund t'i pastrojë.

E papëlqyer (*mehruh*) është edhe shtrirja në bark para masazherit të hamamit, që ai të bëjë masazh. Kjo është e shëmtuar edhe nëse nuk ka prekje direkte, por nuk mund të jetë e ndaluar nëse nuk ka frikë se do të nxiten epshet.

Është e papëlqyer të futen duart dhe enët e palara në sasi të vogël të ujit, ose larja e përparës në bazen me pak ujë, sepse kjo do të përlyente ujin, por jo edhe sipas Imam Malikiut, e sipas kësaj nuk lejohet të gjykohet pasuesi i medh'hebit Maliki për këtë, derisa lejohet për pasuesit e medh'hebeve Hanefi dhe Shafi.

Nëse në hamam gjinden bashkë një maliki dhe një shafi, shafiu nuk ka të drejtë të ndalojë malikinë ta bëjë këtë, përpos me të mirë, për shembull, t'i thotë:

- *Ne duhet së pari t'i lajmë duart, e pastaj do t'i fusim në ujë, e ti nuk duhet të më shqetësosh dhe të më pamundësosh të pastrohem,*

dhe të ngjashme. Ajo që është subjekt i mendimit personal (*ixhtihada*), nuk mund të kontrollohet dhunshëm.

Është e papëlqyer që hapësira e brendshme e hamamit dhe kanalet e tij për ujë të jenë me gurë të lëmuar, ku mund të rrëshqasin të pakujdesshmit. Kjo është vepër e papëlqyer, dhe atë gurë duhet larguar nga aty, e pronari i hamamit do të qortohet për pakujdesinë, sepse ajo shkakton rrëzimin e njerëzve, e rrëzimi shkakton thyerje ose dëmtim të gjymtyrëve. Njëjtë është e papëlqyer që në dyshtemenë nga mermeri në hamam të lihet fletë lotusi apo sapun i rrëshqitshëm.

Kush e bën këtë veprim dhe del jashtë, e në sapun ose gjethe dikush rrëshqet dhe thyen ndonjë gjymtyrë, dhe kjo ndodh diku ku pamja nuk është e mirë prandaj ky edhe nuk ka mund të ruhet, dëmshpërblimin e bartin personi që e ka lënë sapunin ose gjethin e lotusit dhe pronari i hamamit, sepse pronari është i obliguar të pastrojë hamamin.

Njëra nga mënyrat e zgjedhjes së kësaj situate është që me dëmshpërblim të ngarkohet personi që e ka lënë sapunin, nëse dëmi ndodh po atë ditë, ndërsa pronari i hamamit ngarkohet nëse dëmi ndodh ditën tjetër, sepse është praktikë e zakonshme që hamami të pastrohet çdo ditë. Por, hamamet pastrohen sipas traditave, prandaj kjo nuk mund të merret parasysht.

Në hamam bëhen edhe veprime tjera të qortuara, të cilat i kemi përmendur në *Librin për fshehtësitë e pastrimit*, prandaj i shikoni atje.

VEPRAT E KËQIJA NË MIKPRITJE DHE ZIAFETE

Ndalohet të përgatitet minder me mëndafsh për meshkuj, si edhe djegia e temjanit në enë argjendi ose ari, shërbimi i pijes ose ujit të trëndafilin në enë argjendi ose përpunuar me ari dhe argjend. E papëlqyer është edhe vjerrja e perdeve me figura, si edhe dëgjimi i instrumenteve muzikore dhe këngëtareve. E papëlqyer është që gratë të tubohen në kulm të shtëpisë për të shikuar meshkujt, sidomos nëse në mesin e meshkujve ka edhe të rinjë e që ekziston frika nga intrigat.

Këto janë vepra të papëlqyera ku duhet ndërhyrë. Kush nuk mund të intervenojë obligohet të largohet. Nuk ka lehtësim që të ulet aty ku shikohet e keqja. Sa për figurat në jastëkë ose në çilime, apo edhe në enë, ato nuk konsiderohen të papëlqyera, për dallim nga enët në formë të ndonjë figure.

Gryka e ndonjë ene mund të jetë në formë zogu, që është e ndaluar, dhe duhet të thehet ajo pjesë, derisa për surmedanin (lyerësin e qerpikëve) e vogël nga argjendi ka dallime mes dijetarëve islamë. Ahmed ibn Hanbeli një herë u kthye nga vizita, për shkak të surmedanit.

Te ushqimi, vendi i shërbimit, ose shtrojat, janë veprat më të këqija. Nëse mes mysafirëve është ndonjëri që pi alkool, atij nuk i lejohet as të afrohet, sepse nuk lejohet qëndrimi aty ku pihet alkool, edhe pse ai nuk pi.

Nuk lejohet qëndrimi me gjynahqarin kur ai bën gjynah, e mendimet ndahen për qëndrimin me të pas largimit nga gjynahu, si dhe për obligimin që ai të urrehet e të ndërpriten marrëdhëniet me të, siç e kemi përmendur në kapitullin për dashurinë dhe urrejtjen për rizanë e Allahut. Njëjtë edhe kur mes të pranishmëve është dikush që ka veshë mëndafsh ose unazë ari. Ai është gjynahqar dhe nuk lejohet qëndrimi me të, pos kur është e domosdoshme. E nëse ato rroba i ka veshur i mituri, kjo duhet shqyrtuar.

Megjithatë, mendim më i drejtë është se kjo është e papëlqyer dhe ajo rrobë duhet t'i hiqet nga trupi në bazë të fjalëve të përgjithshme të Resulallahut s.a.v.s.:

“Këto dyja (ari dhe mëndafshi) janë haram për meshkujt e ummetit tim.”³¹

Njëjtë siç është obligim të ndalohet fëmija të pijë alkool, jo pse është i obliguar me sheriat, por për shkak se kështu mësohet në atë të keqe e kur të arrijë moshën e plotë e të obligohet me sheriat, do ta ketë të vështirë të ndahet nga alkooli. Njëjtë është edhe zbukurimi me mëndafsh, që do ta pushtojë kur ky të mësohet me të, e kjo do të jetë farë e ngatërresës që do të mbijë në gjoksin e tij nga i cili do të rritet druri i epshit me rrënjë të thella, dhe pas pjekurisë, ky dru është vështirë të shkulet. Vështirë është që fëmijës që nuk është në gjendje të bëjë dallimet, t'i thuhet se ajo vepër është e ndaluar, e Allahu e di më së miri.

I çmenduri konsiderohet njëjtë si fëmija që nuk di të bëjë dallimin. Natyrisht, grave u lejohet të zbukurohen me ar e mëndafsh, por pa teprim. Nuk shoh lehtësime që t'ju shpohen veshët vajzave të vogla, që t'i vendosen vathë nga ari, sepse ky është lëndim i dhimbshëm, e si i tillë nxitë hakmarrje (kisas), prandaj lejohet vetëm nëse është më se e nevojshme, siç është rasti me lëshimin e gjakut ose synetinë, deri sa zbukurimi me vathë nuk është aq i nevojshëm.

³¹ Shënojnë Ebu Davudi, Nesai dhe Ibn Maxhe nga Alia r.a.. E kemi përmendur edhe në kapitullin e katërt të *Librit mbi edebet e të ushqyerit*.

Varrja e vathëve në vesh (pa shpim) dhe vendosja e qaforeve e bylyzykëve, është më se e mjaftueshme.

Edhe pse shpimi i veshëve është veprim i zakonshëm, ai është veprim i ndaluar dhe është obligim të pengohet. Huazimi i mjeteve për këtë veprim nuk është veprim i duhur, ndërsa fitimi nga kjo është i ndaluar, përpos nëse me ndonjë transmetim që për mua deri tash ka qenë i panjohur, të dëshmohet ndonjë lehtësim në këtë.

Është e papëlqyer që në mesin e mysafirëve të gjendet bidatxhiu që propagandon bidat. Në aso vendi, prezenca i lejohet atij që është në gjendje, por edhe i vendosur, për të hedhur poshtë dëshminë e bidatxhiut, e nëse nuk është i aftë për këtë, nuk i lejohet pjesëmarrja. Nëse bidatxhiu nuk flet për bidatin e vet, atëherë lejohet pjesëmarrja, duke shfaqë urrejtje dhe duke larguar fytyrën nga ai, siç e kemi përshkruar në kapitullin *‘Urrejtja për rizanë e Allahut’*.

Nëse prezent është ndonjë person që i bën të tjerët të qeshin me tregime e anekdota të ndryshme, dhe nëse i bën të qeshin me gënjeshtra dhe paturpësi, aty nuk lejohet pjesëmarrja, e nëse merr pjesë, atëherë duhet të dënojë aso veprime.

Nëse bën shaka, por pa gënjeshtra e pa fjalë të ndyta, kjo lejohet, po mendoj - në masë të vogël. Nëse këtë e bën profesion ose shprehi të veten, atëherë kjo nuk lejohet. Nuk llogaritet secila gënjeshtër si vepër e papëlqyer.

Sikur ajo për të cilën dihet se është gënjeshtër dhe me të nuk ka për qëllim të mashtrojë dikë, për shembull kur njeriu thotë:

- *Sot të kërкова njëqind herë!*, apo:

- *Njëmijë herë të kam përsëritur këtë!*,

e të ngjashme, për të cilat dihet që nuk kanë qëllim të paraqiten si situatë e vërtetë.

Kjo ashiqare nuk do të thotë se ai vërtetë e ka kërkuar njëqind herë ose që njëmijë herë ka përsëritur diçka. Këso lloj shprehje nuk dëmtojnë drejtësinë e personit dhe dëshmia e tij nuk refuzohet. Për kufijtë e lejuar të shakasë dhe gënjeshtres do të flasim në vëllimin e tretë (*Rub'u'l-muhlikat*) në kapitullin '*Dëmtimet e gjuhës*'.

Një nga veprat e papëlqyera është edhe teprimi në përgaditje të ushqimit dhe në ndërtim. Tek prona ka dy mundësi të papëlqyera; njëra është humbja e pronës (*idaah*), e tjetra teprimi (*israf*).

Me *humbje të pronës* mendohet në shkatërrim pa dobi të mundshme, siç është djegia ose copëtimi i rrobës, rrëzimi i ndërtesave pa qëllim të caktuar, hudhja e pronës në det. Kuptim të njëjtë ka edhe harxhimi i pronës në vajtuese apo këngëtarë, e në lloje tjera të dëmtimit, sepse ato janë dobi të ndaluara (*haram*) me sheriat, prandaj i llogarisim si *humbje*.

Sa për *teprimin*, nganjëherë kjo shprehje përdoret edhe për harxhimin në vajtuese, këngëtar ose vepra të papëlqyera, e nganjëherë për harxhime në gjëra që në vetvete janë të lejuara, por jo në masë të madhe, e masa e madhe ndryshon varësisht rrethanave.

Kështu për shembull themi se, ai që ka njëqind dinarë, dhe ka grua e fëmijë, e ata varen nga ai, e ky i hargjon njëqind dinarët në gosti, ai me këtë e ka tepruar dhe është obligim të ndalohet në këtë. Allahu Teala thotë:

“...mos u bëj dorëshpuar e të mbetesh i qortuar dhe i mjerë.” 17-Isra: 29

Ky ajet u shpall për shkak që një person në Medine e kishte shpërndarë gjithë pronën e vet, e familjes nuk i kishte lënë asgjë. Nga ai pritej të mbajë familjen, por ai nuk ishte në gjendje më për këtë. E Allahu Teala gjithashtu thotë:

“Ata që shpenzojnë tepër (mastrafxhinjtë) janë vëllezër (në veprim) të djajve.” 17-Isra: 27

Njëjtë, Allahu Teala thotë:

“Edhe ata që kur shpenzojnë nuk e teprojnë e as nuk janë dorështrënguar.” 25-Furkan: 67

Ai që në këtë mënyrë e tepron në harxhim, refuzohet, dhe është obligim i gjykatësit ta ndalojë këtë person nga ky veprim. Por nëse jeton vet, nuk ka grua e fëmijë, atëherë mund ta shpërndajë gjithë pasurinë e vet në bamirësi. E ai që ka grua e familje, nuk e ka këtë të drejtë. Njëjtë, teprim i ndaluar është nëse harxhon të gjitha paratë në ngjyrosje të mureve dhe zbukurim të ndërtesës.

Po të ngjyrosnin muret e të zbukuronin objektet personat që kanë pasuri të madhe, kjo nuk do të ishte e ndaluar, sepse zbukurimi është një nga qëllimet e drejta, prandaj edhe xhamitë vazhdimisht zbukurohen, u lyhen dyert dhe tavanet, ani pse nga kjo nuk ka ndonjë dobi, përpos zbukurimit.

Njëjtë është me shtëpitë, dhe njëjtë mund të thuhet edhe për zbukurim me rroba dhe për ushqim, që në vetvete janë të lejuara, por bëhet teprim varësisht gjendjes dhe pasurisë së personit.

Vepra të ngjashme të papëlqyera ka shumë dhe nuk mund të përmenden të gjitha. Duke krahasuar, vrojto edhe veprat e papëlqyera në tubime, gjykata, në oborrin mbretëror, në medrese, në teqet e sufive, në hanet e rrugëve, sepse nuk ka asnjë vend pa të këqija, qofshin ato të qortuara apo të ndaluara. Përmendja e të gjitha veprave të papëlqyera kërkon që të shpjegohen në hollësi të gjitha detajet dhe ligjet e shariatit, prandaj do të kufizohemi me kaq.

VEPRAT E PAPËLQYERA

Dije se në këtë kohë, secili që rri në shtëpinë e vet, kudo që jeton, mbanë përgjegjësi, për shkak të pasivitetit të tij në udhëzim në rrugë të drejtë dhe mësim të të tjerëve. Kjo sepse shumica e njerëzve në qytete nuk i dinë kushtet e namazit sipas shariatit, e lëre më ata në fshatra e shkretëtira. Në mesin e tyre janë beduinët, Kurdët, Turkmenët dhe popullata tjera.

Është obligim (*vaxhib*) që në secilin katund, secilën lagje të qytetit dhe xhami të ketë një fakih që do t'ju mësojë njerëzve fenë e tyre, ndërsa secili dijetar që i ka kryer obligimet personale dhe i është kushtuar obligimeve kolektive është i obliguar që të vizitojë të padijshmit, beduinët, Kurdët e të tjerë që jetojnë afër qytetit të tij, dhe t'ua mësojë fenë e tyre dhe obligimet e sheriatit, dhe të merr me vete ushqim e të mos hajë ushqimin e tyre, që shpesh është i grabitur.

Nëse këtë e bën vetëm një fakih, gjynahu largohet edhe nga fakihët e tjerë, e nëse jo, atëherë përgjegjësinë do ta bartin të gjithë së bashku; dijetari për shkak që e ka lëshuar mundësinë të shkojë tek ta, ndërsa i padijshmi për shkak që e ka lëshuar mundësinë të edukohet. Secili qytetar i rëndomtë, që i di kushtet për namaz, obligohet që t'ua mësojë këto kushte të tjerëve që nuk dinë, e nëse nuk e bën këtë, atëherë është bashkëpjesmarrës në gjynahun e tyre.

Dihet që njeriu nuk lind me diturinë për rregullat e sheriatit, por është obligim i dijetarëve që të përcjellin diturinë, prandaj secili që mëson një çështje të sheriatit, është dijetar për atë çështje. Pasha jetën, gjynahu i fakihëve është shumë më i madh, sepse aftësia e tyre në këtë është më e shprehur dhe më shumë i përshtatet profesionit të tyre, sepse sikur zanatlinjtë të braktisnin zanatet e tyre, jeta do të shkatërrohej, e zanat i fakihut është të mësojë të tjerët atë që e ka mësuar nga i Dërguari i Allahut Teala, sepse dijetarët islamë janë trashëgimtarë të Resulallahut s.a.v.s..

Prandaj dijetari nuk ka të drejtë të qëndrojë në shtëpi e të mos dalë në xhami, me arsyetimin se atje do të shohë njerëzit si falen gabimisht, por e ka obligim kur për këtë të ketë dijeni, që të dalë e t'i mësojë, dhe t'i ndalojë në atë që e bëjnë gabim.

Njëjtë është me secilin që është i sigurt se në pazar, ose në një kohë të caktuar, vazhdimisht ndodh ndonjë veprim i papëlqyer, e ky mund ta parandalojë, nuk i lejohet që të lëshojë këtë rast duke qëndruar në shtëpi, por e ka obligim të dalë.

Nëse nuk është në gjendje të parandalojë të gjitha veprimet e papëlqyera, por mund të parandalojë disa prej tyre, e ka obligim të dalë, sepse nëse dalja e tij është me qëllim të eliminimit të atyre veprave të papëlqyera të cilat mund t'i ndalojë, nuk ka dëm nëse shikon vepra tjera që nuk mund t'i ndalojë. Atij i ndalohet të dalë që të shikojë veprat e papëlqyera vetëm nëse nuk ka qëllim të parandalojë.

Për secilin mysliman është farz që të fillojë me veten, të përmirësojë veten duke zbatuar farzet dhe të largohet nga harami, e atëherë do t'i mësojë familjarët me këtë, e kur të përfundojë me ta, atëherë kalon te komshitë, pastaj te banorët e lagjes, pastaj edhe te banorët e qytetit të vet, e pastaj edhe në paralagjet e qytetit. Pas kësaj kalon te banorët e shkretëtirës, te Kurdët, beduinët e të tjerë, dhe kështu, deri në vendet më të largëta të botës.

Nëse këtë e bën një fakih që është afër tyre, obligimi hiqet nga ata që janë larg, e nëse nuk e bën asnjëri, përgjegjës është secili që është i aftë, qoftë afër apo larg.

Kjo përgjegjësi nuk hiqet deri sa në fytyrë të Tokës ka edhe një person që nuk e di ndonjë nga obligimet e fesë së vet, dhe ky është aktivitet që duhet të preokupojë secilin që e intereson feja e vet. Nuk është e drejtë të harxhohet koha në hollësi duke u dalldisur në thellësi të diturisë për çështje të rralla. Angazhimi në këtë është obligim individual ose edhe obligim kolektiv, më i rëndësishëm se ai individual.

Kapitulli i katërt

URDHËRIMI I SULLTANËVE DHE UDHËHEQËSVE PËR TË MIRË DHE PËR LARGIM NGA E KEQJA

I përmendëm gradat e urdhërimit për të mirë, e që grada e parë është shpjegimi, e dyta këshilla, e treta fjalët e ashpra, e katërta detyrimi në rrugë të drejtë, me goditje dhe ndëshkim.

Ndaj bartësit të pushtetit (sulltanëve) është e mundur të zbatohen vetëm grada e parë dhe të dytë, pra njoftimi dhe këshilla. Individët nuk kanë të drejtë të përpiqen të ndalojnë sulltanin me forcë, sepse kjo shkakton intrigë dhe sjell të keqen, e dëmi i kësaj është më i madh se sa dobia.

Nuk lejohet përdorimi i fjalëve të ashpra e fyese, si: *“O zullumqar!”*, ose *“O ti që nuk ke frikë Allahun!”*, e të ngjashme, nëse kjo shkakton intrigë dhe sherri përhapet edhe te të tjerët, e nëse i frikësohet pasojave vetëm për vete, atëherë lejohet, aq më shumë - është e lavdëruar.

Ka qenë zakoni i të parëve të ndershëm që t'i ekspozohen rreziqeve dhe të paralajmërojnë publikisht sundimtarët, pa u brengosur se do të humbasin kokën ose do t'i nënshtrohen dënimeve të ndryshme, sepse e kanë ditur se ashtu bëhen shehidë.

Resulallahu s.a.v.s., thotë:

“Shehidi më i hairit është Hamza, e pas tij ai që vjen para sunduesit, i urdhëron të mirën dhe e ndalon prej të keqes për rizanë e Allahut Teala, e sunduesi për këtë e vret.”³²

Resulallahu s.a.v.s., gjithashtu ka thënë:

“Xhiahadi më i lartë është fjala e drejtë thënë sundimtarit të padrejtë.”³³

Resulallahu s.a.v.s., e përshkroi Omer ibn Hattab r.a:

“Ai është një kala e hekurt, që për Allahun Teala nuk i frikësohet kërcënimit të askujt, e fjala e tij e drejtë e la Omerin (r.a.) pa miq të afërt.”³⁴

Po ta dinin besimtarët se ato fjalë të drejta para sundimtarit janë aq të vlefshme dhe se, nëse vritet për

³² Hakimi nga Xhabiri, thotë se ka zinxhir të besueshëm, dhe e kemi përmendur edhe në kapitullin e mëparshëm.

³³ E kemi përmendur më parë.

³⁴ Tirmidhiu me zinxhir të dobët të transmetuesve, duke u kufizuar vetëm në pjesën e fundit të këtij hadithi. Alia r.a., tregon se Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

Allahu e mëshiroi Omerin, flet të vërtetën, qoftë ajo edhe e idhët, e fjala e tij e vërtetë do ta linte pa miq të afërt.

Fillimin e hadithit e citon Taberani, dhe aty thuhet se Omeri i tha Ka'b el-Ahbarit:

- Çfarë mendon për mua?

- Mendoj që je kështjellë e hekurt.

- Çfarë do të thotë kjo?

- Sundimtar i fuqishëm, që për Allahun Teala nuk i frikësohet kërcënimit të askujt.

to, është shehid, për çka dëshmojnë transmetimet, do të përcaktoheshin mu për këtë, duke u mësuar me idenë e humbjes së jetës, duke duruar lloje të ndryshme të dënimit për rizanë e Allahut Teala dhe duke llogaritur se te Allahu do të gjejnë shpërblimin për gjakun që e sakrifikojnë në këtë çështje.

Mënyra se si këshillohen sulltanët për të mirë dhe si ndalohen nga e keqja është transmetuar nga dijetarët e gjeneratave të para. Ne e kemi përmendur një pjesë të madhe të kësaj në kapitullin për vizitë sulltanit në librin *‘Hallalli dhe Harami’*. Tani do të kufizohemi vetëm në tregimet lidhur me këshillimin dhe mënyrat se si janë qortuar sulltanët. Njëra nga to është qortimi nga Ebu Bekr es-Siddik r.a., për udhëheqësit e fisit Kurejsh, kur iu vërsulën Resulallahut s.a.v.s.: tregohet se Urve r.a., e pyeti Abdullah ibn Amrin:

- *Kur të ka ndodhur të dëgjosh Kurejshët që më së shumti e ofenduan Resulallahun s.a.v.s., duke manifestuar ashtu armiqësinë e tyre ndaj tij?*

e ibn Amri u përgjigj:

- *Isha me të parët e Kurejshëve kur u mblodhën një ditë për hixhr Qabes, dhe e përmendën Resulallahun s.a.v.s., e thoshin:*

“Nuk kemi pasë kaq shumë durim me dikë sikur me të. Ai na konsideron kokëthatë, ofendon të parët tanë, kritikon fenë tonë, na ndanë xhematin, i përsulë hyjnitë tona; dhe vërtetë që durimi ynë ndaj tij ka arritur kulmin”,

e fjalë të ngjashme. Dhe deri sa ata flisnin ashtu, aty u paraqit Resulallahu s.a.v.s., dhe vazhdoi të ecë deri sa

e preku Haxher-i Esved-in, dhe pastaj kaloi para tyre duke shkuar rreth Qabes. Deri sa po kalonte para tyre, këta i thanë disa fjaë të këqija. Këtë e vëreja në fytyrën e Resulallahut s.a.v.s., deri sa ai po kalonte. Kur u përball me ta për herë të dytë, prapë i drejtuan fjalë të ngjashme. Edhe këtë e vëreja në fytyrën e tij, e ai prapë vazhdoi tutje. U përball me ta për herë të tretë, e këta përsëri i thanë fjalë të ngjashme të këqija, e ai u ndal, dhe ju tha:

- O xhemati Kurejsh, a po dëgjon? Pasha Allahun, në dorën (fuqinë) e të Cilit është shpirti i Muhammedit, tani unë jam këtu, për të më vrarë.

Të pranishmit atëherë ulën kokën ashtu që secili qëndronte sikur t'i ishte lëshuar zogu në kokë, dhe ai që më herët ishte më i zëshmi prej tyre në sulme ishte posaqërisht i kujdesshëm ndaj tij, duke iu drejtuar me fjalët më të bukura që mund t'i thoshte, duke thënë:

- Shko, o Ebul-Kasim, rruga të qoftë e gjerë, sepse ti, pasha Zotin, nuk je i padijshëm!

Atëherë Resulallahu s.a.v.s., u largua. E të nesërmen, prapë u mblodhën në hixhr, e edhe unë prapë isha me ta. Atëherë ata i thanë njëri-tjetrit:

- Kujtoni çka i thatë dhe çka u tha ai juve, prandaj nëse u drejtohet me atë që nuk ju pëlqen, lëshojeni!

Dhe deri sa ata kështu po flisnin, u paraqit Resulallahu s.a.v.s., e këta u hodhën mbi të si një, e rrethuan dhe i thoshnin:

- Ti e thua këtë e atë...,

duke i përmendur kritikën për të cilat kishin dëgjuar se Resulallahu s.a.v.s., i kishte drejtuar në llogari të hyjnive dhe besimit të tyre. Resulallahu s.a.v.s., u tha:

Po, unë e kam thënë këtë.

Atëherë e pashë njërin prej tyre se si e rrëmbeu për rrobe, e Ebu Bekr Siddiku r.a., duke e mbrojtur Resulallahun s.a.v.s., me lot në sy, tha:

“Mjerë për ju, a do ta vrisni njeriun pse thotë që Allahu është Rabbi i tij?!”

Atëherë e lëshuan, dhe këto janë ofendimet më të rënda që i kamë parë se Kurejshët i kanë drejtuar Resulallahut s.a.v.s.”³⁵

E në transmetimin tjetër nga Abdullah ibn Amr r.a.:

“Deri sa Resulallahu s.a.v.s., ishte në haremin e Qabes, iu afrua Ukbe ibn Ebu Muajt dhe e kapi për krahu. Robën e vet e mbështolli rreth fytyrës së Resulallahut dhe filloi ta ngulfasë me forcë. Atëherë vrapoi Ebu Bekr, e kapi atë person për krahu dhe e largoi nga Resulallahu s.a.v.s., duke i thënë:

- A do ta vrisni njeriun vetëm se po thotë që Allahu është Rabbi i tij, e ky ju solli dëshmi të qartë dhe mu'xhize?!”³⁶

Tregohet se Muavia r.a., një herë, nga minberi, ua zgjelloi ushtarëve të ardhurat, e iu afrua Ebu Muslim Havlani, dhe i tha:

³⁵ Në formë më të shkurtër e shënon edhe Buhariu, e në tërësi, Ahmed ibn Hanbel dhe Ibn Hibban.

³⁶ Shënon Buhariu.

- O Mu'avi, këtë nuk e ke fituar ti, as babai yt, as nëna jote!

Muavia u hidhërua dhe zbriti nga minberi duke u thënë: "Qëndroni ku jeni!" U humbi nga sytë për një kohë, e më vonë u paraqit prapë, i pastruar, dhe tha:

- Ebu Muslimi mu drejtua me fjalë që më hidhëruan, dhe unë kam dëgjuar Resulallahun s.a.v.s., të thotë:

"Zemërimi është nga shejtani, ai është krijuar nga zjarri, e zjarri shuhet me ujë, prandaj kur dikush nga ju zemërohet, le të lahet."³⁷

Unë u largova, u lava, dhe të vërtetën e tha Ebu Muslimi. Këtë nuk e kam fituar unë, as babai im, prandaj ejani dhe merrni të ardhurat tuaja.

Tregohet se Dabbe ibn Muhsan Anziu ka thënë:

"Ebu Musa Esh'shariu ishte emir i joni në Basra, e kur na mbante hutbe, do t'i falënderojë Allahut Teala e do ta lavdëronte, i dërgonte salavat Resulallahut s.a.v.s., e pastaj fillonte të lavdërojë Omerin r.a. Kjo më zemëronte. I afrohesha dhe i thoja:

- Ku e le shokun e tij, Ebu Bekrin?! Po i jep përparësi Omerit mbi Ebu Bekrin?!

Kjo u përsërit në disa namaze të xhumasë, e dikur ky i shkroi Omerit r.a., dhe u ankua:

- ...Dabbe ibn Mihsan Anzi po më kundërvihet kur unë po mbajë hutben!

Në përgjigje, Omeri r.a. i kishte shkruar:

- Dërgoje te unë!,

³⁷ Ebu Nuajm në veprën 'Hilje'.

prandaj ky më dërgoi atje. Arrita, trokita në derë, e Omeri r.a., doli para meje. Më pyeti kush jam, e kur i tregova se jam Dabbe, ai tha:

*- As marhaba, as ehlen nuk të them,
e unë i thashë:*

- Merhaba është prej Allahut, e unë as nuk kam familje, as pronë! Me çka meritova të më largosh nga qyteti im, as nuk kam bërë gjynah, as vepër të keqe?

Ai më pyeti:

*- Çka ndodhi mes teje dhe udhëheqësit tim?,
e unë i thashë:*

- Të tregoj: Kur na mbante hutbe, e falënderonte dhe lavdëronte Allahun, më pas i dërgonte salavat Resulallahut s.a.v.s., e pas kësaj bënte dua për ty. Kjo më zemëronte. I afrohesha dhe i thosha: “Ku e le shokun e tij, Ebu Bekrin?” Po i jep përparësi Omerit mbi të?!” Ai e përsëriti këtë disa xhuma, pastaj ju shkroi një letër për t’u ankuar në mua.

Omeri r.a., filloi të qajë, e tha:

- Vallahi, ti je më i udhëzuar dhe më afër të vërtetës se ai. Allahu t’i faltë gjynahet e tua. A do të më falësh ti për gabimin tim? I thashë:

- Allahu ty e mua na faltë, o udhëheqës i besimdrejtëve!

Atëherë Omeri u tërhoq prapa, e me lotë, tha:

- Vallahi, vetëm një natë e një ditë e Ebu Bekrit është më e hairit se Omeri dhe gjithë familja e tij. A do të dëshiroje që të tregoj për një natë e një ditë të tij?

*- Më trego, o udhëheqës i besimdrejtëve!
i thashë, e ai filloi të tregojë:*

- Pra, të tregoj për natën: Kur Resulallahu s.a.v.s., vendosi të dalë nga Meka për në Medine, ai u nis natën, e Ebu Bekr e shoqëroi. Fillimisht shkonte para Resulallahut s.a.v.s., e në një moment kaloi mbrapa, më pas nga ana e djathtë e Resulallahut s.a.v.s., e më pas nga e majta e tij. Resulallahu s.a.v.s, e pyeti:

- **Çfarë ka, o Ebu Bekr? Pse e bën këtë?**;

e Ebu Bekr i tha:

- O Resulallah, mendoj për ndonjë pritë, e për këtë arsye të dal përpara. Mendoj për ndjekjen, e kaloj pas teje. Nganjëherë jam djathtas, e nganjëherë majtas teje, dhe kështu bëj që të mbrojë ty;

Resulallahu s.a.v.s., ecte në majë të gishtave atë natë, këmbët iu kishin lënduar, e kur Ebu Bekr e pa këtë, e mori në krahë Resulallahun s.a.v.s., dhe arriti deri te hyrja e shpellës. E lëshoi aty dhe tha:

- Pasha Allahun, që të ka dërguar ty me të vërtetën, nuk do të hysh aty para se të hyj unë një herë, e nëse ka diçka aty, le të më godasë mua së pari;

Ebu Bekri hyri në shpellë dhe pasi u sigurua që aty nuk kishte asgjë, e futi Resulallahun s.a.v.s., brenda. Por, aty ishte një vrimë, dhe Ebu Bekri e vendosi këmbën në të, nga frika që nga aty të mos dalë diçka që do të shqetësonte Resulallahun s.a.v.s.. Nga ajo vrimë, gjarpërinjë filluan ta kafshojnë Ebu Bekrin në këmbë, dhe nga dhimbja, filluan t'i rrjedhin lotët, e Resulallahu s.a.v.s., i tha:

- **Mos u frikëso, Ebu Bekr, Allahu është me ne!**

Pas kësaj Allahu lëshoi qetësi mbi Resulallahun (s.a.v.s.) e rehati mbi Ebu Bekrin. (r.a.). Ja, kjo është ajo natë. Ndërsa dita është nga koha kur Resulallahu s.a.v.s., ndërroi jetë, dhe disa fise arabe devijuan, e thoshin: ‘Do të falim namaz, por nuk japim zeqat’. Unë shkova te Ebu Bekr, dhe nuk munda e që shkurtimisht të mos e këshilloj. I thashë:

- O zëvendës i Resulallahut s.a.v.s., bëhu miqësor dhe i butë me njerëzit!,

e ai m’u përgjigj:

- Vallë, a të jem i fuqishëm në xhahilijet, e i frikësuar në islam?! Pse të jem i mirë me ta? Resulallahu s.a.v.s., ka vdekur dhe Shpallja ka përfunduar. Pasha Allahun, nëse si zeqat nuk ma japin bile edhe një rrip që ia kanë dhënë Resulallahut s.a.v.s., do të luftoj me ta!

Nuk u pajtuam për këtë, por pasha Allahun, kishte të drejtë! Kjo është ajo ditë e tij.”

Pas kësaj, Omeri r.a., i shkroi letër Ebu Musasë dhe e qortoi.³⁸

Esme’i tregon se, kur Abdul-melik b. Mervani ishte halife, e vizitoi Atta b. Ebi Rabah, në Meke, në kohë të haxhit, e Mervani rrinte ulur në fronin e tij, rrethuar me të parët e çdo fisi.

³⁸ Bejhakui në ‘*Delailu’n-Nubavve*’ me zinxhir të dobët. Hixhrin e shënon edhe Buhariu, në transmetim nga Ajsha por në kontekst tjetër, dhe nga vet Ebu Bekr, si edhe Muslimi, ku shkruan: “Unë thashë: O Resulallah, sikur dikush prej tyre të shikojë këmbët e veta, do të na shohin nën ta, e në këtë, Resulallahu s.a.v.s., tha:

Ebu Bekr, çfarë mendon për dy persona me të cilët Allahu është i treti?

Kur e pa Atta-in, Mervani u ngrit, e mori dhe e uli në fron afër vetes, u kthye kah ai, dhe e pyeti:

- *O Ebu Muhammed, çka ke nevojë?, e Atta i tha:*

- *O udhëheqës i besimdrejtëve, frikësoju Allahut për haremin e Tij dhe të Resulallahut s.a.v.s., dhe rregullisht mirëmbaje atë harem. Frikësoju Allahut për fëmijët e muhaxhirëve dhe ensarëve, sepse falë tyre ti je ulur këtu. Frikësoju Allahut për ata që i ruajnë kufijtë, sepse ata janë mbrojtës të myslimanëve. Frikësoju Allahut edhe për ata që janë para dyerve tua dhe mos ua mbyll derën. Respekto myslimanët dhe pyet për gjendjen e tyre, sepse ti je përgjegjës për këtë.*

- *Mirë, ashtu do të veprojl,*

tha Mervani, e pas kësaj Rabbah u ngrit e u nis, por Abdulmeliku e mbajti ende, duke i thënë:

- *O Ebu Muhammed, na fole për nevojat e të tjerëve e ne për këto të dhamë fjalën, por cila është nevoja jote personale?*

- *Unë nuk kam nevojë për diçka që plotësohet nga një krijesë;*

tha Rebbah, dhe doli, e Abdulmeliku u tha të pranishmëve:

- *Zaten, kjo gjendje është që ty të nderon dhe të lartëson.*

Sipas transmetimit, Velid ibn Abdulmelik një ditë i tha portierit të vet:

- *Rri para derës dhe ftoje brenda personin e parë që kalon pranë, që të bisedoj me të.*

Portieri priti një kohë, e dikur andej kaloi Atta b. Ebi Rabbah, të cilin portieri nuk e njhte, dhe i tha:

- O plak! Hyr te udhëheqësi i besimdrejtëve, ky është urdhër i tij.

Atta hyri te Velidi, e aty ishte edhe Omer b. Abdulaziz. Kur Atta u afrua, tha:

- Es-Selamu alejke, Velid!

Velidi u hidhërua në portierin, dhe i tha:

- Mjerë ti, të urdhërova të më sjellësh këdo që të bisedojë me mua, por ti më solle këtë që nuk dëshiron as të më drejtohet me emrin ('Emiru-l-Mu'minin') të cilin Allahu e ka zgjedhur për mua!

Portieri i tregoi që askush tjetër nuk kaloi andej, e atëherë Velidi i tha Attasë të ulet. U kthye kah ai dhe filloi të bisedojë me të. Gjatë bisedës, Atta i tha:

- Kemi dëgjuar që në xhehenem ka një luginë që quhet Hebheb, e të cilën Allahu Teala e ka përgaditur vetëm për sundimtarët që kanë qenë të padrejtë në sundimin e tyre.

Kur i dëgjoi këto fjalë të tij, Validi u alivanos, e kishte qenë ulur lartë, dhe ra pa vetëdije, në zverk. Omer ibn Abdulaziz i tha Attasë:

- E vrave udhëheqësin e besimtarëve!,

e Atta e kapi Omerin për krah, e shtrëngoi fort, dhe i tha:

- Omer, gjendja është serioze, dhe kërkon seriozitet!

Atëherë u ngrit, dhe shkoi. Kemi dëgjuar që Omer ibn Abdulaziz më vonë paska thënë:

"Plot një vit kam ndjerë dhimbje në krah nga shtrëngimi i tij!"

Ibn Ebi Shumejle, i njohur për maturinë dhe ndershmërinë e tij, hyri me një rast te Abdulmelik b. Mervani, e kur Abdulmeliku i tha të flasë, ky ia ktheu:

- *Çka të flas, kur e di se gjithçka që njeriu flet sjellë të këqija, përpos asaj që është për Allahun.*

Abdulmaliku filloi të qajë, dhe tha:

- *Padyshim! Por njerëzit prapë këshillohen mes vete dhe i japin propozime njëri-tjetrit.*

Atëherë Ibn Ebu Shumejle, tha:

- *O udhëheqës i besimdrejtëve, në Ditën e Gjykimit, nga vuajtja e tmerrshme e asaj dite dhe nga pamjet e qarta të shkatërrimit do të shpëtojë vetëm ai që mposhtë dëshirat e nefsit për rizanë e Allahut Teala.*

Abdulmaliku prapë filloi të qajë, dhe tha:

- *Këto fjalë do t'i mbajë si mësim para syve, sa të jem gjallë!*

E Ibn Aishe ka treguar:

“Haxhaxhaxh një herë ftoi fakihët e Basrës dhe Kufes, hymë te ai, e i fundit hyri Hasani Basriu. Haxhaxhaxh tha:

- *Mirë se erdhe Ebu Seid, këndeje, këndeje;*

dhe kërkoi një ulëse, e vendosi para minderit të tij, dhe Hasani u ul aty. Atëherë Haxhaxhaxh filloi të flasë me ne dhe të na parashtrojë pyetje. Kur u përmend Ali ibn Ebu Talib r.a., filloi të flasë keq për të, e edhe ne, duke iu përshtatë qejfit të tij, e për t'u mbrojtur nga të këqijat e tij, folëm kundër Alisë r.a.,. Hasani gjatë gjithë kohës heshtte, duke kafshuar gishtin. Haxhaxhaxh e pyeti: “

- *Pse po heshtë?*

- *E për çfarë mund të flasë unë?*

- *Çfarë mendon për Ebu Turabin (hazreti Alinë)”*

- Kam dëgjuar që Allahu Teala thotë:

“E Kiblen nga e cila ti u drejtove nuk e bëmë për tjetër, vetëm se për të provuar atë që shkon pas të dërguarit, nga ai që kthehet prapa, ndonëse kjo ka qenë vështirë (për disa), por jo edhe për ata që Allahu i ka udhëzuar.. Allahu nuk është që t'ua humbë besimin tuaj. S'ka dyshim se Allahu është shumë i butë dhe mëshirues ndaj njerëzve.” (2-Bekare: 143).

- Alia është nga besimtarët që Allahu i udhëzoi në rrugë të drejtë, prandaj them: Ai është nip i Resulallahut s.a.v.s., iu bë edhe dhëndër përmes bijës së tij, i ishte personi më i dashur, ishte i pari në nga gjërat e bekuara që ia dha Allahu, e që as ti as dikush tjetër nuk mund t'ia heq këto cilësi të tij. Them se, nëse Alia ka pasë ndonjë lëshim, i mjafton Allahu për ta dënuar. Pasha Allahun, për Alinë nuk gjej qëndrim më të drejtë se ky.

Atëherë u mërrol dhe shikoi fytyrën e Haxhaxhaxhit, e ky kërceu i zemëruar nga minderi. Hyri në dhomën tjetër, e ne u larguam.”

Amir esh-Sha'bi tutje tregon:

“E kapa Hasanin për dore, e i thashë:

- Ebu Seid, ke zemëruar udhëheqësin.

- Largomu, Amir! A frikësohesh ti të flasësh të vërtetën kur pyetesh, apo heshtë, që të shpëtosh veten?

- Ebu Seid, unë ato fjalë i thashë nga detyrimi.

- Atëherë ky është argumenti më i fortë kundër teje, dhe më së shumti e tregon papërgjegjësinë tënde!”

Me një transmetim tjetër, Haxhaxhaxhi ftoi Hasanin, e kur ky erdh, e pyeti:

- *A je ti ai që thotë: "Allahu i vraftë ata që për dinarë e dërhëmë vrasin njerëz"?*

- *Po, u përgjigj Hasani.*

- *Çfarë të shtyu të thuash kështu?*

- *Obligimet që dijetarët i morën prej Allahut për t'ju treguar të drejtën njerëzve, e jo për t'i fshehur.*

- *Hasan, ndale gjuhën, dhe ruaju që të mos dëgjoj për ty diçka që nuk më pëlqen, e të këpus kokën!"*

Sipas transmetimit Halid ez-Zijad'i u soll para Haxhaxhaxhit, dhe ky e pyeti se a është ai vërtetë Halidi. Ky pohoi, dhe shtoi:

- *Pyet çfarë të duash; jam obliguar para Allahut Teala te Mekami Ibrahim për tri gjëra: nëse pyetem, sigurisht do të them të vërtetën; nëse jam në sprovë, do të duroj; dhe për jetën do të jem falënderues.*

- *Çfarë mendon për mua?*

- *Mendoj se ti je një nga armiqtë e Allahut në Tokë, i thyen ndalesat e Allahut, vret bazuar në dyshime.*

- *E çfarë thua për udhëheqësin e besimtarëve, Abdulmelik ibn Mervanin?*

- *Ai është gjynahqar më i madh se ti, ti je vetëm një nga gjynahet e tij!*

- *Dënojeni me vuajtje!,*

urdhëroi Haxhaxhaxh, dhe e dënuan ashtu që dikur i çanë edhe stomakun, i vendosën kripë në plagë të gjallë, e lidhën me litarë e në fund filluan edhe t'ia nxjerrin zorrët, deri sa nuk iu dërmua trupi.

Nuk e dëgjuan të thotë asnjë fjalë. I thanë Haxhaxhaxhit që është në prag të vdekjes, e ky urdhëroi ta nxjerrin jashtë e ta lëshojnë në pazar.

Më vonë, Xhaferi ka treguar:

“Iu afrova me një mik të tij, dhe e pyetëm se a i ka nevojë për diçka, e ai na kërkoi pak ujë, dhe duke pirë ujë dha shpirt. Ishte tetëmbëdhjetë vjeqar, Allahu bëftë rahmet mbi të.”

Tregohet se Omer b. Hebire, vali i Irakut, i mblodhi fakihët nga Basra, Kufa, Medine dhe Shami, dhe filloi t’ju parashtrojë pyetje. Foli me Amir esh-Sha’biun, dhe e pa se për çfarëdo që e pyeste, ky kishte njohuri. Më pas u kthye kah Hasan Basriu, e pyeti edhe atë, e pas përgjigjeve të tij, tha:

- Këta janë ata dy! Ky është dijetari i Kufasë, esh-Sha’biu, e ky dijetari i Basrasë, Hasani!

Urdhëroi që t’i largojnë të tjerët, e mbeti vetëm me ata dy. Atëherë iu drejtua Esh-Sha’biut:

- Ebu Amr, unë jam prefekti i Irakut dhe përfaqësues i halifes këtu, jam person që më është urdhëruar të nënshtrohem atij. Jam në sprovë nga ata që më janë besuar, të drejtat e tyre janë obligimi im. Unë jam i lumtur të kujdesem për ta, të punoj që të përparojnë dhe vazhdimisht t’i këshilloj. Nganjëherë ndodhë të kuptoj për ndonjë grup gjëra që nuk më gëzojnë, e atëherë e ndali një pjesë nga fitimi i tyre dhe e vendosi në arkën e shtetit. Qëllim e kam t’ju përmirësoj gjendjen e tyre dhe t’ju kthej atë pjesë, por halifeja e ka kuptuar që i kam ndaluar e më ka shkruar të mos i kthej. Nuk jam në pozitë të refuzoj urdhrin e tij, por as të zbatoj çfarë ka shkruar.

Unë jam vetëm një person që është urdhëruar të jetë i nënshtruar. A kam përgjegjësi në këtë situatë e në të ngjashme, kur qëllimin e kam siç e tregova?

Esh-Shabi i tha:

- Allahu ta dhashtë të mirën, o vali! Sulltani është si baba e ti je si evladi i tij. Babai për evladin merr vendim të drejtë, por edhe gabon.

- Elhamdylillah!, tha Hebire. I pëlqyen këto fjalë, fytyra i qeshi, e më pas iu kthye Hasanit, dhe e pyeti:

- E çfarë thua ti, Ebu Seid?,

e Hasani tha:

- E dëgjova valiun, tregoi se është vali i Irakut dhe përfaqësues i halifes, se është urdhëruar t'i nënshtrohet atij, se është në sprovë nga banorët që i janë besuar, të drejtat e tyre janë obligim i tij, e ka për detyrë t'i këshillojë e të punojë që ata të përparojnë, e unë e kam dëgjuar Abdurrahman b. Semur Kurejshin, as'hab i Resulallahut s.a.v.s., duke treguar se Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Kujt i jepet detyra e udhëheqësit, e ky nuk këshillon, Allahu nuk do t'a lejojë të hyjë në Xhenet”,

e valiun tha se u ka ndaluar nga të ardhurat duke u dëshiruar të mirën e që përsëri të jenë të nënshtruar, se halifeja e ka kuptuar këtë, dhe i urdhëroi që të mos e kthejë shumën e ndaluar, e ky nuk mundet as të refuzojë urdhrin e halifes, e as të zbatojë atë që halifeja ka shkruar. Por, e drejta e Allahut është më e rëndësishme se të drejtat e halifes, nënshtrimi Allahut është më i rëndësishëm! Nuk ka nënshtrim ndaj krijesës nëse me këtë i bëhet gjynah Krijuesit.

Krahaso letrën e halifes me Librin e Allahut Teala; nëse sheh se është në pajtim me Librin e Allahut, pranoje, e nëse sheh se është e kundërt me Librin e Allahut, refuzoje! O biri i Hebirit, frikësoju Allahut, shpejt të vjen një përfaqësues nga Rabbi i botëve e të largon nga minderi yt, të nxjerrë nga dhomat e pallatit për në ankthin e varrit. Hudhe pas shpine pushtetin dhe dynjallëkun tënd, e kthehu kah Rabbi yt. Mjaftohu me veprimet tua. O biri i Hebirit, Allahu gjithsesi se të mbronë nga Jezidi, por Jezidi nuk të mbronë nga Allahu. Vendimi i Allahut është mbi të gjitha vendimet tjera dhe nuk mund të nënshtrohesh në atë me çka kundërshton urdhrin e Allahut. Po të paralajmëroj në dënimin e Tij, që nuk i anashkalon keqbërësit.

Atëherë, Hebire tha:

- O plak, të kesh më shumë kujdes kur flet për udhëheqësin e besimtarëve, sepse ai posedon dituri, zgjuarsi, dhe prestigj! Allahu Teala i ka dhënë pushtet mbi këtë ummet, sepse e ka ditur çfarë është, e ka njohur të mirën dhe qëllimin e tij.

E në këtë, Hasani u përgjigj duke thënë:

- O biri i Hebirit, dhënia e llogarisë po të vjen pas, kamxhik pas kamxhiku, zemërim pas zemërimi, e Allahu Teala di atë që bën ti. O biri i Hebirit, nëse e takon një person që të jep këshillë për imanin tënd e të udhëzon në atë që të pret në ahiret, kjo është më e mirë për ty, se të takosh dikë që të mashtron e të jep shpresë të rrejshme.

Ibn Hubejre u ngrit me fytyrë të mërrolur e të skuqur. Esh-Sha'biu tha:

- *Ebu Seid, e hidhërove udhëheqësin dhe na e këpute mirësinë e tij e lidhjet e mira me të.*

- *Largomu nga sytë Amir!, i tha Hasani.*

E Esh-Sha'biu tregon: *"I dërgova më pas Hasanit dhurata të vlefshme e të rralla për t'ia hequr zemërimin. Ai kishte pozitë të lartë, e neve na përbuzte dhe rrinte anash. Ishte personi i duhur për atë që bënte, e edhe ne meritonim që të sillej me ne ashtu. Në mesin e dijetarëve tjerë, Hasani më dukej si një at arap në mesin e kuajve me gjak të lig. Nuk ka ndodhur ndonjë mbledhi, e të mos na e kalonte. Ai fliste për rizanë e Allahut Teala, ne për t'iu afruar sundimtarëve."*

Pas gjithë kësaj, Esh-Shabiu ka thënë: *"Pas këtij takimi kam marrë vendim që kurrë nuk do të vizitoj sundimtarët për të fituar përkrahjen e tyre."*

Muhammed b. Vasi e vizitoi Bilall b. Ebu Burdan, që ishte vali dhe kadi i qytetit Basra, dhe e pyeti se çka mendon për kaderin, në çka ky iu përgjigj:

"Shiko banorët e varrezave, ata nuk merren me kaderin."

Imam Shafiu tregon se axha i tij, Muhammed b. Alia ka thënë:

"Isha te udhëheqësi i besimdrejtëve, Ebu Xhafer Mensuri, e aty ishte ishte edhe Ibn Ebi Zuejb. Drejtues i Medines në atë kohë ishte Hasan b. Zejd. Erdhën pjesëtarët e fisit Gifar, e filluan t'i ankohen Ebu Xhaferit për Hasan b. Zejdin. Në këtë, Hasani tha:

- O udhëheqës i besimdrejtëve, pyet për ta Ibn Ebi Zuejbin.

E kur ky e pyeti, Ibn Ebi Zuejbi tha:

- E dëshmoj që këta shumë i dëmtojnë njerëzit dhe i shqetësojnë ata.

- E dëgjuat!,

ju tha Ebu Xhaferi, e pjesëtarët e fisit Gifar thanë:

- O udhëheqës i besimtarëve, pyete për Hasan b. Zejdin!

Dhe kur Ebu Xhaferi e pyeti për Hasanin, Ibn Ebi Zuejbi tha:

- Dëshmoj kundër tij që ai nuk qeveris me drejtësi, por sipas dëshirës së vet.

- Ti e dëgjove Hasan se çka tha për ty ky njeri i mirë.

Atëherë, Hasani i tha:

- O udhëheqës i besimtarëve, pyete tash për vete! Pasi që e pyeti, Ibn Ebi Zuejbi tha:

- Falëm mua, e mos më pyet.

- Pashë Allahun, të lutem, tregom!

- Më lutesh me Allahun, sikur nuk e njeh veten.

- Pasha Allahun, do të më tregosh!

- Dëshmoj se e ke grabitur këtë pasuri pa të drejtë, dhe se ia dhuron atij që nuk i takon. Gjithashtu, deklaroj se zullumi është përhapur para dyerve tua.

Ebu Xhaferi u ngrit nga vendi, e rrëmbeu Ibn Ebi Zuejbin për fyti, dhe i tha:

- Pasha Allahun, deri sa humba kohë me ty këtu, do të kisha pushtuar Persinë, Bizantin, Dejlemin e Turqinë!

E në këtë, Ibn Ebi Zuejbi, tha:

- Udhëheqës i besimdrejtëve, Ebu Bekri dhe Omeri kanë sunduar, merrnin atë që u takon, dhe e ndanin drejtë, dhe e kapën për fyti Persinë e Bizantin e ua shkatërruan fuqinë.

Atëherë Ebu Xhaferi e shliroi dorën me të cilën e mbante për fyti, e la të lirë, dhe tha:

- Pasha Allahun, sikur mos ta dija që ti je i sinqertë, do të kisha vrarë!

Ibn Ebi Zuejbi ia ktheu:

- Pasha Allahun, o udhëheqës i besimdrejtëve, po të këshilloj për shkak të birit tënd, Mehdisë.

Më vonë dëgjuam se kur Ibn Ebi Zuejbi u largua nga Mensuri, u takua me Sufjan Sevrinë, e ky i tha:

- Ebul-Haris, më pëlqeu si fole me atë zullumqar, por më shqetësoi që the se ajo ishte për djalin e tij, Mehdinë.

E në këtë, Ibn Ebi Zuejbe tha:

- Allahu të faltë, Ebu Abdullah! A nuk jemi ne Të gjithë në udhëzim?

Abdurrahman b. Amr Evzai³⁹ tregon se, deri sa ishte duke banuar në bregdet të Bejrutit, Ebu Xhafer Mensur, udhëheqës i besimdrejtëve, i dërgoi ftesë, e ky iu përgjigj ftesës, dhe vazhdon të tregojë:

“Kur mbërrijta te ai, i dhashë selam si halife që ishte, ai ma ktheu selamin, kërkoi nga unë të ulem, e më tha:

- Çfarë po të pengon që të na vizitosh, o Evzai?

- E çfarë dëshiron, o udhëheqës i besimdrejtëve?

- Dua të marr dituri nga ju;

³⁹ Evza ishte Imam i fikhut dhe hadithit i popullit të Shamit. Jetonte në periferinë e Dimish’kut, pastaj u vendos në Bejrut.

e unë i thashë:

- Dëgjo halife, e mos harro diçka nga kjo që të them.

- Si të harroj kur unë këtë po e kërkoj nga ti, për këtë arsye të dërgova ftesë dhe për këtë arsye të drejtohem!

- Frikësohem se do t'i dëgjosh fjalët, por nuk do të veprosh sipas tyre.

Atëherë m'u vërsul roja me dorën mbi shpatë, por Mensuri e ndaloj, duke i thënë:

- Këtu është vend i shpërblimit, e jo vend i dënimit!

Atëherë shpirti m'u shlirua, dhe fillova të flasë:

- O udhëheqës i besimdrejtëve, Mekhuli më ka treguar fjalët e Atijj ibn Bishr, se Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Robit të Allahut që i vije një këshillë për iman nga Allahu Teala, këtë e ka mirësi të ofruar nga Allahu, dhe nëse e pranon këshillën me falënderim dhe e zbaton – kjo është shumë e mirë, por nëse jo, kjo bëhet dëshmi e Allahut kundër tij se me këtë ai do të shtojë gjynahet e veta, e Allahu do të shtojë urrejtjen daj tij!”⁴⁰

O udhëheqës i besimdrejtëve, Mekhuli gjithashtu më ka treguar edhe fjalët e Atijj ibn Jasir, se Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Asnjërit prej udhëheqësve i cili vdes duke tradhëtuar njerëzit pranë vetes, Allahu nuk do ta lejojë të hyjë në Xhennet”⁴¹

⁴⁰ Shënon Ibn Ebi'd - Dynja në veprën 'Mevaizu'l-Hulefa'.

⁴¹ Shënon Ibn Ebi'd - Dynja në veprën 'Kamil', të përmendur nga Ibn Adijj, si pjesë e biografisë së Ahmed ibn Ubejd.

O udhëheqës i besimdrejtëve, kush e përbuzë të vërtetën, e përbuzë Allahun, sepse Allahu është një e vërtetë e qartë. Allahu Teala ka zbutur zemrat e myslimanëve që të zgjedhin ty për udhëheqës të tyre, për shkak të lidhjeve tua fisnore me Resulallahun s.a.v.s.; mbroji myslimanët me dashamirësi dhe mëshirë. Ata edhe te Allahu edhe te njerëzit janë të vlefshëm dhe meritojnë që t'i qeverisësh ata me drejtësi, që të zbatosh drejtësinë e t'ju fshehësh turpet. Mos u mbyll dyert para hundëve, e as mos ngrit pengesa para tyre, gëzohu për mirësitë që u jënë dhënë atyre, dhe pikëllohu për të këqijat që i godasin.

O udhëheqës i besimdrejtëve, po merresh vetëm me veten, e nuk po kujdesesh për të tjerët që janë nën kujdesin tënd, të kuq e të zinj, myslimanë e jomyslimanë. Secili prej tyre e ka hisen e vet në drejtësi tek ti. Çfarë do të ndodhë me ty kur mes tyre të ngriten grup pas grupi, e secili të ankohet në ndonjë problem që ti u ke shkaktuar, ose në ndonjë padrejtësi që ti e ke mundësuar?!

O udhëheqës i besimdrejtëve, Mekhuli më ka treguar edhe fjalët e Urva b. Ruvejm, që ka thënë:

“Resulallahu s.a.v.s., kishte në dorë një misvak, me të cilën po pastronte dhëmbët, e kjo shkaktonte frikë te hipokritët, prandaj i erdhi Xhebraili a.s., e i tha:

“O Muhammed, çfarë misvaku është ajo me të cilën po i thyen zemrat e pasuesve tu, dhe ua mbushë zemrat me frikë?”⁴²,

e si do të jetë gjendja e atij që atyre ua rrjepë lëkurën, ua derdhë gjakun, ua rrëzon shtëpitë e i dëbon nga vendbanimet e tyre, dhe ata janë vazhdimisht në frikë nga ai?!

O udhëheqës i besimtarëve, Mekhuli më ka treguar edhe fjalët e Zijad b. Xherijes, ky të Harisit, e ai të Habib b. Meslemes, se Resulallahu s.a.v.s., kërkoi që t'i hakmirren për shkak të një gërvishje që Resulallahu s.a.v.s., pa qëllim ia kishte shkaktuar një beduini, prandaj i erdhi Xhebraili a.s., e i tha:

“O Muhammed, vërtetë Allahu nuk të ka dërguar të të pëlqejë vetja, as imponues”,

prandaj Resulallahu e ftoi beduinin që t'ia kthejë goditjen, e beduini i tha:

- Tashmë të kam falur ty, që më je më i dashur se babai e nëna, dhe kurrë nuk do të godas, më parë i marr vetes jetën,

e pas kësaj Resulallahu bëri dua për të.⁴³

O udhëheqës i besimdrejtëve, bëj mirë për vete, dhe ofroi vetes siguri te Rabbi yt. Kërko xhennetin, gjerësitë e të cilit janë qiejt dhe Toka, dhe për të cilin Resulallahu s.a.v.s., thotë:

⁴² Shënon Ibn Ebi'd- Dynja.

⁴³ Shënojnë Ibn Ebi'd- Dynja, Ebu Davud dhe Nesai

“Një hise e xhennetit vetëm sa shigjeta juaj, është më e vlefshme se kjo dynja dhe gjithë çka ka në të.”⁴⁴

O udhëheqës i besimdrejtëve, sikur pushteti t’ju kishte mbetur atyre që ishin para teje, ty as nuk do të takonte. Njëjtë nuk do të mbetet as ty, e askujt tjetër.

O udhëheqës i besimdrejtëve, a e di se çfarë është treguar nga gjyshi yt Abdullah b. Abbasi (r.a.) për këtë ajet:

“Çfarë është ky libër që nuk paska lënë asnjë gjynah, të madh apo të vogël, pa e shënuar atë” (18-Kefh: 49)?

Ka thënë se gjynah i vogël është buzëqeshja, e gjynah i madh të qeshurit me zë, e ku janë tek veprat e duarve e të gjuhës! O udhëheqës i besimdrejtëve, kam dëgjuar që Omer b. Hattab r.a., ka thënë:

“Sikur edhe një qengj i vogël të rrëshqet e bie në Eufrat, frikësohem se do të pyetem për të”,

e si është gjendja e atij që nuk vepron me drejtësi, e është ulur në shilten e Omerit (ra.)?!

O udhëheqës i besimdrejtëve, a e di çka është thënë në interpretimin e këti ajeti:.

“O Davud, Ne të kemi bërë sundimtar (halife) në tokë, prandaj gjyko ndërmjet njerëzve me të drejtë dhe, mos shko pas pasionit tënd, se ai (pasioni) të largon nga rruga e Allahut!” (38: Sad-26)

⁴⁴ Buhariu nga Enesi, por në version tjetër.

Në Zebur, Allahu Teala thotë:

“O Davud, kur dy palë ulen para teje, e ti anon kah njëri prej tyre, assesi në vete mos dëshiro që e drejta të jetë në anën e tij dhe që ky të fitojë mbi tjetrin, sepse kjo të fshinë nga peygamberët e Mi, e atëherë nuk do të jesh lajmëtar i Imi, e as nuk do të kesh ndonjë nder tjetër. O Davud, Unë i kam bërë peygamberët e Mi çobanë të robëve të Mi, si çobanët e deveve, sepse ata dinë të kujdesen dhe janë të butë, e i rregullojnë ashtin e thyer kafshës, e i sjellin ato tek bari e uji.”

O udhëheqës i besimdrejtëve, ti je sprovuar me detyrën e cila, sikur t’i ofrohet qiejve, Tokës e kodrave, ato do të refuzonin e do të nguronin nga kjo.

O udhëheqës i besimdrejtëve, më ka treguar Jezid b. Xhabir, nga Abdurrahman b. Ebu Amre el-Ensari që Omer b. Hattab r.a., e caktoi një ensar të mbledhë zeqatin. Pas disa ditësh e pa në shtëpi, dhe e pyeti:

- Çfarë të pengoi të fillosh punën? A nuk e dije se për të ke shpërblimin si një luftëtar në rrugë të Allahut?

- Jo, nuk e dija. Por e kam dëgjuar Resulallahun s.a.v.s., të thotë:

“Secili udhëheqës që bën ndonjë punë të interesit të përgjithshëm do të sillet Ditën e Gjykimit me duar të lidhura për qafe, dhe vetëm drejtësia e tyre mund t’ju zgjidhë duart. Do të vendosen në urë përmbi xhehenem, që do të luhatet shumë, ashtu që secila pjesë e trupit do t’i lëvizë këtij nga vendi, e pas kësaj do të japë llogari.

Nëse ka vepra të mira, do të shpëtojë falë mirësisë së tij, e nëse ka bërë vepra të këqija, ajo urë do të shembet e do të hudhet poshtë xhehenemit bashkë me të, për shtatëdhjetë vjet.⁴⁵

Omeri e pyeti se nga kush e ka dëgjuar këtë, e ai i tregoi se e ka dëgjuar nga Ebu Dherr dhe nga Selmani. Omeri (r.a.) atëherë i ftoi këta persona, i pyeti, dhe ata e konfirmuan që këtë e kanë dëgjuar nga Resulallahu s.a.v.s., e Omeri tha:

- Vaj halli yt Omer! Kush pranon të bëhet udhëheqë me gjithë këto rreziqe?

Ebu Dherr tha:

- Ai, të cilit Allahu Teala ia lëshon hundën dhe fytyrën e bukur për tokë.

Atëherë, Ebu Xhafer Mensuri mori shaminë dhe ia vendosi vetes mbi fytyrë, e më pas qau e vajtoi, sa që më bëri edhe mua të qajë, e pastaj i thashë:

- O udhëheqës i besimdrejtëve, gjyshi yt Abbasi kërkoi nga Resulallahu s.a.v.s., të udhëheqë me Mekën, Taifen ose Jemenin, e Resulallahu s.a.v.s., i tha:

“O Abbas, axha i Pejgamberit, për shpëtimin e shpirtit, më mirë je të mos kesh pushtet.”⁴⁶

⁴⁵ Shënon Ibn Ebi'd - Dynja në veprën 'Mevaizu'l-Hulefa', ndërsa Taberani në transmetimin e Suvejd ibn Abdulaziz nga Jesar Ebul-Hakem, me dallime të vogla.

⁴⁶ Shënon Ibn Ebi'd - Dynja në veprën 'Mevaizu'l-Hulefa' si hadith *mu'dal*, pa zinxhir të transmetuesve, ndërsa Bejhekiu me zinxhir të pakëputur të transmetuesve, nga Xhabiri, e si hadith *mursel* nga Ibnul-Munkedir, the thotë se transmetimi *mursel* është më i besueshmi.

Kjo është këshillë e Resulallahut s.a.v.s., për axhën e vet dhe shprehje e dhembshurisë për të. E gjithashtu i ka thënë që te Allahu Teala asgjë nuk mund t'i ndihmojë, kur Allahu i shpalli:

“Paralajmëroje farefisën tënd më të afërm” (26-Shuara: 214), duke thënë atëherë:

“O Axha Abbas, halla Sofija, Fatime - bija e Muhammedit, unë te Allahu nuk mund të ju ndihmoj, unë përgjigjem për veprat e mia, ju për tuajat.”⁴⁷

Dikur, Omer b. Hattab r.a., pat thënë: “Qeverisjen me drejtësi të punëve të njerëzve mund ta marrë mbi vete vetëm ai që është i mençëm, i fuqishëm, që ka besim (iman) të fortë, te i cili nuk shihen paturpësitë, prej të cilit nuk ka frikë se mund të bëj ndonjë dëm dhe që në veprimin e tij në rrugë të Allahut nuk frikësohet nga qortimi i askujt”.

E gjithashtu ka thënë: “Ka katër lloje sundimtarësh: i pari është sundimtari i fuqishëm, që kontrollon edhe veten edhe nëpunësit. I tilli është si luftëtar në rrugë të Allahut; rahmeti i Allahut Teala është mbi të. I dyti është sundimtari i dobët, e kontrollon veten, por nuk mund të kontrollojë nëpunësit, për shkak të dobësive që ka. Ai është në prag të shkatërrimit, pos nëse Allahu nuk e mëshiron. I treti është sundimtari që i kontrollon nëpunësit, por veten nuk e kontrollon. I tilli është zullumqar, për të cilin Resulallahu s.a.v.s., ka thënë:

“Çobani më i keq është zullumqari i pamëshirshëm. Ai është i vetmi që shkatërrohet”⁴⁸;

⁴⁷ Ibn Ebi'd-Dynja

dhe, i katërti është sundimtari që nuk kontrollon as veten e as nëpunësit dhe këta do të shkatërrohen së bashku.”

Kam dëgjuar, o udhëheqës i besimdrejtëve, që Xhebraili a.s. erdhi te Resulallahu s.a.v.s., dhe tha:

- O Dërguari i Allahut, të erdha në kohën kur Allahu i urdhëroi gjyrykut që të ndez zjarrin e xhehenemit.

Resulallahu s.a.v.s., i tha:

- O Xhebrail, më përshkruaj xhehenemin!

Xhebraili tha:

- Allahu Teala urdhëroi të ndezet xhehnemi, dhe e ndezën zjarrin për njëmijë vjet, deri sa nuk u skuq, e pastaj e ndezën edhe njëmijë vjet, e u bë i verdhë, pastaj e ndezën edhe njëmijë vjet tjera, e u bë i zi, e tash është i zi dhe i errët. Shkëndijat e zjarrit të tij nuk kanë dritë, e as flaka nuk i shuhet. Pasha Atë që të ka dërguar me të vërtetën, sikur rrobat e xhehenemlive të ju tregohen banorëve të dynjasë, të gjithë do të vdisnin! E sikur vetëm një kovë e pijes së tyre të derdhet në të gjithë ujrat e dynjasë, do të vdiste secili që do ta shijonte ujin. Sikur vetëm një hallkë e xhehenemit të vendoset në një mal, të gjitha malet e dynjasë do të shkriheshin. Sikur dikush të futet në xhehenem, e më pas të nxjerret prej aty në dynja, të gjithë banorët e dynjasë do të vdisnin nga aroma e keqe e tij dhe nga deformimi i trupit e eshtrave të tij.

⁴⁸ Shënon Muslimi nga Aiz ibn Amr el-Muzenijj me zinxhir të pakëputur të transmetuesve, derisa te Ebu Dun’ja dhe Evzaiu është *mu’dal*, siç e cekë autori.

Resulallahu s.a.v.s. filloi të qajë, e duke e parë atë, filloi të qajë edhe Xhebraili a.s., dhe e pyeti:

- A po qanë, o Muhammed, e ty t'u kanë falur gjynahet e shkuara, e edhe ato që do të vijnë?

- E si pra të mos jem rob falënderues?! E pse ti po qanë o Xhebrail, kur ti je i besueshëm, të cilit Allahu ia besoi Shpalljen?

- Frikësohem të mos përfundoj si Haruti e Maruti, dhe kjo më ndalon të jem i sigurt me pozitën që tash kam te Rabbi im.

Dhe vazhduan ashtu të qajnë të dy, deri sa nuk u thirrën nga qielli:

“O Xhebrail e Muhammed! Allahu Teala vërtetë ju ka siguruar të mos bëni gjynah për të cilin do t’ju dënonte. Përparësia e Muhammedit mbi të gjithë pejgamberët është si përparësia e Xhebrailit mbi të gjithë melaiket.”

Kam dëgjuar, o udhëheqës i besimdrejtëve, se Omer b. Hattabi r.a., ka thënë:

“O Allah, kur të ulen palët e ngatërruara para meje, e Ti e di se unë do të brengosem më shumë për atë që e ka shtrembëruar të vërtetën, qoftë ai i afërm i imi apo jo, mos më jep afat, as sa qel e mshel sytë.”

O udhëheqës i besimdrejtëve, vështirësia më e madhe është zbatimi i urdhrave të Allahut Teala, e nderi më i lartë është devotshmëria.

Ai që kërkon dinjitet përmes ibadetit, Allahu do ta lartësojë e do ta bëjë të dinjitetshëm, e kush e kërkon përmes kundërshtimit të urdhrave të Allahut Teala, Allahu do ta shtypë e do ta poshtërojë. Kjo është këshilla ime për ty dhe selam të qoftë.

Atëherë u nisa, e ai më pyeti se ku po shkoj.

- Më jep leje të kthehem te fëmijët, në vendin tim.

- Jam falënderues për këshillat dhe i pranoj ato, e Allahu udhëzon në të mirë dhe ndihmon për të mirën. Nga Ai ndihmë kërkoj dhe tek Ai mbështetem. Allahu më mjafton.

- Mos më privo nga këshillat e këtilla, sepse fjalët tua pranohen dhe në këshillat tua nuk dyshohet. Të premtova që ashtu do të veproj, të qoftë rruga e mbarë e mirupafshim.”

Muhammed b. Mas’ab tregon se Ebu Xhaferi urdhëroi që Evzait t’i jepen para për rrugë, por ky nuk i pranoi. Pat thënë që nuk i duhen dhe që nuk i ka shitur këshillat për të mira të kësaj bote. Edhe në këtë mënyrë Mensuri e kuptoi se çfarë personi ishte.

Ibnul-Muhaxhir tregon:

“Halife Mensuri erdhi në Meke për haxh. Bënte tavaf deri në sabah e falte namaze, e të tjerët as që e dinin kush është. Kur shfaqej agimi, kthehej në vendin e vet, e muezinët vinin dhe i jepnin selam. Këndohej ezani e ai bëhëj imam i xhematit. Një herë doli herët në agim, dhe deri sa bënte tavaf, e dëgjoi një person duke thënë:

- O Allah, të ankohe në paraqitjen e zullumit dhe fesatit në Tokë, dhe në lakminë dhe mashtrimin që janë futur mes njerëzve dhe drejtësisë.

Mensuri e shpejtoi hapin që t'i mbushë veshët me fjalët e tij, e më pas doli dhe u ul në një qoshe të haremit, dhe dërgoi dikë që ta ftojë. Lajmëtari erdhi te ky personi dhe i tha që t'i përgjigjet ftesës së udhëheqësit të besimdrejtëve. Personi i dha selam Haxher-i Esved-it, doli nga tavafi, i fali dy reqate, dhe u nis me lajmëtarin te Mensuri. Kur arriti, i dha selam Mensurit. Mensuri e pyeti:

- Çfarë po dëgjoj prej teje, se janë paraqitur zullumi e fesati në Tokë dhe se lakmia e mashtrimi janë futur në mes të njerëzve dhe drejtësisë? Pasha Allahun, ato fjalë më mbushën veshët e më kanë dëshpëruar.

Atëherë, personi tha:

- O udhëheqës i besimdrejtëve, nëse më ofron siguri, do të njoftoj hollsishtëm për gjërat e rëndësishme, e nëse jo, do të përgjigjem shkurtimisht e do të ndalem te vetja, sepse edhe aty ka çka më preokupon.

Dhe pasi që Mensuri i tha se është i sigurt, ky tha:

- Ai te kush ka hyrë lakmia, ashtu që e ka kthyer kundër drejtësisë e kundër ndalimit të zullumit e fesatit në Tokë je ti!

- Mjerë ti për vete, si ka hyrë lakmia te unë, kur në dorë e kam edhe arin edhe argjendin, dhe gjithçka tjetër është në urdhrin tim?

- O udhëheqës i besimdrejtëve, kush ka më shumë lakmi se ti? Allahu Teala vërtetë t'i ka besuar punët dhe pronën e myslimanëve, e ti i le anash punët e tyre, e u zhyte pas mbledhjes së pronës së tyre.

Mes teje dhe tyre ke ndërtuar pengesë nga gëlqerja e tullat, me dyer prej hekuri e me roje të armatosura, dhe aty je mbyllur, në mbrojtje prej tyre. Ke dërguar nëpunësit tu që të mbledhin pronë e tatim, për vezirë e ndihmës tu ke zgjedhur zullumqarë që, nëse ti harron diçka nuk të përkujtojnë, e nëse të kujtohet, nuk të ndihmojnë në atë punë. Ti u jep fuqi në bërje të zullumit ndaj njerëzve duke u ndihmuar me mall, kuaj e armatim. Ke urdhëruar se te ti mund të vijnë vetëm të njohurit, që vet i ke zgjedhur, e nuk lejon të afrohet në derën tënde ai që i është bërë padrejtësia, i vuajturi, i urituri, i zbathuri, i dobëti as fukaraja, e secili e ka hisen e vet me të drejtë në këtë pasuri. Kur ata që i ke veçuar për vete të shohin që ju ke dhënë përparësi ndaj njerëzve tjerë dhe ke urdhëruar që të mos pengohen për të hyrë tek ti, kur shohin si e merr hisen e huaj e nuk e ndanë, thonë:

‘Ky e ka tradhtuar Allahun, e pse mos ta tradhtojmë ne atë, e ai na ka dhënë mundësinë?’

Valitë të sjellin për njerëzit vetëm ato informata të cilat ata dëshirojnë që t’i dëgjosh. Kur mori hov kjo gjendje, populli filloi t’i shohë ata si me ndikim, dhe t’ju frikësohet. Të parët që kanë filluar të marrin rryshfet janë zyrtarët tu, këta u bënë të fuqishëm e të pasur, dhe zbatojnë padrejtësinë mbi më të dobëtit. Kështu përmes lakmisë, qytetet u mbushën me zullum e fesat. Ata njerëz sundojnë bashkë me ty, e ti as nuk je i vetëdijshëm për këtë. Nëse dikush vjen për t’u ankuar tek ti, nuk i lejohet që të vizitojë, e nëse vendosë të ngrisë zërin në publik dhe kështu të njoftojë ty me telashen e vet, i thonë se ti këtë e ke ndaluar.

Ju ke caktuar njerëzve personin që do t'i shqyrtojë ankesat e tyre, e kur vjen dikush dhe arrinë deri te i caktuari yt, ai i kërkon të mos e paraqesë ankesën, e nëse i pranohet, ai nuk guxon të ankohet, nga frika prej tyre. Ashtu, ai që iu ka marrë e drejta vazhdimisht vjen, kërkon strehim, ankohet e kërkon ndihmë, por ky e refuzon, duke shpikur arsye. E nëse gjen mundësinë dhe vjen para teje, ti urdhëron të denohet ashpër, si shembull për të tjerët. Ti shikon, e nuk ndërhysh. A do të mbijetojë islami dhe pasuesit e tij kështu?! Gjatë kohës së Umejëve, nuk kishte beduin që kur i bëhej padrejtësi e vinte te sundimtari, të mos e dëgjojnë e të mos vendosnin drejtësi. Një person udhëtoi nga qyteti më i largët deri sa arriti te dera e sundimtarit, e kur bërtiti: 'O myslimanë!', të gjithë vrapuan tek ai duke e pyetur se çfarë ka, dhe i përcollën ankesën e tij sundimtarit, e ai ia njohu të drejtën.

O udhëheqës i besimdrejtëve, kam udhëtuar deri në Kinë, ku sundon mbreti. Një herë arrita atje, e mbreti i tyre kishte humbur dëgjimin, e qante. Ministrat e tij e pyetën: 'Pse po qanë? Sytë tu kurrë nuk kanë qarë.', e ai u tha: 'Nuk po qaj për fatkeqësinë që më ka ndodhur, por po qaj për të dëmtuarin, që para derës time kërkon ndihmë, e unë nuk e dëgjoj', e pas kësaj gjithashtu tha: 'Nëse kam humbur dëgjimin, nuk kam humbur shikimin. Lajmëroni njerëzit që, secili që i është bërë padrejtësi të veshë rroba të kuqe.', dhe hipte mbi elefant e gjithë ditën udhëtonte, mos po sheh ndonjë që i është bërë padrejtësi, e që ky t'ia kthejë të drejtën.

O udhëheqës i besimdrejtëve, mbreti i Kinës është mushrik, por ai mendon për popullin e vet (mushrikët), dhe mundohet t'i mbrojë të drejtat e tyre, e ti je edhe mysliman edhe djali i axhës së Resulallahut s.a.v.s., por pak interesohesh për popullin (myslimanët) e shumë për veten. Pasurinë mund ta mbledhësh vetëm për njërën prej tri arsyeve: mund të thuash se po e mbledhë për evladin tënd. Allahu Teala të ka dhënë mësim në fëmijën e vogël, që del nga stomaku i nënës e në dynja nuk posedon asgjë, e pas secilës pasuri është një dorë e shtrënguar që e mbanë, e Allahu Teala është përherë i kujdesshëm ndaj këtij fëmije, ashtu që vendos merhamet në zemrat e njerëzve ndaj tij. Nuk je ti ai që jep, por Allahu Teala i jep kujt të dojë, qoftë ajo edhe pak. Mund të thuash se po e mbledhë pasurinë për të forcuar pushtetin tënd. Allahu të ka dhënë mësim me ata që ishin para teje. Ata grumbulluan ari, argjend, armatim e mjete tjera, por nga asgjë nuk patën dobi. Si nuk ju siguroi dëshira e tyre forcë dhe përfunuan sipas paracaktimit të tyre, edhe ty pasuria nuk të siguron ndonjë dobi, e as nga fukarallëku nuk të vjen dëm; por nëse thua që pasuri po mbledhë me qëllim që të sigurosh një pozitë më të lartë se pozita e tanishme, kjo nuk mund të arrihet me grumbullim e pasurisë, në pozitë më të lartë arrihet vetëm me vepër të mirë.

Personi tutje e pyeti halifen:

- O udhëheqës i besimdrejtëve, a mundesh atij që të është nënshtruar, e që kundërshton urdhrat tua, ta dënosh më shumë se vdekja?

Pasi ky tha që nuk mundet, personi e pyeti:

- E çfarë do të bësh me pushtetin të cilin Allahu ta ka besuar dhe pasurinë e kësaj bote të cilën e ke fituar pa të drejtë, e Ai, i Lartësuar, nuk i dënon ata që bëjnë gjynah duke i vrarë, por ata i dënon me qëndrim të përhershëm në xhehnem. Ai i di ato që fshehen në zemër dhe ato që fshehin gjymtyrët tua. Çfarë do të bësh kur Allahu Teala ta merr nga dora jote pushtetin e kësaj bote dhe pasurinë, e të thërret në dhënie të llogarisë, a do të shpëtojë atëherë kjo pasuri nga dënimi Tij? Kjo lakmi dhe koprraci nuk të jep dobi.

Atëherë Mensuri filloi të qajë me zë, duke thënë:

- Ah sikur të mos isha krijuar fare, e të mos kisha qenë fare!

Më pas shtoi:

*- Si të arrij sukses në atë që më është besuar, kur mes njerëzve shoh vetëm mashtrues?!
- O udhëheqës i besimdrejtëve, mbaju udhëheqësve të shquar shpirtëror, që udhëzojnë në rrugë të drejtë!*

*- E kush janë ata?
- Dijetarët!
- Ata largohen prej meje.*

- Nga frika të mos i detyrosh të punojnë sikur

nëpunësit e tu, e që shihet ashiqare, por hapi dyert, zvogëlo pengesat, ndihmo atë që i është bërë padrejtësi, merr atë që është e lejuar dhe ndaje drejtë. Unë garantoj se ata që janë larguar nga ti do të kthehen dhe do të ndihmojnë.

Atëherë Mensuri tha:

- O Allah, më udhëzo që të veproj ashtu siç më këshilloi ky person.

Atëherë erdhën muezinët duke thënë:

- O udhëheqës i besimdrejtëve është koha e namazit, exhemati u mblodh, e ai doli dhe ua fali namazin dhe pastaj i tha njërit prej rojeve, i zemëruar:

- Ma kërko atë njeri, nëse nuk ma sjellë, do ta këpus kokën!

Roja u nis ta kërkojë, dhe dikur e pa një person se si falet në një vend të ngushtë, dhe u ul deri sa ky të përfundojë namazin, e pastaj i tha:

- O njeri, a nuk i frikësohesh Allahut?!

- Natyrisht se i frikësohem.

- Atëherë nisu pas meje te udhëheqësi, sepse ai ka bërë be se do të më vrasë nëse nuk të dërgoj ty atje.

- Unë nuk vij atje.

- Do të më vrasë!

- A di ti të lexosh?

- Jo, u përgjigj roja, e ky nxorri nga çanta që kishte me vete një rolle letre, ku kishte diçka të shkruar.

- Merre dhe fute në xhep, sepse në të është duaja e shpëtimit (ferexh).

- Çka është kjo duaja e shpëtimit?

- U jepet vetëm shehidëve.

- Allahu pastë rahmet me ty, sa i mirë je me mua, e çfarë do të më thuash, cila është vlera e kësaj duaje?

- Kush e lexon në sabah e aksham, gjynahet i shkatërrohen, gjithnjë është i lumtur, gabimet i fshihen e lutja i pranohet. Ka furnizim të bollshëm, i plotësohen dëshirat, ndihmohet kundër armiqve. Shënohet te Allahu Teala si siddik, e vdes si shehid.

Kjo dua është:

O Allah, sa i butë je në madhështinë Tënde, më i butë se të gjitha butësitë, dhe si je lartësuar me madhështinë Tënde mbi të gjitha madhështitë. Ti e di se çfarë ka nën tokën Tënde, siç që e di se çfarë ka përmbi Arshit Tënd. Për ty pëshpërimat janë sikur fjalët që thuhën haptas, e fjalët e thëna haptas janë fshehtësi të diturisë Tënde. Gjithçka niset nga madhështia Jote, dhe të gjithë ata që kanë pushtet janë të përlulur para pushtetit Tënd. Fati i kësaj bote dhe i botës tjetër, është në dorën Tënde, më jep për secilën brengë që më godet, dajle dhe shpëtim. O Allah, falja jote për gjynahet e mia, kalimi Yt përtej gabimeve të mia dhe mbulimi i veprave të mia të shëmtuara më fuqizojnë të mos kërkoj nga Ti atë që nuk e meritoj, në atë ku kam bërë lëshime. Të bëj dua që të jem i sigurtë, të lus për afërsi me Ty. Ti mua më bën mirë, e unë vetes i bëj keq në atë që është mes meje e teje, më shprehë dashurinë Tënde me bereqete, e unë shprehi kryengritjen time kundër Teje me gjynahe, por shpresa tek Ti më shtyen në kurajo kah Ti, prandaj ripërtërije mirësinë Tënde dhe mirëbërjen ndaj meje, ti je Mëshiruesi, Ai që e pranon pendimin.

Rojtari e mori atë dua dhe e vendosi në xhep, e brengë të vetme e kishte udhëheqësin e besimdrejtëve. Hyri e i dha selam. Ai ngriti kokën, e shikoi, buzëqeshi, e atëherë i tha:

- Çfarë u bë?

Rojtari i shpjegoi rastin me shejhun. Halifeja i kërkoi rollen e letrës, e pastaj filloi të qajë. Urdhëroi që shkrimi të kopjohet, e i tha rojes:

- Shpëtove.

la dhuroi 1000 dërrhemë dhe e pyeti se a e njohu atë shejh, e kur rojtari i tha që jo, i tha:

- Ai është hazreti Hizri a.s.”

Ebu Imran Xhevriu tregon: “Kur Harun Rashid u bë halife, filluan ta vizitojnë dijetarët dhe e uronin, e ai i hapi arkat e shtetit dhe filloi t’ju bëj dhurata të shtrenjta. Para kësaj ai shoqërohej me dijetarë e të devotshëm, dhe ishte i vëllazëruar me Sufjan ibn Seid ibn Munzir Sevrinë, por ky e injoroi e nuk i erdhi në vizitë. Haruni u përmallua, por Sufjani nuk erdhi. Nuk shprehte kurrfarë kujdesi për pozitën e tij, as për atë se çfarë ishte tash Haruni. Kjo e mërziti Harunin, dhe i shkroi letër:

‘Bismil’lahi’r-rahmani’r-rahim!

Nga robi i Allahut, Harun Rashidi, udhëheqës i besimdrejtëve, për vëllanë tim, Sufjan ibn Seid ibn Munzir.

E pas kësaj, vëllai im, ti e di se Allahu Teala i vëllazëroi besimtarët dhe u dha dashuri në këtë. Dije, unë të kam si vëlla, dhe atë vëllazëri nuk do ta ndërpreja kurrë, e as nuk do të ndërpreja dashurinë ndaj teje.

Jam plot dashuri dhe me dëshirat më të bukura për ty, e po të mos kisha këtë qafore që më ka vendosur Allahu, do të vija tek ti, qoftë edhe zvarrë, prej dashurisë që në zemër ndjejë për ty.

Dije, o Eba Abdullah, që nuk ka mbetur asnjë nga vëllezërit e mi dhe tu, e të mos më ketë vizituar dhe uruar për pozitën që kam marrë. I hapa arkat e shetit e ju dhashë dhurata të vlefshme, dhe kjo më gëzonte.

Edhe ty të prisja, por ti nuk erdhe. Të shkrova letër nga dëshira ime e flaktë për ty, dhe pse e di çka është thënë për vlerën e vizitës së vëllait besimtar. Prandaj kur të arrijë kjo letër e imja, ngutu, ngutu...'

Kur e shkroi letrën, u kthye kah ata që ishin rreth tij, dhe kur e pa se të gjithë e njihnin Sufjan Sevrinë dhe natyrën e tij të rëndë, tha:

- Le të më vijë njëri nga rojet.

Iu afrua një person që quhej Ubad Talkan, e ky i tha:

- Merre këtë letër timen dhe dërgoje në Kufa. Kur të hysh atje, pyet për fisin Sevr, e pastaj pyet për Sufjan Sevrinë. Kur ta shohësh, dorëzoja këtë letër timen, dhe mbaje në mend, me vesh e me zemër, krejt çka ai thotë. Të kesh kujdes dhe më përcjellë edhe detajet e rëndësishme edhe të parëndësishmet.

Ubadi e mori letrën e u nis dhe kur mbërrijti në Kufa, pyeti për fisin dhe e udhëzuan tek ata, e pastaj pyeti për Sufjanin. I thanë se është në xhami. Ubadi u nis kah xhamia, e kur e pa, ai u ngrit dhe tha:

- Tek Allahu strehohem nga shejtani i mallkuar, dhe strehohem tek Ti Allahu im, nga vizitorët që vijnë.

Ubadi tregon tutje:

'Ato fjalë më frikësuan, e kur e pa që u afrova te dera e xhamisë, u ngrit të falë namaz, e nuk ishte kohë namazi. E lidha kalin, e hyra. I pashë shokët e tij, e kishin ulur kokën sikur të ishin hajna të zënë nga sundimtari, të frikësuar nga dënimi i tij.

Ju dhashë salam, por asnjëri nuk ngriti kokën kah unë dhe selamin ma kthyen me majë të gishtave. Mbeta në këmbë, e asnjëri nuk më ofroi të ulem. Nga frika prej tyre fillova të dridhem. E drejtova shikimin kah ta, e thashë:

*- A është ky Sufjani që po falet?;
e ata thanë “po”, dhe e hodha letrën drejt tij.*

Kur Sufjani e pa letrën, u dridh dhe u largua nga ajo, sikur të ishte ajo gjarpër që i del përpara në mihrab. Bëri ruku, sexhde, dha salam, e atëherë futi dorën në mëngë, e mbështolli me mantel, pastaj e mori letrën në dorë dhe e hodhi letrën mbrapa duke kërkuar që dikush prej tyre ta lexojë, dhe tha:

- Unë kërkoj falje prej Allahut Teala, që të preku diçka që ka prekë zullumqari me dorën e tij!

Tutje, Ubadi tregon se njëri nga ta e mori dhe e shpalosi letrën, sikur t'i frikësohej gojës së gjarpërit që mos ta kafshojë, e pastaj filloi ta lexojë. Sufjani filloi të qeshë, sikur të ishte i habitur. E kur leximi përfundoi, Sufjani tha që ta rrotullojnë letrën, e në pjesën e pasme të saj t'i shkruajnë zullumqarit.

Ata i thanë:

- O Eba Abdullah, ai është halife, pse të mos i shkruash në letër të pastër?

- Shkruani zullumqarit në pjesën e pasme të letrës së vet, sepse nëse e ka fituar hallall, me këtë shpërblehet, e nëse e ka fituar haram, me këtë do të hudhet në xhehenem, e te ne nuk do të mbetet asgjë që nga zullumqari, të na e prishë fenë.

E pyetën se çfarë të shkruajnë, e ai filloi:

'Bismil'lahi'r-rahmani'r-rahim!

Nga robi i Allahut, gjynahqari, Sufjan ibn Seid ibn Munjir Sevri, për Harun Rashidin, të mashtruar, që është privuar nga ëmbëlsia e imanit.

Po të shkruaj letër që të njoftoj se e kam ndërprerë lidhjen me ty, që kam ndaluar të të dua dhe që kam urrejtje për pozitën tënde, e ti vet, në letrën tënde, po më tregon që kam të drejtë, duke dëshmuar kundër vetes, me atë që i je vërsulë arkës së besimtarëve, ke harxhuar paratë në çështje jo të drejta dhe në atë për çka ato para nuk janë dedikuar. E më pas as me kaq nuk u mjaftove, por, duke u larguar nga unë, më shkruan letër, me të cilën dëshmon kundër vetes. Unë dëshmoj kundër teje, unë dhe vëllezërit e mi që ishin prezent në leximin e letrës tënde, e dëshminë tonë do ta paraqesim nesër para Allahut Teala. Harun, ke sulmuar arkën e myslimanëve, pa miratimin e tyre. A pajtohen me veprimet tua ata që i kanë zemrat e lidhura me islam, ata që mbledhin zeqatin, ata që luftojnë për rizanë e Allahut dhe udhëtarët? A janë të kënaqur me këtë hafizët e Kur'anit, dijetarët, gratë e veja e fukaratë, apo me këtë pajtohen vetëm pasuesit e tu?

Prandaj o Harun, përgadit përgjigje për këto pyetje, së shpejti do të përgjigjesh para Sundimtarit të Drejtë. E solle veten në fatkeqësi kur u largove nga ëmbëlsia e diturisë dhe devotshmërisë, nga kënaqësia në Kur'an dhe shoqërimi me të mirët, e pranove të jesh zullumqar dhe udhëheqës i zullumqarëve tjerë.

O Harun, je ulur në fron, ke veshur mëndafsh, ke vendosë pengesë para derës, e barazon veten me njerëz ata me të cilët Allahu është razi.

Ke vendosur ushtrinë tënde zullumqare para portës tënde, që ju bën zullum njerëzve dhe nuk janë të drejtë ndaj tyre; ata vet pinë alkool ndërsa godasin njerëzit që pinë, vet bëjnë zina, ndërsa dënojnë njerëzit për zina, vet vjedhin, ndërsa u këpusin dorën hajnave. A nuk duhet këto rregulla fillimisht të vlejnë për ty e për ta, para se që me to të gjykosh të tjerët?!

Çfarë do të ndodhë me ty o Harun, nesër, kur lajmëtari nga Allahu Teala të thërrasë:

‘Ngjallni zullumqarët dhe ndihmësit e tyre! Ku janë zullumqarët dhe ndihmësit e tyre?’

dhe të dërgojnë para Allahut Teala, e duart i ke të lidhura për qafe dhe mund t’i zgjidhë vetëm drejtësia jote. Rreth teje zullumqarë tjerë, e ti udhëheqës i tyre drejt xhehenemit. Sikur të jem aty me ty o Harun, kur të kapesh për fyti e të hudhesh, kur i sheh veprat e tua të mira në peshoren e tjetrit, ndërsa gjynahet e huaja në peshoren tënde si shtesë veprave tua të këqia, si fatkqesësi mbi fatkeqësinë, si errësirë mbi errësirën. Prandaj pranoi këshillat që t’i drejtova dhe merr mësim.

Dije se të këshillova, aq sa kam mundësi. Prandaj frikësoju Allahut, o Harun, kur është fjala për të nënshtruarit e tu, mbroje ummetin e Muhammedit s.a.v.s., dhe bëhu halife i mirë për ta. Dije se ky pushtet nuk i ka takuar përgjithmonë askujt, e as ty nuk të takon përgjithmonë; edhe prej teje do të kalojë te të tjerët.

E gjithë dynjaja është kështu. Njerëzit do të shkojnë, një nga një. Disa do të shkojnë me vepra të dobishme, e të tjerët pësojnë humbje, edhe në dynja edhe në ahiret,

e unë mendoj se ti, Harun, e ke humbur edhe dynjallëkun edhe ahiretin. Ruaju, mirë ruaju që të mos më shkruash prapë, sepse unë nuk do të përgjigjem. Selam.'

Tutje, Ubadi tregon se ia hodhi letrën, as të paluar e as të vulosur, dhe thotë: *"E mora letrën dhe u nisa kah pazari i Kufasë. Këshillat e Sufjanit më prekën, prandaj bërtita:*

- O njerëz, kush do ta blejë një person që ka ikur nga dënimi i Allahut - në rahmetin e Allahut?;

e ata nisën të më ofrohen me dinarë e dërhëmë, por unë ju thashë:

- Mua nuk më duhen paratë, por më duhet gunë e vrazhdë e leshtë dhe një mantel i bardhë;

dhe m'i sollën ato, e unë i hoqa rrobat që i bartja te halifeja, dhe u nisa duke tërhequr kalin, ku kisha edhe armët prej më herët, dhe ashtu duke ecur e këmbëzbathur arrita te pallati i Harunit, udhëheqësit të besimdrejtëve. Ata që ishin para dyerve të halifes më përqeshën, e pastaj më lejuan të hyjë. Pasi hyra, dhe Haruni më pa në atë gjendje, u ngrit, prapë u ul, pastaj prapë u ngrit dhe qëndroi në këmbë. Filloi të godasë veten në kokë, e pastaj tha:

- Vaj halli për mua, Përfitoi i dërguari, e u shkatërrua ai që e dërgoi. Çfarë kam unë me këtë botë? Çfarë kam unë nga ky pushtet, të cilin shpejt do ta humbasë?

Atëherë ia dhashë letrën të shpalosur, ashtu si më ishte dhënë, e Haruni filloi t'a lexojë, e lotët filluan t'i

rrjedhin në faqe. E përfundoi leximin dhe mori frymë thellë, e dikush prej njerëzve të tij i tha:

- O udhëheqës i besimdrejtëve, Sufjani e ka tepruar. Sikur t'i sulesh, ta lidhësh me pranga dhe ta mbyllësh në burg, kjo do të ishte mësim për të tjerët.

E në këtë, Haruni tha:

- O ju robë të dynjasë! I mashtruar është ai që ju e mashtroni, i dëshpëruar është ai që ju e shkatërroni, ndërsa Sufjani është vet ummeti, prandaj lerëni Sufjanin rehat.”

Letra e Sufjanit ishte gjithmonë me Harunin, e lexonte pas secilit namaz, deri në vdekje, rahmet i pastë shpirti. Allahu pastë rahmet mbi robin i cili është kujdesur për shpirtin e vet dhe i është frikësuar Allahut për veprat që nesër do t'i paraqesë para Tij, sepse ato do t'i llogariten e sipas tyre do të dënohet ose shpërblehet, e Allahu ndihmon me udhëzim.

Abdullah ibn Mihran ka treguar:

“Harun Rashidi shkoi për haxh dhe në kthim prej haxhit qëndroi disa ditë në Kufe për të pushuar. Kur dha shenjë për nisje, populli doli ta përcjellë, e mes tyre edhe Behluli, me të cilin fëmijët luanin e talleshin. Kur u paraqit Haruni mbi deve, fëmijët e lanë Behlulin dhe shkuan të shikojnë devet. Kur Haruni erdhi afër Behlulit, Behluli thirri me plot zë:

- O udhëheqës i besimdrejtëve!,

dhe Haruni me dorë largoi perden nga fytyra, e tha:

- Urdhëro Behlul, çfarë dëshiron?

- O udhëheqës i besimdrejtëve, na ka treguar Ejmen ibn Nail, nga Kudame ibn Abdullahmiri, që e ka parë Resulallahun s.a.v.s., si largohet nga Arafati mbi një deve të kuqe, pa goditje, pa shtyrje, pa fjalët: 'Largohu, largou'⁴⁹. Të jesh modest në rrugë, o udhëheqës i besimdrejtëve, është më mirë për ty, se sa të bëhesh imponues e zullumqar.

Atëherë Haruni filloi të qajë, sa që lotët filluan t'i binë në tokë, e më pastaj iu drejtua Bilallit:

- O Behlul, na trego edhe diçka, Allahu të mëshiroftë!

- Po, o udhëheqës i besimdrejtëve: atij që Allahu Teala i jep pasuri dhe bukuri, e ky e jep pasurinë në rrugë të Allahut dhe me bukurinë e vet e ruan nderin, do të shkruhet në pjesën e veçantë të regjistrit të Allahut, bashkë me mirëbërësit.

- Sa bukur e the këtë, o Behlul;
tha Haruni, dhe i ofroi dhuratë.

E në këtë, Behluli tha:

- Ktheja këtë dhuratë atij që ia ke marë, sepse mua nuk më duhet.

- Nëse ke ndonjë borxh, ne ta bëjmë pagesën.

- O udhëheqës i besimdrejtëve, shumë dijetarë të Kufasë janë pajtuar se borxhi nuk paguhet me borxh.

Haruni tha:

- O Behlul, ne do të japim aq sa të duhet për ushqim e banim.

Atëherë Behluli tha:

⁴⁹ Shënon Tirmidhiu dhe e konsideron të besueshëm, si edhe Nesai dhe Ibn Maxhe, por, në vend të 'duke lëshuar Arafatin', thonë 'duke hedhur gurëz', dhe ky është versioni i drejtë. Më herët është përmendur në kapitullin e dytë.

- O udhëzues i besimdrejtëve, siç është Allahu Rabbi yt, është edhe Rabbi im, prandaj është e pamundur që Ai të kujtohet për ty, e të më harrojë mua. Atëherë Haruni lëshoi perden që po e mbante, dhe u largua.”

Ebu’l-Abbas el-Hashimi tregon se Salih b. Me’mun një ditë shkoi te Haris Muhasibi dhe e pyeti:

- A e ke bërë llogarinë për vete?

- Po, pat ndodhur njëherë.

- E sot?!

- Sot fshehi gjendjen time, sepse e kam lexuar një ajet që nuk dua ta dëgjojë nefsi im. Sikur të mos më kaplonte kënaqësi e madhe, as nuk do të tregoja:

...Një natë isha ulur në vendin ku e fali namazin, , e m’u paraqit një djalosh me fytyrë të bukur e me aromë të këndshme, më dha selam, e u ul pranë meje.

E pyeta se kush është, e ai më tha se është udhëtar që viziton abidët, dhe shtoi:

- Por, unë tek ti nuk po shoh ndonjë mund të veçantë, çfarë bën ti?

- I fshehi fatkeqësitë dhe mbledhi dobi.

- Nuk e kam ditur se dikush në këtë dynja merret me këtë;

më tha ai me zë të lartë.

- A nuk e di se sufitetë i fshehin gjendjet e tyre e i ruajnë të fshehtat e veta e i luten Allahut Teala që ato të mos i bëjë publike, e si mund ti njohësh pra?!

Atëherë djaloshi bërtiti edhe më shumë dhe u alivanos. Qëndroi te unë për dy ditë, pa vetëdije.

Kur erdh në vete, por ende nuk mund të kontrollonte nevojat e veta fiziologjike, e pashë që kishte humbur mendjen, e i dhashë rroba tjera, përcjellë me fjalët:

- Ky është qefini im, por më me dëshirë ta jap ty, pastrohu e fal namaz.

I solla ujin, u pastrua, fali namaz e më pas u mbështoll me rrobat, e doli. E pyeta:

- Ku po shkon?

- Ngritu e eja me mua;

dhe nuk u ndal së ecuri, deri sa arriti te halife Me'muni, i dha selam, e i tha:

- Zullumqar, unë bëhem zullumqar nëse nuk them se ti je zullumqar! Kërkoj falje prej Allahut Teala që të kam injoruar, a nuk i frikësohesh ti Allahut Teala në atë që të ka besuar...

Dhe foli gjatë, e më pas u kthye, duke dashur të dalë, e unë u ula para derës, e atëherë Me'mun u kthye kah ai, dhe e pyeti:

- Kush je ti?!;

e djaloshi tha:

- Jam udhëtar që ka menduar për atë se çfarë kanë bërë siddikët para meje, dhe nuk gjeta aty hisen time, prandaj mbaj ymyt se, ndoshta, duke të këshilluar ty, bëhem pjesë e tyre.

Atëherë Mu'mini urdhëroi të vritet djaloshi, dhe e hudhën jashtë, e unë mbeta ulur para dere, mbështjellë me mantel. Telali thirri:

- Kush është shoku i tij?;

e djaloshin e morën njerëz që nuk e njihnin dhe e varrosën, e unë isha me ta, por nuk ju thashë gjë për gjendjen e djaloshit.

Isha në xhami, afër varrit, i mërztur për djaloshin, e më mori gjumi, dhe pashë në ëndërr djaloshin në mesin e hyrive, që kurrë në jetë më të bukura nuk kisha parë, e ai më tha:

- O Haris, vallahi, ti je nga ata që nuk shfaqin gjendjen e vet dhe e fshehin atë, e që janë të nënshtruar Rabbit të vet.

E pyeta:

- Çfarë kanë bërë të këtillët?

- Tash ata do të takojnë ty;

dhe pashë një grup kalorësish. I pyeta kush janë, e ata thanë:

- Jemi ata që kemi fshehur gjendjet tona. Këtë djalosh e nxitën fjalët që ia ke thënë, e në zemrën e tij nuk ka pasur asgjë nga ajo siç e ke përshkruar ti veten. Prandaj ai filloi të urdhërojë për vepra të mira dhe të ndalojë nga e keqja, e në saje të kësaj Allahu e vendosi në mesin tonë.”

Tregohet se Ahmed b. Ibrahim el-Makri ka thënë:

“Ebu’l-Husejn en-Nuri ishte njeri që nuk fliste shumë, nuk pyeste as për atë që i takon, e as nuk kërkonte nga ajo që nuk i duhet. Kur shihte ndonjë vepër të keqe, do ta largonte, duke rrezikuar edhe jetën. Një ditë zbriti në pazar, i njohur si pazari i qymyrxhive, që të pastrohet për namaz, kur e pa një barkë, e në të tridhjetë qypa ku me katran ishte shkruar ‘lutf’ (mirësi), e ky e lexoi dhe u habit, sepse nuk e kishte të njohur që në mesin e mallit të tregtarëve ekziston diçka që quhet ‘mirësi’, prandaj e pyeti marinarin se çfarë është ajo.

- Çfarë do ti, shiko punët tua!;

i tha marinari, e kur en-Nuri i dëgjoi këto fjalë u bë edhe më kureshtar, dhe prapë insistoi:

- Më trego çfarë ka në këta qypa.

- Çfarë ke? Vallahi, ti je sufi, e po merresh me atë që nuk të takon. Këtu ka venë për Mutezidin, me këtë dëshiron të festojë për pozitën e vet.

- Pra, kjo është verë?!

- Po.

- Kisha dashtë të më japësh atë lopatë të anijes.

Marinari u zemërua në të, e i tha shërbëtorit të vet:

- Pale, jepi lopatën të shoh çfarë do të bëjë!

E kur en-Nuri mori lopatën në duar, u ngrit në barkë dhe filloi ti thejë qypët, një pas një, deri sa nuk arriti te e fundit, por atë nuk e theu. Marinari kërkoi ndihmë, e në barkë arriti drejtuesi i Xhisrit. Në atë kohë, atë pozitë e kishte Ibn Bishr Efleh, dhe ai burgosi en-Nurin dhe e dërgoi te halifeja Mutezidi, shpata e të cilit ishte më e shpejtë se gjuha, dhe njerëzit as nuk dyshuan se ky do ta vrasë.”

Por, Ebul-Husejn tutje tregon:

“Kur më futën te Mutezidi, ai ishte i ulur në fronin e vet të hekurt, e në dorë kishte një shkop që e rrotullonte.

Kur më pa, më pyeti:

- Kush je ti?

- Kontrolluesi.

- Kush të autorizoi për kontrollim?

- Ai që ty të autorizoi të udhëheqësh, më autorizoi mua të kontrollojë sjelljen e tjerëve, o udhëheqës i besimdrejtëve.

Atëherë Mutezidi lëshoi kokën poshtë, e më pas prapë e ngriti, më shikoi, e tha:

- Çfarë të shtyri të bësh atë veprim?

- Brenga ime për ty. E zgjata dorën për të larguar të keqen nga ti, por nuk e përfundova.

Mutezidi përsëri lëshoi kokën poshtë, dhe përsëri më pas e ngriti, më shikoi, e tha:

- E, pse e veçove atë qyp?

- Për veçimin e atij qypi ka arsye, me të cilën do ta njoftoj udhëheqësin e besimdrejtëve, nëse më lejon.

- Hajde, më njofto!

- O Udhëheqës i besimdrejtëve, iu vërsula qypeve duke kërkuar kënaqësinë e Allahut Teala, e zemrën ma pushtoi frika prej Tij, e në mua humbi frika nga njerëzit. Në këtë gjendje i sulesha qypeve derisa nuk arrita te i fundit, e atëherë mendova mendjemadhësinë time që mora guximin të bëj aso veprimi ndaj dikujt sikur ti, prandaj u ndala. Po t'i afrohesha edhe këtij qypi sikur të tjerëve, edhe po të ishte gjithë bota mbushur me qype të tillë, nuk do të ndalesha.

- Shko, i lejojmë dorës tënde të largojë të gjitha veprat e këqija.

- O Udhëheqës i besimdrejtëve, tani largimi i të keqes nuk më është veprim i dashur, sepse më herët këtë e bëja për rizanë e Allahut Teala, e tash do ta bëja për policinë.

- E po, çfarë dëshiron?

- O Udhëheqës i besimdrejtëve, urdhëro që të më lëshojnë të lirë nga ky qytet;

dhe ai e dha urdhrin, e unë shkova në Basra.

Ebul-Husejn e kalonte ditën me frikë se dikush do ta pyeste për ndonjë çështje lidhur me Mutezidin. Qëndroi në Basra deri në vdekjen e Mutezidit, e më pas u kthye në Bagdad.

Këto ishin tregimet për dijetarët islamë, sjelljet e tyre në **'urdhërimin për vepra të mira dhe për ndalim nga veprat e këqija** (emri *bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker*), si edhe mosbregosja e tyre se mund të dënohen për këtë nga sundimtari.

Ata mbështeteshin në mirësinë e Allahut Teala, se Ai do t'i ruajë, dhe ishin të kënaqur me përcaktimin e Allahut Teala, nëse u bën dhuratë të kalojnë në ahiret si shehidë. Kur qëllim kishin vetëm rizanë e Allahut Teala, të folurit e tyre kishte ndikim edhe në zemrat e ngurtësuar dhe i bënte më të buta, u largonte ngurtësinë.

Por sot, lakmia ka lidhur gjuhët e ulemasë, prandaj ato heshtin, e edhe nëse flasin, fjalët e tyre nuk ndihmojnë, dhe ata nuk kanë sukses. Po të ishin të singertë, e qëllim të kishin mbrojtjen e të vërtetës, padyshim që fjalët të tyre do të ndikonin dhe do të shpëtonin.

Populli është prishur sepse sundimtari është prishur, e sundimtari është prishur sepse janë prishur dijetarët, nga dashuria për pasuri dhe famë.

E ai që është i pushtuar nga dashuria e kësaj bote nuk është në gjendje të udhëzojë as shtresën më të ultë të popullit, e lere më sundimtarët dhe njerëzit e fuqishëm.

Allahu Teala ndihmon në sicilën gjendje, të gjithë neve.

Me falënderim Allahut Teala, me ndihmën e Tij dhe me udhëzimin e Tij përfundoi libri i *'Emri bi'l - maruf ve'n-nehji – ani'l-munker.'*

PËRMBAJTJA

PARATHËNIE.....	3
OBLIGIMI DHE VLERA E LARTË (FAZILET) E URDHËRIMIT PËR VEPRA TË MIRA DHE NDALIMIT PREJ TË KËQJAVE . 5	
SHTYLLAT DHE KUSHTET E URDHËRIMIT PËR VEPRA TË MIRA DHE TË NDALIMIT NGA E KEQJA	27
VEPRAT E KËQJIA QË JANË TË ZAKONSHME NË JETËN E PËRDITSHME	125
URDHËRIMI I SULLTANËVE DHE UDHËHEQËSVE PËR TË MIRË DHE PËR LARGIM NGA E KEQJA.....	151

